

Editura

Gutenberg Univers

Uniunea Ziaristilor Profesioniști
din România

UNIVERSUL CĂRȚII

Anul XVII, Nr. 65
Decembrie 2025
Serie nouă

PUBlicație TRIMESTRIALĂ EDITATĂ
DE EDITURA GUTENBERG UNIVERS ARAD
ROMÂNIA
SUB SIGLA UZPR

Revista Gutenberg Universul Cărții fondată în 2009

Fondator: **Editura Gutenberg Univers Arad** (Toate drepturile rezervate)

COLEGIUL REDACȚIONAL

Florica R. CÂNDEA - Redactor șef
(membru UZPR Filiala Arad)

Carina BABA - Redactor șef adjunct
(membru UZPR Filiala Arad)

COLEGIUL CONSULTATIV

(seniori editori)

Lucia BIBARȚ

Anton ILICA

Valeriu ILICA

Augustin MUREȘAN

Iuliana PINTEA

Ioan TULEU (Senior comentator)

Loredana TUDORESCU

Horia TRUȚĂ

REDACTORI SPECIALI UNIUNEA ZIARIȘTILOR PROFESIONIȘTI DIN ROMÂNIA

Roxana ISTUDOR (UZPR București)

Laurențiu SZEMKOVICS (UZPR București)

Vasile FILIP (Consultant, Președinte Filiala „Ioan Slavici” UZPR Arad)

Daniela GUMANN (ASRA)

DESIGN-CONCEPȚIA GRAFICĂ A COPERTEI

DTP, Ecaterina MEHESZ

Coperta I - Linotyp, 1948

Coperta IV – Volume tipărite 2025

IMAGINE CONCEPTUALĂ/FOTO

Mircea BORAN

Ioana NISTOR

PARTENERI GUTENBERG

FOTO CLUB ARAD

REVISTA CONDEIERUL DIASPOREI

(Diaspora Austria, Salzburg)

EMOȚII ȘI LUMINĂ (Australia)

Săptămânalul **LIBERTATEA** (Serbia)

S.L.A. TIBISCUS (Serbia)

ASRA (Asociația Scriitorilor Români-Austria)

Revista se realizează și este distribuită și printr-un colectiv de redactori din diaspora (Australia, Austria, America, Serbia, Germania, Republica Macedonia, Spania, Ungaria ș.a.)

DISTRIBUIRE

Magazin de prezentare, Calea Victoriei nr. 41

Voluntar distribuitor: Mircea BORAN

Notă: total semnatori 3565 (an XVII)
total articole 3645 (an XVII)

Revista se distribuie gratuit.

Responsabilitatea asupra conținutului textelor, a ideilor și atitudinilor exprimate în Revista Gutenberg aparține în exclusivitate autorilor.

Expedierea materialelor, redactate corespunzător pentru luna martie 2026 se va face până în 25 ianuarie la următoarele adrese de e-mail:
candefloare@yahoo.com,
carina.anqa@gmail.com.

EDITORIAL

Eseu pentru cinstirea unui „Atestat” Gutenberg prin UZPR

Florica R. CÂNDEA
UZPR Arad

În urmă cu
șaptesprezece ani,
revista (impropriu spus)
se dorea a fi un Buletin

bibliografic sau un Catalog al ultimelor
producții editoriale, cu scop informativ,
publicitar (pe lângă Editura și Tipografia
Gutenberg).

Și, i s-au dat două nume: ca *Univers
al cărții*, să fie *Foaie culturală*...

Acum, revista și palmaresul ei, cu
patru mii și de articole și semnatari, se află
la judecata cui? Atunci, era 1 Decembrie și
s-a dat voie, să lucrăm și sâmbăta, afară
zăcea o molimă de noroi umed și fulguia,
era semn bun! Revista, avea un format de
revistă școlară și irizări (de familie, fiul
meu făcuse coperta) mov! Ce vreau să
spun, că deja câștigasem un an, prin ediția
decembrie. Umblam pe la știutori, să mă
ajute, să creez generice (elevii de la școală
îmi printau pagini, astăzi încă păstrez cele
trei caiete maculatură).

Ce mai vreau să spun? Era Carina,
care spunea: *dacă nu este spațiu, să omit
materialele ei, și o tot amânam așa mă
amânam și pe mine și tot așa, am ajuns la
Lucia Bibarț, care îmi sugerase un generic
Congruențe după Confluențe*; așa am ajuns
s la domnul Horia Truță, care avea o mie și
una de idei și își dorea să fim *buni* deși nu

era convins; așa am ajuns la Iuliana Pinteș,
care sugerase literaturi ș.a.m.d. La
șaptesprezece ani, suntem la judecata cui?!
fiecare crede că deține, pe cerul adevărului,
supremația.

Dar judecata e oarbă și mută!

Când te gândești, că a scrie un
Editorial, care să țină prima pagină (și nici
să fie citit) e parcă, asemeni a modela o
jucărie gonflabilă, care nu e... literă de
lege... Și au trecut anii!

Când am pornit la drum, eram
singură, în sensul că, aveam un capăt de
creion și caiete (dar *Foaia* mă însoțea peste
tot și cu elevii mei o distribuiam; de
exemplu: pe Corso, apoi de la Tipografia
Gutenberg la Liceul Goldiș; apoi la primele
simpozioane și conferințe sau la Zilele
Cartierelor ș.a.m.d.)

Așa a apărut Loredana Tudorescu,
Eugeniu Criste, Turnul de Apă; așa au
apărut primele bifurcații, în sens timid, de
a așeza peste tot unde poposeam câte un
stand Gutenberg; ba, mi se propusese un
săptămânal sau hebdomadaire, în fine...

Așa a apărut Pecica și cenaclul, ba mai
mult aveam pe Chapeau de început:
Tipografia Gutenberg, Cenaclul Lipova,
Cenaclul Pecica, Liga nou creată arădeană,
dar nu a mers!

De ce? Unii deja au spart bariera și au
creat un altceva adică *propriu*.

Și nu încetez a recomanda volumul
recent al profesor univ. dr. Anton Ilica, în
care, sub masca unor oglinzi, propune
falsele pretenții de *scrietori* și așa ziși
preținși cenacliști, cu care deseori, e
indulgent (să ne ferim de like pe
Facebook!).

Ce mai e de reținut? Nu toți scriem,
dar citim și e foarte bine !

Un exemplu (citat de estetul Anton Ilica) demn, este un anume cărturar sintean, care are propria *oglinadă*, Aurel Usca, nu cred că se poate măsura, decât filantropic și... floral!

A! era să uit piețele unde căram și distribuim pe la spate și la chioșc Mețianu zeci de bucăți de *foaie* (ba o semnatară, dascăl, îmi cerea să îi spun unde e chioșcul, timp în care, mă zărește Valeriu Ilica cu umerii lăsați în jos de greutate; de fapt colaboratoarea, dorea să îmi ofere... bacșiș, o cană mov drept recompensă!!! și materialul ei și al alteia, tot dascăl, au fost copiate/plagiate, iar la paginare, internetul a sesizat sursa!).

Apropos de difuzare: se distribuie în mod gratuit, vreme de șaptesprezece ani această publicație, devenită *Magazin mozaic Gutenberg* și avem colaboratori care *cer* de la 10 numere, iar îmi spune domnul Valeriu Ilica *că din mână de la etaj la etaj de bloc*.

Mai trebuie spus că eu și Carina trimitem prin poștă cu Priori post ediții de ediții. Acum avem site și on line și ne este mai facil. Ce mai vreau să spun?

De acea *parte* din suflete plecate, care, nu numai citesc din *doască în doască*, dar promovează și elaborează idei și note despre conținutul revistei, pesemne, vă dați seama (e diaspora, compusă din Ligia Monica Mateiu, Anisoara Laura Mustețiu, Renate Done, Daniela Gumann, Constantin Brescan, Teodora Smoljan ș.a),

No offence! Dacă pe cineva îl amăgește gândul că am sărbătorit prea mult, se înșală; Gala Excelenței e odată în an, iar *reuniunile noastre sunt nu chef ci atragere de suflete chemate a scrie!*

Pe zi ce trece un gând ne apasă: e acela al veleitarilor care își mușcă vârful

condeiului și își numără semnul *like* pe textul publicat on line.

Recent, un scriitor aducea în discuție *velerimul*/ (cuvânt convențional) concurenței pe metru pătrat al celor care (se) scriu cum vor mușchii lor, adică, vrei carte... dai un like și câștigi prețuire volatilă... Dar... ce te faci când nu ai facebook și (te) concurezi cu... concurența?! Toți trecem prin cenzura judecății de valori, dar parcă acum coarda ține, ține... Știm și ce e cu alegerea de a te fi publicat, că înseamnă puncte pentru un anume dosar! Vrăjeală!

Revista Gutenberg este da, un Magazin cultural arădean, însă ca să batem șaua ar trebui să priceapă cei care au publicat vreme de cinci ani... atât ține adunatul... finului, pardon a prohibiției doasariadei și gata! (avem și în gând numele celor care au scris și nu mai publică pe tematici conform grilei ...de merit!)

Anul 17! Atestat Uzpr! Ce ne-am mai dori! Un Majorat de primăvară! E mult, e puțin 17/65?! Pentru nereușitele proprii, se vor emite judecăți oricum de la velerimi. Veleitarii au cușma lor, cea cu pene! Dar nu se pot împăuna, nice zbură! Uneori avem impresia că noi (amatorii) suntem lesne judecați de *profesioniști*.

Personal nu avem nimic împotriva! Din contră! Sita cerne! Mai cumplit ni se pare atunci când, diletantul despre care (cândva ai scris sau, mă rog, l-ai lansat în lanul de grâu că se poartă cenaclurile...pe afară...) scrie despre tine sau, mă rog, emite, gargar, idei și opinii despre magisteri! Și, de chiar, ustură nerușinea!

No offence! Sorry! Dar oare cât ne mai costă dragostea? Știm, sau știu personal, cum e lista / cartea de bucate / prieteni! Ca un joc de șah!

Știm și fără like că am fost citiți și apoi invitați de gourmanzi la gourmetcafè pentru cesălare/ cizelat. Like?! No matter... Joie de vivre... Și totuși... cine/ce este Gutenberg?!

Simplu: clar-obscurul unei non-ambii care s-a ascuns (acum 17 ani) spre a înfoca talente și adevăruri arădene pe pagini de revistă! Suntem absolut recunoscători celor care ne caută! Mai cu seamă forului nostru tutelar: Editura și Tipografia Gutenberg, care susține financiar o publicație unică, zicem noi, o Constelație! Apoi, recentul *Atestat* vine să confirme ceea ce înseamnă: dedicare și valoare! Și, dacă tot e iarnă și tot e decembrie, să ne fie pace, prieteni!

Plânge Maica Sfântă

Elena Voichița SUBA
Profesor (artist), Moneasa

Sus pă drumu' mare - bis
Coringe, coringe,
P-alături gi cale.

Plânge Maica Sfântă - bis
Coringe, coringe,
Gi dor gi Fiuțu.

Câte lacrimile - bis
Coringe, coringe,
Atâtea floricele.

Floarea cea dintâie - bis
Coringe, coringe,
Busuiocul fie.

Câți drumeți vegea - bis
Coringe, coringe,
Pă toți îi întreba.
N-ați văzut văzutu - bis

Coringe, coringe,
Pă Fiuțu mne.
Și gi l-am văzutu - bis
Coringe, coringe,
Nu l-am fi cunoscutu.

Lesne-i de-al cunoaște - bis
Coringe, coringe,
Lesne-i de-al cunoaște.

Fețisoara Lui - bis
Coringe, coringe,
Raza Soarelui.

P-a Lui umerei - bis
Coringe, coringe,
Îs doi luceferei.

Iară păru' Lui - bis
Coringe, coringe,
Spicul grâului.

Iară vorba Lui - bis
Coringe, coringe,
Glasul Domnului.

Fulgerul gi sară - bis
Coringe, coringe,
Tunetul de vară.

Maică de-i așa - bis
Coringe, coringe,
Ț-aducem veste rea.

L-am văzut napoi - bis
Coringe, coringe,
Cu jidovi în război.

Jidovi mânioși - bis
Coringe, coringe,
Fiul Tău milos.

Pă răi osândește - bis
Coringe, coringe,
Pă buni îi miluiește.

LA DESCHIDEREA EDITIEI

Elevul cu nume din Sfințenie și sfințenia întru învățătură

Iulia PINTEA
Eseist, Arad

Iulia Pinte în dialog neconvențional cu elevul Andrei Faur clasa a VIII-a, Liceul Național de Informatică Arad:

I. P. – Andrei, numele tău vine dinspre Lumina Apostolilor lui Iisus din Nazaret. Apostolul Andrei a fost predicator, misionar, pescar, venerat în întreaga creștinătate. În marea sa misiune de propovăduire a ajuns din Bitinia, Bizanția, Tracia, Macedonia până în ținutul Mării Negre, în Sciția – Dobrogea. În Dobrogea, Apostolul și însoțitorii săi au găsit adăpost într-o peșteră și acum, în locul acela, este „Mănăstirea Sfântului Apostol Andrei”. Poate îmi spui și tu ceva despre Sfântul Andrei.

A. F. – Mulțumesc! Este o descriere minunată a vieții și misiunii Sfântului Apostol Andrei. Știu că Sfântul Andrei are o mare importanță pentru creștinism, fiind unul dintre cei doisprezece apostoli ai lui Iisus și că este considerat ocrotitorul României, deoarece a adus creștinismul pe teritoriul țării noastre. Ziua de 30 Noiembrie este considerată sărbătoare religioasă pe teritoriul țării noastre. Eu nu am înclinații spre studiul religios și al istoriei, prefer studiul științelor exacte.

I. P. – Constat că ai cunoștințe despre marele Apostol. Andrei, toți avem

o menire cu care venim pe Pământ. Acest Sfânt Apostol a fost cel dintâi chemat întru ale creștinătății. Și tu ai o menire. Din câte am aflat, ești chemat întru ale învățăturii, fiindcă Dumnezeu ne aduce pe Pământ ca să vadă de ce suntem în stare și ne călăuzește pașii spre ceea ce am putea dovedi prin „talantii” ce ni i-a încredințat. Ce crezi, am dreptate?

A. F. – Da, aveți dreptate. Și eu cred că fiecare om are o menire pe Pământ. Așa cum Sfântul Apostol Andrei a fost chemat să-i învețe pe oameni despre credință, și noi suntem chemați să facem ceva bun cu ceea ce ne-a dat Dumnezeu. Fiecare dintre noi are o înclinație pe care trebuie s-o fructifice, în primul rând, pentru sine și, apoi, pentru comunitatea din care face parte.

I. P. – Tocmai de aceea, te rog să îmi spui mai multe despre tine, dar, în primul rând, despre școala unde înveți. De ce despre școală? Fiindcă de școală, locul în care a învățat și învață fiecare dintre noi, se leagă roștul oricui.

A. F. – Tocmai am încheiat clasa a VII-a la Liceul Național de Informatică din Arad, o școală cu care mă mândresc și despre care pot să spun că a avut și are un rol foarte important în formarea și în pregătirea mea pentru viitor.

I. P. – Anul școlar trecut a fost deosebit de ceilalți? Cum anume și de ce?

A. F. – Anul școlar trecut a fost într-adevăr mai deosebit. A fost anul școlar în care am avut cele mai frumoase rezultate la concursurile și olimpiadele școlare. Cu multă muncă, dar și cu ajutorul profesorilor coordonatori Carmen Rus și Cătălina Schnakovski am reușit să obțin locul I la Olimpiada Națională de Fizică și să mă calific la Olimpiada Națională de Matematică, unde am obținut medalie de bronz.

I. P. – Pentru profesorul îndrumător, pentru interesul și dăruirea în pregătirea ta, găsești un cuvânt prin care să-l caracterizezi?

A. F. – Dacă ar fi să o caracterizez într-un singur cuvânt pe doamna profesor coordonator Carmen Rus, cea care mi-a fost alături în pregătirea ce a condus spre premiul I la Olimpiada Națională de Fizică, ar fi foarte greu. Într-un singur cuvânt n-aș putea prezenta un asemenea om deosebit precum este dumneaei. Aș putea spune că este dedicată profesiei, este pasionată, este o persoană care mă inspiră fiind înzestrată cu multă răbdare, înțelegere și pricepere. Am simțit și simt că iubește materia pe care o predă și consider că așa ar trebui să fie toți profesorii. Dacă toți ar preda din plăcere și ar stârni curiozitatea elevilor, atunci și rezultatele lor ar fi pe măsură.

I. P. – Ce alte obiecte de învățământ te atrag?

A. F. – O altă materie care mă atrage este informatica. Deși în gimnaziu informatica nu se predă la nivelul care ar trebui, din pasiunea pentru această materie, urmez un curs online. Îmi doresc ca pe viitor să lucrez în acest domeniu.

I. P. – Ți place să citești? Ce gen de literatură preferi?

A. F. – Îmi face mare plăcere să citesc, chiar dacă timpul nu-mi permite întotdeauna s-o fac pe cât aș vrea. Este o activitate care mă relaxează și care mă ajută să mă deconectez după o zi grea de studiu. Sunt atras de opere ce aparțin genului epic, fiindcă mă transpun într-un univers imaginar.

I. P. – Din cele citite, din literatura română și străină, din cele învățate la istorie sau la alte obiecte de învățământ, pe cine ai alege ca model demn de urmat?

A. F. – Dacă ar fi să aleg un model demn de urmat, acesta ar fi Albert Einstein, unul dintre străluciții oameni de știință a

cărui teorie a relativității a schimbat modul în care înțelegem universul, spațiul și timpul. A sfidat convențiile și a pus sub semnul întrebării ipoteze fundamentale, ceea ce a dus la descoperiri revoluționare. Nu a renunțat în fața criticilor și a scepticismului, a rămas mereu modest, simplu și cu caracteristicul său simț al umorului.

I. P. – Cum ai defini prietenia și dacă o consideri importantă în viața fiecăruia dintre noi? Două argumente ale tale, te rog!

A. F. – Consider că prietenia este esențială pentru viața unui om. În momente dificile, prietenii îți pot oferi consolare și încurajare. În lumea digitală în care trăim acum, prietenia este foarte importantă, deoarece sentimentele de singurătate și izolare socială sunt probleme acute. Se reduce foarte mult conexiunea umană directă de care avem nevoie fiecare dintre noi.

I. P. – Și acum ceva despre familia ta: părinți, frați, bunici...

A. F. – Am o familie minunată, părinți și bunici care mă susțin în tot ceea ce fac. Sunt recunoscător pentru sprijinul și iubirea lor. Mă simt norocos să am o familie atât de iubitoare și preocupată în aceeași măsură de pregătirea mea și a frățiorului meu.

I. P. – Pentru care dintre aceștia nutrești un sentiment deosebit și printr-un cuvânt să-l prezinți pe fiecare.

A. F. – Am același sentiment de respect și iubire pentru toți membrii familiei mele. Fiecare dintre ei este important pentru mine în felul său, aducându-mi bucurie și sprijin în orice situație. Îmi iubesc foarte mult părinții care sunt un model pentru mine. Îmi iubesc foarte mult fratele care este prietenul meu cel mai bun. Îmi iubesc mult bunicii care sunt sursă de înțelepciune și afecțiune. Pentru fiecare, același cuvânt: IUBIRE.

I. P. – Și acum să trecem la visurile tale de viitor! Ce ai vrea să devii și până atunci, unde dorești să înveți, să studiezi?

A. F. – Îmi doresc să lucrez în domeniul IT și să urmez studii în această direcție pentru a-mi aprofunda cunoștințele și abilitățile.

I. P. – Ce limbă străină preferi? Desigur, e vorba de preferință, dar e bine să dai importanță oricăreia. Poate ar fi bine să ai o discuție cu tata pentru a-ți da un sfat în acest sens.

A. F. – Prefer limba engleză, fiind limba universală a afacerilor, a științei, tehnologiei și divertismentului. Limba engleză oferă acces la o cantitate imensă de informații și oportunități. Pe lângă limba engleză studiez și limba germană.

I. P. – Dintre sărbătorile noastre creștinești, pe care o aștepti cu bucurie și care îți trezește vreo amintire deosebită?

A. F. – Dintre sărbătorile creștine, Crăciunul este, fără îndoială, sărbătoarea pe care o aștept cu cea mai mare bucurie. Este un moment magic, plin de căldură, care adună familia și aduce zâmbete. Sărbătoarea o petrecem în familie, prin colinde, cadouri, mirosul bradului și bunătățile pregătite de bunica mea.

I. P. – Dragul meu Andrei, mărturisesc, a fost o încântare dialogul meu cu tine. Îți mulțumesc pentru amabilitatea și sinceritatea dovedite. Te rog adresează-mi și tu o întrebare.

A. F. – Vă mulțumesc sincer pentru cuvintele amabile și pentru oportunitatea de a purta acest dialog. Încheind aș dori să vă adresez, dacă îmi permiteți, această întrebare: De ce m-ați ales pe mine pentru acest interviu?

I. P. – Ce întrebare grea, de-a dreptul răscolitoare! Știi, Andrei, școala în care înveți tu este locul în care au învățat doi copii cuminți ca tine: Bogdan și Raluca, iar pentru mine a fost școala în care au ars

două flăcări pentru a-i lumina pe alții, eu și soțul meu.

Poveste de Crăciun

Daniela Ioana BÂSCĂ
Elevă, Arad

Ceru-și scutură argintul
peste codrii de aramă...

Steluțe înghețate lucesc
pe la ferestre...
E minunat!
O noapte de poveste...

Pe poteca dinspre sat,
cete de colindători vestesc:
„Fecioara Maria-l naște pe Mesia!”

La casele gazdelor,
în pridvor, așteaptă
colăcei, nuci, cozonaci
să fie dați drept răsplată
pentru colinda cântată.
Și la focul sobei,
oftând, bunicu-și amintește
cum, pe când copil era,
cu picioarele-nghețate
și el
cu-ai săi amici umbla,
vestea nașterii s-o dea
tuturor din preajma sa.

CRĂCIUNUL, spune el, E MAREA
SĂRBĂTOARE,
prilej de fericire, armonie și iubire!
Crăciunu-i sărbătoarea mântuirii,
mântuirea omenirii!

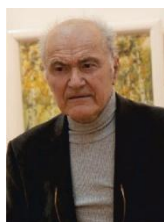
PODIUM ARAD

Volbură Poiană-Năsturaș

Horia TRUȚĂ

Istoric, Arad

În 13 martie s-au împlinit 135 de ani de la nașterea scriitorului Volbură

Poiană-Năsturaș (1890-1972), ofițer al Armatei Române încărcat cu distincții și medalii, membru al Societății Scriitorilor Români (1923), autor a 14 volume de poezie, 3

de proză și numeroase colaborări la presa literară.

Născut în satul Galbeni (județul Neamț), Constantin I. Năsturaș după absolvirea studiilor liceale la Iași și a Școlii de Ofițeri de Infanterie din București (1910), ca militar activ, s-a distins în Campania din Bulgaria (1913) și Primul Război Mondial, unde a fost rănit și luat prizonier de nemți. După război, cariera sa militară, desfășurată în garnizoanele din Arad, Timișoara, Sibiu, Deva, Oradea, Chișinău, are un drum ascendent până la gradul de colonel, obținut în 1939. A funcționat ca director de studii în repute școli militare și prefect în Transnistria (1941-1943), unde a reușit în condițiile aspre ale celui de Al Doilea Război Mondial, să evite deportarea peste Bug a 70.000 de evrei, salvându-le astfel viața. Această atitudine curajoasă alături de participarea în războiul antifascist, l-au scăpat la sfârșitul războiului, de epurare din armată și condamnare, fiind

singurul inculpat achitat în procesele penale care au urmat după încheierea păcii.

A fost căsătorit la Arad cu Minerva, fata preotului Cornel Papp din Zărand. Unica lor fiică, Oltea a fost soția dr. Vasile Luștea, eminent microbiolog din Arad. În 1949 s-a stabilit la Arad, pe strada Ștefan Cicio-Pop, unde a rămas înconjurat de familie până la sfârșitul vieții.

Încercările sale literare, din adolescență s-au concretizat în 1910 la Iași, prin debutul în presa scrisă, sub numele de Volbură Poiană-Năsturaș, pseudonim pe care l-a păstrat întreaga viață. Amintit de Nicolae Iorga, printre vechii semănătoriști, Volbură Poiană-Năsturaș, este perceput azi de critica literară ca un apropiat al creației tradiționale, cu largi influențe din lirica lui Octavian Goga, Ștefan O. Iosif, George Coșbuc. În opera sa literară, atât în poezie cât și în proză, este prezentă o întreagă recuzită de versete biblice cu accente mesianice, moralizatoare. Minte perfect echilibrată, a trăit între cărțile sale și a scris cu pasiune, într-o lume agitată, silită la izolare provincială și adesea rău sfătuitoare. Crescut în cele mai bune tradiții românești, departe de politică, și-a așezat talentul în serviciul ideii naționale, conștient și fervent adorator al culturii europene. De aceea, o temă preferată este și istoria, scriitorul arătându-se interesat cu precădere de soarta ardelenilor și basarabenilor, supuși ocupațiilor străine.

Suflet de poezie, cu o prezență literară deosebit de activă, Volbură Poiană-Năsturaș, nu a dat doar versuri de o liniștită și nobilă inspirație ci a fost și inițiatorul unor remarcabile activități culturale: conferințe, șezători, expoziții

de carte, participând la înființarea și conducerea unor organizații scriitoricești, cenacuri, asociații profesionale, mai ales în Timișoara (1930-1941) și Arad (1949-1972), până la stingerea din viață la venerabila vârstă de 82 de ani.

De memoria poetului, care s-a stins la Arad încărcat de ani, nu s-au prea ocupat ziarele de atunci, considerând că au atâtea alte lucruri de comunicat cititorilor. Dar un om nu se cunoaște după necrolog, dreapta judecată dobândindu-se după dovezile creației sale. Or, acestea există cu prisosință la scriitorul Volbură Poiană-Năsturaș.

Pacea - cea mai frumoasă zeiță

Valeriu ILICA
Eseist, Arad

Rolul și rostul literaturii – spunea la vremea sa Albert Camus – este să împiedice civilizația să se autodistrugă. Într-o lume măcinată de războaie și amenințată de crize și atentate, agitată politic și tensionată social, zguduită de cutremure, expusă la incendii și neputincioasă la uragane sau inundații, iar, până mai ieri, cu botniță, arest la domiciliu ori sigilată în izolate, cugetarea lui Camus, profetică și proverbială în felul ei, este mai actuală și mai adevărată ca oricând. Nu ne îndoim și nu se mai îndoiește nimeni, trăim vremuri nesigure pe o planetă din ce în ce mai nesigură. Și asta, mai ales dacă punem la socoteală schimbările climatice și mult trâmbițata

încălzire globală, deșertificarea ireversibilă și accelerată, criza energetică, extincția pădurilor și iminenta penurie a apei potabile. Iar, ca s-o spunem p-aia dreaptă și s-o facem până la capăt, sunt vremuri în care de slujitorii paginii nescrise e mare trebuință. De ei și de armele lor: condeiul, cutezanța și cuvântul. Așijderea, de arta, atitudinea și ascendentul lor. De autoritatea, umanismul și implicarea tuturor. Din fericire, pentru omenire și pentru civilizația despre care vorbește Camus, marii scriitori ai lumii, ca lideri și formatori de opinie, ca vizionari și iluminați, implicit ca simpli purtători de drapel, busolă și mesaj, au fost la datorie. Mai ales, în momentele complicate. Cele de mare cumpănă sau de răscruce. De catastrofe sau de cumplite tragedii umanitare. Și asta, încă din cea mai veche vechime. Întrebați sau nu, ascultați ori nebăgați în seamă – după cum se va vedea – au considerat că ține de menirea și de misiunea lor să vină cu învățăminte și exemple. Cu sfaturi și sugestii. Au considerat și au venit. Au oferit soluții sau – după caz – au tras semnale de alarmă. De fiecare dată, logic, legic și argumentat. Cu demnitate, înțelepciune și curaj. În foarte multe cazuri, situații și privințe – e bine să se știe – dar, în primul și în primul rând, în marea, grava și atât de complicata problemă a păcii și a războiului. A menținerii ei sau, din contră, a declanșării lui. Din păcate, cu toate aceste eforturi și aporturi, războiul a fost și încă mai este Răul de care omenirea n-a dus și, iată, nu duce lipsă. E absurdul absolut! – striga, în disperarea sa Camus. Omoară oameni care nu se

cunosc și – culmea – pentru cauze care nu le aparțin. Rămânem vreme de o frază tot în Hexagon, de această dată, pentru a-l cita și pe bătrânul Hugo, pentru care „pacea este virtutea civilizației, în timp ce războiul este crima ei”.

La o atentă privire retrospectivă în istorie, fie ea chiar aleatorie și aproximativă, constatăm din prima că au fost cazuri când s-au scris capodopere anume în speranța că absurdele ambiții, oarbele orgolii și fanaticele porniri războinice ale unor califi, strategii și faraoni, regi, bazilei sau împărați vor putea fi prevenite. Dejucate sau deturnate. Exemplul cel mai cunoscut și cel mai comentat de exegeți, clasic prin mesaj, curaj și atitudine cetățenească este tragedia **Troienele** a marelui Euripide – adevărat și răscolitor cântec de jale pe ruinele Troiei, cetatea veche și bogată, puternică, admirată și invidiată de toți. Temută și cunoscută deopotrivă până departe, pentru strălucirea ei unică, prin ambră, purpură și aur. Cât despre geneza piesei, aceasta trebuie căutată în vâltoarea împrejurărilor politice și militare în care a fost scrisă. În concret, demon genial, fascinant până la fermecător, dar rău și înrăit în rele, impetuosul Alcibiade, ca lider suprem și strateg al Atenei la acea vreme, preconiza și pregătea de zor o amplă, dar necugetată și dezonorantă campanie împotriva Siracuzei. Să-i zicem generic „debarcarea din Sicilia”. Poet antirăzboinic, declarat și demonstrat, deopotrivă, Euripide nu putea fi de acord cu un asemenea periculos și hazardat demers. Era împotriva convingerilor sale etice, politice și umanitare. A valorilor în care credea și pe care le promova prin

scrisul, consecvența și idealurile sale. Perspectiva iminentei declanșări a unui război de cucerire și agresiune împotriva Siciliei îl îngrijora peste măsură. Atât pe el, cât și pe înțeleptul și șăgalnicul Socrate – prietenul său de-o viață, împreună cu care, în lungile lor plimbări prin grădinile Atenei, abordau cu neliniște și teamă, oricum, în total dezacord, acest ciudat, sensibil și imprevizibil „subiect”. Ce este de făcut? – se întrebau cei doi. Să-l convingă pe Alcibiade că e curată nebunie o angajare a Atenei într-un război la mii de kilometri și să-l determine să renunțe era peste poate. Propaganda războinică a strategului, elocința și pasiunea, fanatismul și puterea sa de convingere, la care se adaugă opțiunea belicoasă a unui tineret deja manipulat, erau de neînving. Și, atunci? Nu mai rămânea decât să recurgă la metodele și mijloacele artei. În fine, la capacitatea sa de influență și de persuasiune. Și, uite-așa, a fost scrisă și a apărut **Troienele**. Un lucru este cert: mai rar, foarte rar apare o operă literară scrisă cu atâta curaj, convingere și determinare. Operă angajată și artă cu tendință, piesa surprinde sub toate aspectele drama femeii în captivitate. Dar, în același timp și în egală măsură, demantelează crimele, atrocitățile și violențele de tot felul. Silniciile și samavolniciile. Ororile, distrugerile și represaliile pe care până și ideea de război le presupune. În speța dată, ale războiului troian.

„Iată, războiul! – le spune Euripide printre rânduri entuziaștilor războinici atenieni, dar și prin replici pacifiste de genul „cine-i cuminte e dator să cruțe lumii un război”. „Priviți și minunați-vă! Luați aminte și meditați în liniște, tăcere

și singurătate. Faceți-o cu capetele voastre! Întrebați-vă, și nu o dată, merită sau nu merită trăită această riscantă, primejdioasă și nesăbuită aventură? Pe toți zeii! Nu credeți în războinici și nu cultivați războiul. Atena are alte planuri și proiecte, alte urgențe și priorități. În vremurile sale bune, Atena a prosperat prin pace. Pentru Atena și pentru oamenii ei, pacea n-are preț. Tineri atenieni, credeți-mă, pacea este neprețuită! Așadar, nu-i mâniați pe zei! Dimpotrivă, întoarceți-vă sufletul și fața la sanctuare, temple și altare. Fiți blânzi, și buni, și generoși. Și nu-i uitați nicicând pe morții din morminte.” Spre meritul și gloria lui literară, o face în versuri unicat, de un lirism tragic, sfâșietor. Tot timpul cu trimitere directă la ideea de invazie și invadator. De ocupant, agresiune și agresor. De libertate, liniște și lumină. De onoare, ospitalitate și dezonoare. Pentru a amplifica dezastrul, strigătul Casandrei „cine-i cuminte e dator să cruțe lumii un război” trece ca un fir roșu de la o scenă la alta, răsunând a amenințare. A sumbră prevestire. Din păcate, e o amenințare pe care nu o aude nimeni. Neauzită rămâne până și replica de final a bătrânului și marelui Poseidon, zeu al mărilor și stăpânul apelor primordiale pe care, din motive lesne de înțeles, o reproduc cu aproximație: „pacea este cea mai frumoasă zeiță, dar, ca orice zeitățe, nu se lasă văzută decât de către cei care știu și vor să o vadă”. **Troienele** a fost jucată la Marile Dionisii în primăvara anului 415 î. e. n., dar, deși a făcut o puternică impresie asupra spectatorilor, n-a obținut decât premiul al doilea. Totuși, efectul și impactul piesei asupra atenienilor a fost neașteptat de mare. Dacă până atunci

victoria grecilor împotriva Troiei fusese considerată un triumf și o glorioasă faptă de arme, un act de eroism și glorie nepieritoare, după apariția Troienelor, atitudinea se schimbă brusc. Se transformă în simpatie și compasiune pentru troienele luate în sclavie și captivitate. Că este vorba de Hecuba, bătrâna regină, de clarvăzătoarea Casandra, de Andromaca sau de gingașa Polixena, toate sunt considerate eroine. Toate sunt victime ale abuzului și barbariei, ale silniciei, samavolnicilor și violențelor nesăbuite.

Conform ordinului de misiune, s-a pornit expediția. Adevărată risipă de surse și resurse. De forță și de fast. Caz clasic de aroganță bolnavă, narcisism faraonic și abuz de putere! Și nu în ultimul rând, speță nepermisă, marca Alcibiade, anume de sfidare a zeilor, de pângărire a marelui Hermes și de profanare a misteriiilor, iar ca o consecință pedepsitoare – firească, directă și imediată – de provocare a mâniei sacralului Olimp. A avut loc debarcarea în Sicilia, iar în final, deznodământul. Catastrofal pentru Atena și pentru armata sa. La aflarea veștii, distrus fiind, Euripide îl caută degrabă pe Socrate – confidentul, confratele și prietenul de o viață. Ca de fiecare dată, se întâlnește în marea grădină a Atenei. Mari spirite ale vremii lor, unul mai înțelept decât celălalt, începură să plângă. În hohote, necontrolat. Plângeau un plâns profund. Durut și dureros. Scena era de coșmar. Se priveau, plângeau și încercau zadarnic să-și vorbească. Încercau, dar nu reușeau să scoată un sunet. Nici măcar o iotă. Nici vorbă să lege, să încropească un cuvânt. Parcă pășiseră pe tristul,

temutul și tragicul tărâm al tăcerii. Vedeau cu ochii minții cum floarea, fala și faima Atenei, vigoarea și viitorul ei pieriseră absurd, dezonorant și inutil. Tragic și nemeritat. Departate de țară și de Atena tinereții lor. Departate de templele, sanctuarele și altarele ei. Dezastrul se petrecuse. Previziunile se adeveriseră cu asupra de măsură. Se confirmaseră toate temerile. Totul s-a adevărit întrutotul. „Acum e prea târziu” – șopti cutremurat Euripide. „Mult prea târziu” – adevări cu glas puțin Socrate. Deși tăcerea era deplină și totală, în străfundurile conștiinței lor, cei doi auzeau cum sună și răsună celebrul leitmotiv - avertisment al neprihănitei Casandra, cel care-l vizase direct pe necontrolatul și necontrolabilul Alcibiade, dar și pe războinicii săi mateloți: „Cine e cuminte e dator să cruțe lumii un război”. Capodoperă scrisă anume pentru a preîntâmpina declanșarea unui război de agresiune, **Troienele** l-au legitimat pe Euripide în eternitate drept poetul, prietenul și partizanul păcii. Scriind-o cu mult suflet, cu talent, emoție și empatie, ca de fiecare dată, Euripide s-a întrecut pe sine.

Un poet al păcii se vrea – și este – și mai vârstnicul Eschil, taciturnul și temerarul hoplit, eroul și grav rănitul de la Maraton, care, ca un degustător de lance, bardă și săgeți, învățase pe multele-i răni că în război pacea este prima victimă. Urmează, în ordinea numerelor de pe tricou, dreptatea, adevărul și viața.

Reîntorcându-ne acasă, ne surprinde plăcut aceeași constatare. Marii noștri scriitori, începând cu Eminescu, au fost antirăzboinici atât prin fapte, cât și prin cuget și simțiri. „Pacea se câștigă greu” –

ne avertizează poetul – „se păstrează și mai greu, dar se pierde lesne”. Fără aluzii și fără comentarii!!

Pentru Rebreanu, scriitorul care a trăit o cumplită dramă personală, prin pierderea fratelui Emil, „războiul este cea mai mare nenorocire a omenirii, fiindcă ucide nu numai oameni, ci și sufletele lor. „Pădurea spânzuraților” tocmai această realitate tristă își propune și reușește să demonstreze.

Antirăzboinic practicant, „trupete”, care a trăit la propriu „prima noapte de război”, Camil Petrescu, demască și el fața hâdă și criminală, până la odioasă, a războiului, avertizându-ne în cunoștință de cauză: „pe câmpul de luptă nu există biruință. Nici glorie, și nici eroi. În schimb, există dezastre, dureri și disperare. Și, mai presus de toate, morți, moarte și morminte.”

Apropiindu-mă de final, încerc o sinteză de o frază a celor spuse și expuse în această mini pledoarie pacifistă. „*Nicio pace, oricât de nedreaptă, nu este mai rea decât cel mai drept război.*” Iar, ca să fim onești, corecți și riguroși până la capăt, facem cuvenita precizare. Cugetarea e veche și-i aparține umanistului luminat Erasmus din Rotterdam. Ajunși la final de tot, după cum de departe se poate vedea, „marile spirite ale umanității au fost visătoare”. Dar, de această dată, ne-o spune nimeni altul decât marele John Lennon. De ce și pe ce se bazează? Simplu. Pentru că toate au visat să trăiască în pace – răspunde tot el.

Hramul necunoscut al unei biserici de lemn din satul Buhani, județul Arad, în lumina sigilografiei

Augustin MUREȘAN
Istoric, Arad

În anul 1755 la Buhani este consemnată existența unei vechi biserici de lemn, cu hramul „Sfinții Arhangheli”, nesfințită, la care serveau preoții din jur¹. În timp, hramul acestei biserici de lemn (sau a alteia) despre care nu dispunem de date precise și amănunțite a fost schimbat² cu „Duminica Floriilor”. Când a fost

schimbat hramul nu putem ști. Izvoarele documentare nu îl menționează sau nu ne sunt încă cunoscute. Singura mărturie istorică cunoscută despre acest hram este dovedită de un tipar sigilar aparținând acelei biserici păstrat la Arhivele din Arad³.

În anul 1844 exista deja o altă biserică din lemn, cu hramul „Duminica Tuturor Sfinților”⁴, sfințită numai în anul 1851 de arhimandritul Patrichie Popescu⁵. Cu puțin timp înainte de anul 1925, această biserică a fost demolată⁶, fiind înlocuită cu actuala care poartă hramul „Duminica Tuturor Sfinților”⁷.

Deși despre unele biserici existente de-a lungul timpului în satul Buhani, găsim date documentare referitoare la edificiile lor, acestea nu se referă întotdeauna la hramul ales. Datorită faptului că, unele izvoare istorice lipsesc este dificil de identificat numai pe cale

¹ Silviu Dragomir, „Statistici sârbești din dieceza Caransebeșului și Aradului în veacul XVIII”, în *Foaie Diecezană*, nr. 9, 1 martie 1909, p. 5; vezi și Pr. dr. Pavel Vesa, *Episcopia Aradului Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2006, Anexe VIII, *Conscripția din 1755 a episcopului Sinesie Jivanovici (1751-1768)*, p. 701.

² După înlocuirea unei biserici vechi cu alta nouă, nu întotdeauna se menținea hramul cel vechi al lăcașului de cult. El era schimbat, mai ales în urma unor renovări generale, în funcție de sensibilitățile religioase ale enoriașilor, de dorința celor ce aveau o contribuție mai substanțială la edificarea noului lăcaș de cult sau din dispoziția autorităților ecleziastice superioare pentru a contracara prozelitismul catolic. Se cunosc cazuri când colectivitatea schimba hramul bisericii, mai ales în urma unor sfințiri de biserici efectuate mult mai târziu decât ridicarea ei (Pr. dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 436).

³ Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, *Colecția de tipare sigilare (sigilii)*, nr. inv. 403.

⁴ Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române Arad (prescurtat: A. E. O. R. Arad) *Consignatio Omnium Parochiarum cum adnotatione Status cuiusvis Parochia et Ecclesiarum in Protopresbiteratu Buttinensi existentium anno '844*, apud Pr. dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 587.

⁵ A. E. O. R. Arad, *grupa III, dosar 68/1885*, doc. 1167, f. 61 v.

⁶ Coriolan Petranu, *Bisericile de lemn din județul Arad*, Sibiu, 1927, p. 3.

⁷ *Tabel statistic - șematism I. Județul Arad. 2. Protopopiatul Ineu. 18. Buhani Bis[erica] „Duminica Tuturor Sfinților” - 1925*, p. 85; Preot Pavel Vesa, *Bisericile de lemn de odinioară*, Arad, Editura Gutenberg, 1997, p. 29, Idem, *Bisericile de mir arădene între tradiție și modernitate*, Arad, Editura Mirador, 2000, p. 115; Pr. dr. Pavel Vesa, *Episcopia Aradului...*, p. 587.

documentară, schimbări care au avut loc de-a lungul timpului în stabilirea hramului unei biserici. Unele dintre ele și-au păstrat hramul, altele este posibil să-și fi schimbat închinarea inițială. Din acest punct de vedere cercetările interdisciplinare, folosind ca izvoare istorice și vestigiile sigilare ecleziastice sunt necesare, deoarece ele pot confirma hramul acelei biserici și uneori chiar atesta vechimea lui. Nu ne este cunoscută întotdeauna motivația alegerii unui anumit hram, vechimea lui, păstrarea sau schimbarea acestuia etc. Pe plan local, sigiliile și tiparele sigilare bisericesti sunt importante, deoarece ne facilitează aflarea de date și informații despre istoria acestor instituții ecleziastice. Cu ajutorul lor se poate afla hramul unei biserici sau alta, unele astăzi dispărute.

În majoritatea lor, aceste izvoare sigilografice conțin în emblemă, reprezentarea hramului bisericii de unde provin. Așa cum s-a afirmat „sigilografia ecleziastică în spațiul românesc a urmat modelul bizantin, la fel ca la toate neamurile din Creștinătatea răsăriteană. Ca regulă, sigiliile instituțiilor ecleziastice și cele ale mănăstirilor conțin, în câmpul sigilar, reprezentarea hramului bisericii respective”⁸.

Revenind la tiparul sigilar al Bisericii cu hramul „Duminica Floriilor” din satul Buhani, el a fost prezentat sumar⁹, într-un context mai larg, legat de biserica din localitate, menționată documentar în 1844. El este confecționat din alamă, cu rondela ovală (38 x 33 mm)

gravată în incizie pentru sigilarea cu ceară. Înălțimea totală a piesei este de 80 mm.

În câmpul sigilar s-a reprezentat scena religioasă „Intrarea Domnului în Ierusalim” care a avut loc în „Duminica Floriilor”, hramul acestei biserici. Fig. 1. În centru, Iisus, aureolat, poartă mantie și tunică, așezat într-o parte pe asin, având picioarele spre partea stângă a Lui, binecuvântează cu mâna dreaptă mulțimea cetății care îl primește cu ramuri de finic (palmier), în frunte cu doi iudei. În dreapta, în spate, jos, se vede un copil care a întins un covor la picioarele asinului, iar sus, grupul Apostolilor purtând și ei ramuri de finic. În exergă, mărginită la exterior de un oval liniar, legenda scrisă în limba română, cu caractere chirilice: **PECETEA A BISEAR[ICII]. PAROH[IALE]. DE. L[EGE]. G[RECO]. N[E].U[NITĂ]. A BUHANI[ULUI]**. Mânerul are o formă octogonală cu patru laturi mai mari și patru mai mici. Acest tipar sigilar nu este datat. Având în vedere faptul că tiparul sigilar nu conține anul de confecționare este anevoios, fără un studiu complementar al documentelor pe care sigiliul s-a conservat, să se stabilească cu exactitate vechimea lui.

⁸ Petronel Zahariuc, „Note de sigilografie ecleziastică moldovenească”, în *Herb, Revistă Română de Heraldică*, I (VI), 1-2, Iași, 1999, p. 171.

⁹ Augustin Mureșan, Ioan Popovici, „Tipare sigilare bisericesti din colecția Direcției Județene Arad a Arhivelor Naționale (I)”, în

Istorie și spiritualitate ortodoxă în Episcopia Aradului 1706-2006, Arad, 25-26 mai 2006, pp. 252-253; Augustin Mureșan, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Ioan Popovici, *Tipare sigilare ale unor biserici din zona Aradului și împrejurimi (secolele XVIII-XX)*, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2019, p. 21.

Fig. 1.

Cercetarea documentelor păstrate pe care s-a conservat sigiliul, ar putea facilita datarea lui aproximativă sau stabilirea perioadei de folosire. Analogiile piesei sigilare cu exemplare similare ale unor biserici din eparhia Aradului, ne îngăduie o încadrare cronologică mai largă între veacurile XVIII-XIX. Ținând cont de imaginea din câmpul sigilar, dar mai ales de caracterul literelor folosite în textul legendei, tiparul de sigiliu poate fi datat

ca fiind din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea¹⁰.

Prin această prezentare am dorit să arătăm faptul că Biserica de lemn din satul Buhani existentă în secolele XVIII-XIX a avut ca hram „Duminica Floriilor”, necunoscut, și neatestat documentar dar dovedit de tiparul sigilar descris mai sus, păstrat până în zilele noastre. În acest sens, după cum s-a afirmat „sigiliul reprezintă un izvor istoric de necontestat”¹¹.

Simboluri ale Preparadiei din Arad după 1812

Istoricul Dr. Augustin MUREȘAN a prezentat simbolurile de pe sigiliul din 1841 cunoscut al Preparandiei din Arad, și de pe medalia comemorativă din 1912 a acestei instituții înființată în 3/15 noiembrie 1812. Sigiliul are legenda: **SIGILLUM REGII INSTITUTI SCHOLARUM PRAEPARANDORUM VALACHICI 1841 (Sigiliul Institutului Regal al Școlii Preparandiale Române 1841)**. Se pare că această școală a avut un sigiliu mai vechi care nu ne este cunoscut. Pe ambele piese (sigiliu și medalie) sunt aceleași simboluri. Originală și plină de

¹⁰ Vezi Augustin Mureșan, Ioan Popovici, *op. cit.*, pp. 252-253; Augustin Mureșan, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Ioan Popovici, *op. cit.*, p. 21; Augustin Mureșan, *Hramul necunoscut al unei biserici de lemn din satul Buhani, județul Arad, în lumina sigilografiei*; <https://uzpr.ro/31/01/2025/hramul-necunoscut-al-unei-biserici-de-lemn-din-satul-buhani-judetul-arad-in-lumina-sigilografiei> (accesat 10.09.2025).

¹¹ Maria Dogaru, *Sigiliile mărturii ale trecutului istoric*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 5.

expresivitate medalia comemorativă este confecționată din metal și are o formă rotundă cu diametrul de 27 mm.

Pe *aversul medaliei* s-a înfățișat, un personaj cu aripi de înger, stând în picioare, purtând haine scurte, ținând cu mâna stângă o cheie, iar cu mâna dreaptă, o diplomă de absolvire (sau carte). Deasupra acestuia, este redat ochiul cu raze. De o parte a personajului, o ramură de măslin, iar de alta, una de stejar. Întreaga compoziție face aluzie la tineretul studios. *Îngerul* semnifică aici pavăza școlarilor, prezent în rugăciunile lor, seară de seară, este îngerul păzitor al acestora, dorința spre a-i ajuta să devină oameni onești, drepecți, de nădejde și să învingă toate greutățile vieții. *Cheia* este obiectul cu care se deschide calea spre inițiere, cunoaștere, dezlegarea soluției ce permite accesul spre succes. *Diploma* este rezultatul obținut ca urmare a învățării în școală, iar cu ea ai multe avantaje de a te descurca în viață, de a-ți alege o profesie, de unde și proverbul „ai carte, ai parte”. Prezența ramurilor de măslin și stejar pe ambele fețe ale medaliei constituie o aluzie la succesul, recompensa și trăinicia în timp a învățaturii din școală. Deasupra întregii compoziții s-a scris în limba română cu litere majuscule legenda: **PREPARANDIA GR. OR. ROMÂNĂ ARAD.**

Pe *reversul medaliei* mărginit de un cerc perlat, într-o cunună formată din două ramuri de măslin s-a scris pe patru rânduri: **3/15 NOVEMBRE 1812 3/16 NOVEMBRE 1912**. Aceste date gravate pe revers, se referă la ziua, luna și anul înființării și la ziua, luna și anul aniversării unui secol de activitate a Preparandiei din Arad.

Amintiri din Epoca de Aur Sfârșit de epocă

Ioan TULEU
Istoric, Arad

Era duminică, 17 decembrie 1989. O zi de iarnă cum nu se putea mai frumoasă, mai primăvărată.

Soarele domol se strecura printre norii lănoși îndemnând la plimbare. Dar, deși duminică fiind, am plecat pe la ora 9 spre

biroul de la Universitatea Cultural-Științifică, mergând pe calea mai lungă, pe centrul bulevardului, pentru a beneficia de căldura binefăcătoare. Am mers la birou deoarece am închiriat sala mare a Universității Asociației Chinologice Arad, care avea o adunare general în care urma să-și aleagă noua conducere. Vechiul președinte era Gheorghe Schill, iar noul avea să fie tot el. Ședința a început la ora 10 și totul a decurs normal, iar la sfârșit noua și vechea conducere s-a întrunit în biroul meu unde au degustat niște sărațele și au băut câte un pahar două de țuică. S-a și fumat, motiv pentru care a trebuit să deschid ușa dinspre balcon pentru a elibera sala de fum. Eram pregătit de plecare dar, se spre surprinderea mea, se deschide ușa de la intrare și îl văd intrând în primul birou antecameră pe Viorel Țenea, ofițer de securitate, pe care îl cunoșteam de la UTC, unde cândva a fost secretar cu propaganda, la municipiu. Mai venea din când în când pe la noi, cu sau fără treabă, dar ce să caute aici într-o zi de duminică, mi-am zis. L-am și întrebat: „Ce cauți aici, că doar nu lucreți și duminică?” Ba da mi-a răspuns, am fost pe la birou și trecând pe Bulevard și văzând

ușa de la balcon deschisă am urcat până aici. La rândul meu îmi spuneam că precis a venit pentru chinologi, ca să vadă dacă totul a decurs așa cum trebuie. Plutea, cei drept, în aer o urmă de neliniște și paza bună trece primejdia rea, cum se spune. Nu am stat mult de vorbă și am plecat către casă, tot pe Bulevard, apoi pe starada Eminescu, împreună cu Viorel, care se întorcea la biroul său, discutând una alta, nici prin gând nu-mi trecea că s-ar fi întâmplat ceva grav, pe undeva.

Spre seară am plecat la autogară să-i aștept pe ai mei, Ana și Adrian, care fuseseră la Șiad, unde s-a tăiat porcul de Crăciun, de data asta fără mine. A fost prima data când nu am participat la acest eveniment foarte așteptat. Ei veneau încărcăți cu bagaje grele, care conțineau bunătățile mult așteptate. Noaptea a decurs în liniște, iar dimineața din nou la birou, se anunța o zi la fel de frumoasă și liniștită. Dar nu trece mult după ce am ajuns și pe la nouă și jumătate mă sună Vasile Dan și mă informează că la Timișoara este bai mare, a avut loc o revoltă care s-a lăsat cu morți și răniți, cel puțin așa transmitea Europa liberă. Și Vasile Dan era bine informat, zilnic asculta posturile străine. L-am chemat la mine la birou, dar i-am spus și că o să merg între timp la municipiul de partid, să testez atmosfera, nu-mi venea să cred că s-ar fi întâmplat ceva atât de grav. Că a început schimbarea. Cu Vasile m-am contrazis într-o zi pe tema aceasta. El spunea că până în primăvară Ceaușescu pică, se va întâmpla și la noi precum în celelalte țări din est, dar l-am contrazis, spunând că la noi abia peste doi ani se va produce schimbarea. Nu vezi câte aplauze a primit la Congresul al XIV-lea, cât de mult s-a strigat „Ceaușescu PCR”, „Ceaușescu România”. Cineva a numărat peste 400 de aplauze prelungite cu toți participanții ridicați în picioare. Dar Vasile

o ținea pe a lui. Am plecat deci în recunoaștere la Primărie, am intrat pe ușa laterală dinspre Palatul Cenad și am urcat sus la municipiul de partid, la secția cultură. Pe coridoare am văzut mai mulți luptători din gărzile patriotice, cu armele la ei, iar în curtea Consiliului și mai mulți, la fel înarmați și în așteptare. Păreau liniștiți, fumau și glumeau de ale lor. În biroul activiștilor de la cultură toată lumea era prezentă, inclusiv alții pe care nu îi cunoșteam. Întreb ce se întâmplă, de sunt atâția oameni înarmați în clădire, făceam pe nizonaiul. Activiștii pe care îi cunoșteam nu au zis nimic dar un pensionar de la UTA, pe care l-am mai întâlnit pe acolo, îmi spune că un popă protestant a făcut gălăgie la Timișoara și au fost incidente, dar o să i să vină lui de hac. Corneliu Crișan era întunecat și vizibil îngrijorat și îmi confirmă că exista o situație neplăcută și că trebuie să fim pregătiți. Nu mai stau mult pe acolo și mă întorc în propriul birou să mă întâlnesc cu Vasile Dan.

Vasile a venit și mi-a povestit ceea ce a auzit la radio, cum că ar exista patru mii de morți la Timișoara, că este stare de urgență. Atunci, fără să cred că ar fi atâția morți, am fost convins că schimbarea se va produce mult mai repede decât credeam, că Ceaușescu pică, pentru că nu se va putea trece peste victimele omenești. Totul până la viața oamenilor. M-am așezat la birou și după ce a plecat Vasile am luat pixul în mână și pe o coală de hârtie A4 am trecut titlul: Program de activitate pe săptămâna ... Mai mult nu am putut scrie, așa că m-am grăbit să merg acasă să duc la ai mei veștile teribile. Acasă se tăia porcul crescut de noi, în propria gospodărie, cumnatul Cornel Negru, inginer zootehnist, fiind măcelarul șef. I-am anunțat imediat ce am ajuns despre ceea ce am aflat, că la Timișoara s-a tras în demonstranți, că sunt numeroase victime și că au fost scoase

tancurile pe străzi. Îngrijorarea i-a cuprins pe toți, dar activitatea a continuat.

Măști, 19 decembrie, am avut o zi plină. De dimineață, în sala mare a Universității a avut loc o ședință, nu mai îmi amintesc cine a închiriat-o dar știu că la un moment dat a ieșit din sală și a intrat la mine în birou inspectoarea șefă de la Inspectoratul Județean Școlar, care foarte îngrijorată mi-a cerut voie să de un telefon. A telefonat la Timișoara unde copilul ei era student și nu mai știa nimic de el. Am întrebat-o despre ce-i vorba și mi-a răspuns că la Timișoara sunt mari probleme și voia să știe dacă nu i s-o fi întâmplat ceva fiului student. De fapt toată lumea era îngrijorată, și cei din sala de ședință și prietenii care m-au vizitat, fiecare cu știri dintre ele mai alarmiste. După ce s-a încheiat întrunirea din sala mare am trecut la amenajarea ei pentru activitatea de după masa, când urma să aibă loc ședința Cercului Cultural Ioan Rusu Șirianu, în care urma să evolueze corul ortodox din Micălaca cu un concert de colinzi. Venea numai bine o activitate de acest gen, având în vedere contextul. După masa, la ora 17, sala era arhiplină, niciodată nu a mai fost atâta afliuență de public. Emoția era mare, creată și de evoluția artistică a corului dar, evident, și de evenimentele exterioare. Ce m-a surprins a fost cuvântul de la sfârșit al profesorului Doru Bogdan, fostul rector al Universității, care a amintit că la Timișoara sunt evenimente grave, că s-au întâmplat lucruri care trebuie să ne îngrijoreze și că ele se vor repercuta și asupra țării. Am fost surprins pentru că nu-l credeam pe Doru capabil de atât curaj, fiind convins că în sală se aflau și „observatori” interesați în culegerea de informații.

Seara, pe la ora 20, mă întorc acasă pe strada 7 Noiembrie (astăzi Episcopiei) și nu întâlnesc țipenie de om, liniște deplină și întuneric evident, dar cu acesta eram

obișnuit. Acasă am fost întâmpinat de membri ai familiei, era și cumnatul Cornel, cărora le-am povestit ce am mai aflat, despre faptul că au apărut afișe cu „Jos Ceușescu”, că cineva a strigat în tramvai împotriva lui Ceaușescu și altele. Tatăl, care avea radioul fixat doar pe Europa liberă, m-a informat și el despre ce mai transmitea postul cu cea mai mare audiență la cel moment. Le-am spus că sunt obosit, dar am decupat din câteva almanahuri fotografiile de pe prima pagină, Cu Ceaușescu, pe care le-am tăiat cu o cruce și l-am îndemnat spe Cornels să le lipească pe clădiri, la întoarcerea acasă, el stând atunci undeva spre Teba.

Miercuri, 20 decembrie, o zi la fel de frumoasă afară, dar în același timp foarte întunecată de zvonurile care se amplificau. Tot mai mulți prieteni și colaboratori m-au vizitat, nimeni nu mai muncea, unii cereau să trecem la acțiune, că nu se mai poate cu Ceaușescu, care a ajuns să facă moarte de om. Dar toți eram pe așteptare, fiecare intuia că o să se întâmple ceva deosebit și la Arad. Nu mai amintesc zvonurile care circulau pentru că deja se știu. Am suspendat toate cursurile universității, oricum numeni nu mai avea chef de lucru.

Ziua de joi, 21 decembrie se va dovedi ziua cea mai grea, mai tensionată, pentru că se vor petrece și la Arad evenimente nebănuite cu o săptămână în urmă. De dimineață, pe la ora 9 ajung la birou, unde vin și colegii Vasile Peri și Ioan Blaj de la Casa de Cultură, pe care i-am rugat să ducă înapoi la Filarmonică podiumul folosit în ziua de marți la concertul coral. Pe la ora 10 se întorc și mă informează că o coloană de demonstranți se deplasează pe Bulevard, dinspre Gară, spre palatul Primăriei. În momentul acela dau telefon la prietenul Vasile Dan, care lucra la Biblioteca Uniunii de Științe Medicale și îi spun doar atât: „Vino aici că deja a

început”. Ajunge repede, dar nu este singurul care caută locația noastră care oferea o perspectivă foarte bună spre Primărie, în fața căreia s-au plasat daja taburile. Pe la vreo 10 și jumătate auzim rafale de pistoale mitralieră dinspre Dacia. Într-un fel mă simțeam eliberat de tensiunea așteptării, dar exista și teama auzind împușcăturile. Așa că mai dau un telefon maică-mi să îi spun să încuie copiii în curte, în nici un caz să nu- lase să iasă afară. Nu după mult timp jos în stradă își fac apariția soldații, împinși înapoi spre Primărie, ținta finală. (O mica paranteză, mai târziu căpitanul pe atunci Ionel Heredea, comandantul batalionului care i-a întâmpinat pe demonstranți mi-a spus că aceștia l-au ajutat împingând înapoi un tab care se defectase!) În cele din urmă armata se poziționează, în fața primăriei, pe liniile de tramvai. Demonstranții strigau „Jos Ceaușescu”, „Ceaușescu judecat pentru sângele vărsat”, „Timișoara, Timișoara”. După masă au apărut și câteva lozinci scrise și sloganurile s-au diversificat, se cerea „Vrem Libertate”, „Vrem lumina”, încă nu se mergea mai departe de cerințe minimale, imediate. După ce s-a creat dispozitivul militar, soldații primesc ordin de tragere și lungi rafale își aruncă gloanțele trasoare peste clădirile din față. Era înnorat și se vedea bine traiectoria gloanțelor. Era parcă mai bine să fii acolo jos, erai parcă mai apărat în condițiile în care gloanțele veneau spre clădirile din fața Palatului Administrativ, dar știind că particip la un eveniment istoric, de care ai parte doar odată în viață, am preferat să stau sus la etaj, de unde vedeam totul. Apare și Viorel Boț, directorul Casei de Cultură, ing Mircea Pteancu vine cu aparatul foto și face câteva fotografii de pe balcon, după care este somat să intre înăuntru. Unii văd și lunetiști în luminatoarele podului clădirii Școlii

Posticeale Sanitare, alții recunosc în privitorii de pe margine ofițeri de Securitate. Personal nu am văzut nimic și aprobam fotografierea, știind că pozele vor deveni documente istorice. La un moment dat intră vijelios în birou profesorul Viorel Mureșan care întreabă dezarmant de naiv: „Ce demonstrație e asta, pro sau contra”. Tu nu vezi nebulile, că este contra, nu auzi că se trage cu arma, i-am răspuns enervat. Încet, încet dispozitivul militar a fost împins și mai mult de demonstranți, retrăgându-se până dincolo de liniile de tramvai.

În momentele acelea nu am observant pe cineva care să aibă calitatea de lider, dar la un moment data apare actorul Valentin Voicilă, care s-a impus imediat cu vocea lui puternic și cu simțul ordinii. El a domolit pe demonstranții mai furioși, cu tendințe spre violență și în același timp a ținut legătura cu comandantul dispozitivului militar spre a se evita confruntarea directă. L-am mai recunoscut apoi și pe profesorul Moisesescu. Cineva, nu-l cunoșteam pe atunci (mai târziu am aflat că se numește Ieran) a adus un podium pe care să se ridice Voicilă spre a putea transmite indicații și lozinci de încurajare oamenilor. Personal mă temeam că un soldat își va pierde cumpătul și va îndrepta arma în jos și atunci ar fi putut urma măcelul. Din Consiliu au coborât și Elena Pugna împreună cu secretarii județeni care au privit la ceea ce era în piață și au vorbit cu comandanții militari. Erau vizibil speriați. O lozincă care se auzea tot mai des era „Armata e cu noi”, era o încercare de a domoli avântul ostășesc. Din sediul Universității, actori de la Teatrul Popular al Casei de cultură, respective Mișu Cosma, Romică Căprar și alții au dus jos la militari apă de băut și ceai. Lucrurile începeau să se așeze, nu se mai trăgea, era un fel de armistițiu. Între timp piața din fața

Palatului Administrative s-a umplut de lume, alăturându-se muncitorilor din fabrici și angajați din instituțiile din centrul Aradului, foarte activi dovedindu-se cei de la Filarmonică, Muzeu, Teatru, unitățile comerciale etc și, evident, lumea aflată întâmplător în oraș. Am văzut jos manifestându-se activ și cetățenii care practicau jocurile de noroc la Clubul Combinatului Chimic, aflat la subsolul Palatului Newmann, bișnițarii și femeile de moravuri ușoare de la Astoria. Atunci mi-am zis că fiecare își dorea libertatea lui.

Am primit și telefoane, dintre care unul, și trebuie să-l amintesc, a fost de-a dreptul halucinant în condițiile date. Profesorul dr. Augustin Toda mă întreabă dacă mai susține el conferința despre cel de „Al XIV-lea Congres al PCR”. Dumneata, domnule profesor nu știi ce se întâmplă, cum să se țină asemenea conferință. Și mi-am dat seama că afișul care anunța conferința era încă jos în avizier. Un alt telefon a fost de la tovarășul Matei Șimăndan, secretarul cu propaganda de la municipiu care mă întreba câți oameni se află în fața Consiliului. I-am răspuns cu enervare: „Tovarășe Șimăndan, acumă să văd eu unde este Partidul Comunist”. Mi-am adus aminte de ce spunea cândva activistul Corneliu Crișan, că partidul suntem noi, adică salariații partidului. Știam că jos, ca și la Universitate, sunt amestecați și membri și nemembri de partid. Abia atunci s-a petrecut unirea în cuget și simțiri în jurul secretarului general. Unire în ură, din păcate pentru el. În birou era un dute vino. George Iuga de a Muzeu era foarte activ în manifestările sale favorabile demonstranților, Florin Hornoiu trăgea cadre fotografice pentru istorie, corectorul Toma de la Flacăra Roșie a venit cu un tabel. pentru a ne înscrie în Frontul Democratic Român, parcă așa se chema. Spre seară am plecat acasă pentru masa de

prânz, lăsând biroul plin. M-am reîntors repede și situația era aceeași demonstrații și armata erau bine stăpâniți de cei doi lideri, unul informal, Valentin Voicilă și liderul formal al armatei, căpitanul Ionel Heredea, comandantul batalionului (Pe atunci nu-i cunoșteam numele). Noaptea, spre ora 20, lumea a plecat din birou, iar subsemnatul, împreună cu nevastă-mea Ana și Marina Biriș ne-am plimbat pe centrul Bulevardului printre taburile pline de soldați și toată lumea era bucuroasă. Dispăruse cu totul teama și era o mare speranță de reușită în revolta oamenilor împotriva regimului. Oricum nu se va mai reveni la ceea ce a fost până acum, îmi ziceam.

(Urmarea în numărul viitor)

Prin toamnă

Adina (Lăpăduș) MATEI
Poet, Arad

Dacă te-ai oprit din zbucium,
aleargă la Cetatea Zeului
și mulțumește,
în cuvinte puține,
pentru darurile fiecărui anotimp
scurs în tine;
apoi încearcă să-nțelegi mai bine
că lucrurile sunt trecătoare,
iar amintirile nepieritoare
rătăcesc în neant
cu miros de lavant.
Învinge torentul din timp
și-ncearcă să-ți urmezi drumul,
fără să măsoari diferența
dintre ieri și mâine
și uită cât de amară
poate fi o pâine;
atunci vei reuși,

renunțând la ce ai mai scump,
să pășești, zâmbind,
în al cincilea anotimp,
strivind, nepăsător,
macii și spinii din câmp.
Fii mândru că ai ajuns
la desăvârșirea lumii,
închină-te pământului,
mulțumește vântului
și roagă apele
să-ți spele pietrele
ce s-au aruncat în tine,
iar tu, pios,
vei reuși să ridici
ziduri sau piramide,
din învățăturile lui Asclepios.
Și prin scurgerea de substanță,
de timp și de mișcare,
gândește-te al cui suflet
îl porți tu oare;
apoi transformă-te iar și iar
în alte părți ale lumii,
sfidând zeii
și demonii
și-n drumul către tine
pășește liber și demn
prin timpul care vine.

ISTORIE

TRACII ȘI RUDELE LOR: GETO-DACII

Marius-Ioan GREC
Istoric, Arad

Motto:

„Tracii sunt fără îndoială o națiune, una singură ca limbă, ca datini și ca religie ... Viața lor începe însă prin seminții a căror tradiție au continuat-o supt deosebitele nume pe care le-au luat, schimbându-și graiul, în cursul timpurilor.” (N. Iorga, Istoria românilor, vol. I., București, 1936)

În cursul mileniului al II-lea î.Hr., în perioada *Epocii bronzului*, într-un areal geografic larg (Carpații nordici – Marea Neagră – râurile Tisa, Vardar, Morava) are loc procesul de cristalizare a triburilor indo-europene ale tracilor. Din rândurile acestora, în spațiul carpato – dunăreano - pontic se va delimita o ramură nordică distinctă, cea a triburilor geto-dacilor.

La sfârșitul mileniului al II-lea și începutul mileniului I î.Hr., triburile trace populează o mare parte a Peninsulei Balcanice, constituind totodată și majoritatea populației în multe din insulele Mării Egee: Samothrace, Naxos, Thasos, Imbros, Lemnos, Cos, Lesbos. Partea nordică a Mării Egee se numea, la începutul antichității, și Mare Thracicum, regiunea strâmtorilor–Bosforul Tracic, peninsula Gallipoli–Chersonesul Tracic. Poemele homerice amintesc numele de Tracia și numele a două triburi trace:

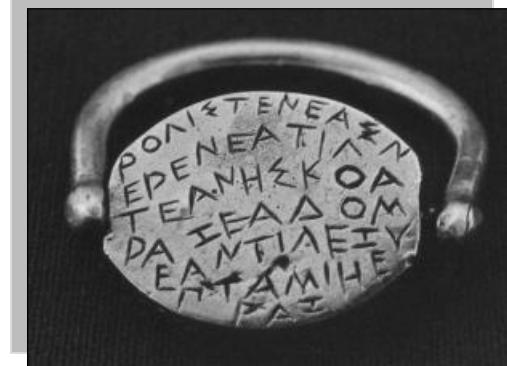
sinții (din insula Lemnos) și **ciconii** (sud-estul Traciei). Tracii apar ca aliați ai troienilor, cu un înalt nivel de dezvoltare socială și politică, apropiat de cel al triburilor elene; ne aflăm în fața unui stadiu specific al dezvoltării sociale – **Democrația militară** – ilustrat, din punct de vedere arheologic, prin inventarele a numeroase morminte tumulare. (în imagine: **"Inelul de Aur" de la Ezerovo**, Bulgaria – scriere tracică)

Izvoarele scrise grecești înregistrează primele mențiuni despre triburile trace încă din secolele VII – VI î.Hr. Marele conglomerat al triburilor trace se învecina la NE cu cimerienii și sciții, la vest cu illirii, la sud cu macedonenii și grecii. În regiunile de graniță au intervenit numeroase interferențe lingvistice, de cultură materială și spirituală. Lui Herodot îi erau cunoscute 19 triburi, lui Strabon, 22 de triburi, iar autorii moderni menționează peste 90 de triburi.

Tracii erau un popor care au frapat prin marile lor număr. Herodot afirma că ei formau cel mai numeros popor după indieni. Despre acest număr mare și forța militară a tracilor stă mărturie faptul că, în timpul lui Herodot, cel mai puternic dintre triburile trace, **odrizii**, puteau ridica o armată de circa 150.000 de oameni, dintre care o treime era reprezentată de trupele de cavalerie. Strabon, afirma că tracii de la sudul Dunării puteau alcătui – în caz de forță majoră – o armată formată din 200.000 de pedestrași și 15.000 de călăreți. Cu alte cuvinte, la o distanță de circa 500 de ani populația tracă prezenta, în linii generale, același indice numeric. Deși împărțiți în numeroase triburi (edonii, moesii, besii, odrizii, tribalii, geții...) (edonii, moesii, besii, odrizii, tribalii, geții...)

diferențierile erau probabil neînsemnate, astfel încât istoricii antici vorbeau despre un popor tracic unic, iar Herodot putea să afirme că obiceiurile tuturor tracilor fiind aceleași, o mențiune specială fiind acordată geților.

„...*Neamul tracilor este cel mai numeros din lume, după acel al inzilor. Dacă ar avea un singur cârmuitor sau*

dacă tracii s-ar înțelege între ei, el ar fi de nebiruit și cu mult mai puternic decât toate neamurile, după socotința mea. Dar acest lucru este cu neputință și niciodată nu se va înfăptui. De aceea sunt aceștia slabi. Tracii au mai multe nume, după regiuni, dar obiceiurile sunt cam aceleași la toți, afară de geți” (Herodot, **Istorie**, V, 3.)

În conformitate cu relatările lui Herodot, Tucidide sau alți autori antici, la tracii, în perioada secolelor VI – V î.Hr., se ridică o categorie socială distinctă, cea a nobilimii. O parte din aristocrație trăia pe propriile moșii, o altă parte gravitând pe lângă curtea căpeteniei tribului sau a regelui, ducând o viață parazitară. În vreme de război, din rândurile nobilimii se va recruta cavaleria.

Tracii de rând se ocupau cu agricultura care atinsese un înalt grad de dezvoltare. Sclavia exista, dar într-o formă incipientă, patriarhală.

Ca aspect fizic, potrivit izvoarelor istorice antice, tracii erau înalți și puternici, cu părul de culoare deschisă sau roșcat, cu pielea albă și ochii albaștrii. Despre femeile trace autorii remarcă părul bogat și blond al acestora. Potrivit lui Aristotel, tracii aveau părul lins, în vreme ce Homer îi numește „moțați” sau „cu moț”. Izvoarele antice îi caracterizează ca pe un popor cu o mare longevitate aceasta fiind pusă în legătură cu alimentația lor simplă și cu climatul natural sănătos al locurilor unde aceștia trăiau. Despre Teres, regele odrizilor, se spunea că a ajuns la vârsta de 92 de ani, dar nu rare erau cazurile în care tracii atingeau vârsta de 100 de ani. O asemenea listă, nominală, a fost alcătuită de scriitorul Flegon din Tralles (secolul al II-lea î.Hr.).

Tipul obișnuit de așezare a populației era **satul**, deși tracii aveau și alte tipuri de așezări, mai dezvoltate, întărite, așezări complexe, centre tribale (oppida) – care adăposteau principalele elemente ale puterii laice și spirituale (funcționari, detașamente militare, sanctuare, depozite de alimente...). Așezările fortificate trace aveau denumiri terminate în **-dava** sau **-deva** (exemplu: Zargidava, Tamasidava, Piroboridava, Argedava, Buridava – la nordul Dunării sau Dausdava în Moesia, Pulpudava în Tracia); alte terminații pentru așezările fortificate erau **-para** (exemplu: Bessapara în Tracia) sau **-dama** (exemplu: Uskudama, pe locul Adrianopolului de astăzi) ...

În ceea ce privește **economia**, vechii tracii, vechii tracii erau cunoscuți – în primul rând – ca buni agricultori. Ei cultivau cereale (grâu, seară, orz), legume (ceapa, usturoi), plante tehnice (câneapă, in), vița de vie ... Creșterea animalelor era de asemenea o importantă

ocupație fiind crescute vite, oi, capre, porci și nu în ultimul rând cai, folosiți în special în campaniile militare, tracii fiind călăreți desăvârșiți, situație confirmată în poemele homerice. O altă ocupație, larg răspândită în lumea tracilor era vânătoarea, animalele vizate în principal fiind urșii, mistreții, cerbii, zimbrii, iepurii...

Anumite regiuni locuite de traci erau cunoscute pentru zăcămintele bogate în aur și argint; pe cursul inferior al râului Struma, în Bulgaria (teritoriul aflat acum în jurul actualului oraș Nevrocop) sau celebrele zone din Transilvania; în aceste regiuni o ocupație importantă era mineritul.

Tracii erau recunoscuți, în antichitate, ca fiind luptători destoinici în special prin calitățile lor individuale. Cercetătorii remarcă importantul lor rol în armate puternice, cum ar fi cea a lui Alexandru Macedon sau armatele regilor din Pergam, oștirile egiptene sau siriene; de asemenea trupele formate din traci au fost folosite și de către romani, în special în acțiuni militare periculoase.

Izolarea și fărâmițarea triburilor trace au contribuit la ineficiența armatelor acestora în fața acțiunilor armate, bine organizate, macedonene sau romane. Alexandru Macedon va include în imperiul său, prin forța armelor, întregul teritoriul triburilor trace până la Dunăre. O lovitură hotărâtoare a fost dată tracilor de armatele romane, care începuseră cuceririle în dauna triburilor acestora încă din anul 70 î.Hr. În secolul al II-lea toată Tracia era transformată în provincie. La începutul secolului al II-lea d. Hr. (anul 106), Imperiul roman va include în componența sa și pe tracii de la nordul Dunării (geto-dacii).

SALON MOZAIC

Tanrenga*

Livia CIUPAV /Maria TIRENESCU

tren de navetă –
galerie de artă
pe-un geam aburit (MT)
un călător neatent
o șterge cu mânăca (LC)

cer fără nori –
o pană neagră
pe zăpadă (MT)
și deodată-ntrebarea:
„Primiți cu colinda?” (LC)

din nou acasă –
pe soba fără tăciuni
ceașca ciobită (LC)
amintiri despre părinți
în cartea cea mai nouă (MT)

solstițiu de iarnă –
ascultând rapsodia
la vechiul gramfon (MT)
o rafală de vânt
schimbă tempoul (LC)

pe cerul iernii
puzderie de stele -
singur bătrânul (MT)
un păianjen țese tăcut
la lumina lumânării (LC)

Luna ciobită
de vârful brăduțului.
Omăt peste tot.(LC)

Sclipesc în noaptea rece
stele pe cerul senin.(MT)

O cioară pe gard
își curăță penele.
Câtă zăpadă! (LC)
Urmele păsărilor
sunt tot mai vizibile.(MT)

cer de iarnă –
caut un asteroid
printre stele (MT)
să-mi pun o dorință
pentru anul viitor (LC)

* Tanrenga este o formă de poezie
tradițională japoneză formată din două
strofe scrise de autori diferiți.

Țucuru

Florea TAMAS
Jurnalist, Arad

Drumul cotea ușor spre stânga și George nu mai avea mult de mers până la podul de peste canal, după care ajungea la drumul principal. Dar, aici în această porțiune ușor mai înaltă, se oprea de obicei pentru a privi spre dealuri, acolo unde avea o bucată bună de vie. Nu a fost în acest an să o vadă, dar după culesul strugurilor din toamnă, via a fost tunsă și curățată. Era prea devreme să facă un drum până acolo, mai ales că avea pe cineva din zonă care se ocupa de bucata de vie.

George avea un binoclu primit de la un ofițer neamț, care prin 41' în drum spre Rusia a rechiziționat de la tatăl său

pe Băla și pe Șarga, două iepe cum nu erau altele în sat. Binoclul primit de la neamț nu valora nici cât cele opt potcoave ale celor două iepe, dar îl lua cu ele ori de câte ori mergea să vadă holdele.

George se opri și privi prin binoclu spre dealuri, ridicat în picioare pe scările șei lui Zefir. Zefir era unul dintre cai săi preferați, iar numele se potrivea de minune calului, fiind blând și parcă emana o căldură sufletească care apropia oamenii de el. George privea prin binoclu spre dealuri cam în zona unde avea via. Nu vedea mare lucru, dar era mulțumit că vedea „pământu de la deal”.

George a dat o raita pe la holde să vadă cum arată grâul și era mai mult decât mulțumit. Iarna cu stratul de zăpadă și-a făcut treaba, iar primăvara de până acum a făcut ca grâul să fie o minune, se gândea George. Nu putea lipsi ca însoțitor nici Țucuru. Rar se întâmpla să mergă pe hotar, pe la pământuri, ca Țucuru să nu fie prezent.

Pe buchetul de nenumărate petale galbene care formau rozeta păpădiei, o albină a găsit probabil o delicioasă sursă de nectar. Floarea ei are un galben intens, luminos, cu petale fine, subțiri și dese ca niște mici raze, privită de aproape părea o mică explozie de lumină pe tulpina verde și firavă. Albina, preocupată de comoara găsită nu se gândea că doi ochi ageri și un nas foarte sensibil o studiau atent în tentativa ei de a colecta câțiva stropi de nectar. Țucuru parcă nu respira și nu mișca, așezat fiind pe etichete din față și

lipit pe burtă de iarba de pe marginea șanțului. Coadă, care de obicei o flutura cu mândrie, era dreaptă și nemișcată. Pentru el era un adevărat spectacol și parcă nu voia să se mai termine.

Dar scena aceasta oarecum idilică se destrăma imediat. Zefir inițial ridică capul, ciuli urechile și apoi sfornă ușor pe nări. Țucuru reacționează imediat și din două mișcări era lângă Zefir, uitând brusc de albină, de păpădie și tot ce ținea de natura din jur. George se lăasă în șa și bătu ușor cu palma pe gât pe Zefir. “No, no, stau cuminte”.

Era clar că simțise ceva, iar Țucuru era și el cu nasul pe sus adulmecând. George se ridică iar în picioare pe scări și privi înainte. Nu se vedea nimic, drumul o lua ușor spre stânga și nu avea vizibilitate. Dar și Țucuru mârâi ușor. “Hmm, trebe să fie ceva”, își zise în sine lui George.

Apoi în aer se simți un miros ciudat, ceva de ulei, petrol sau benzină, era clar că este ceva mașinărie. Misterul se lămură în scurt timp, după prima curbă a drumului și când trecu de tufe de pe margine. Pe drumul principal era oprit un automobil, lucru destul de rar în acei ani în această zonă.

Un domn trebuia ceva în partea din față a automobilului, o bucată din tablă din caroseria care acoperea motorul era ridicată iar omul meșterea ceva acolo. Țucuru era agitat și iarăși începu să mârâie, neobișnuit cu astfel de urățenie rău mirositoare, dar George la pus imediat la punct, “cuști Țucuru”!

“Ziua bună”, salută George. “Guten tag”, urmat de un bună ziua

cam stâlcit, veni răspunsul. Apoi George trecu direct pe germană. El vorbea bine franceza și germana, dar se descurca destul de bine și în ungurește. Apoi conversația a decurs normal în germană. Dieter, așa se numea neamțul, venea din Apuseni și mergea spre Viena. A explicat pe scurt omul ștergându-se cu o cârpă pe mâinile murdare. Avea ceva afaceri cu lemn, dar și ceva mine în Apuseni și acum mergea spre casă. A luat-o pe scurtătură, dar aici automobilul s-a defectat.

Fiind cam de aceeași vârstă cu George care vorbea bine germana, cei doi se înțelegeau foarte bine. “*Nu pot să te las aici. Dacă nu poți repara mașina, vine noaptea și ce faci? Te trag cu calul până la mine acasă și apoi vedem*”. Cei doi s-au pus de acord destul de repede asupra acestui plan, automobilul nu putea rămâne peste noapte în drum.

Țucuru... striga George și câinele veni imediat în fața lui. Până atunci Țucuru a stat în spatele lui George cu ochii mari, coada ridicată și foarte atent la mașinăria care mirosea urât. “*Te duci acasă și îl aduci iute aici pe Mitruț cu calul*”! Mai ceva ca un om, Țucuru o tuli spre sat. Dieter asistă la scenă nedumerit. “*Nu pot să cred. Ai vorbit cu câinele?*” “*Da merge după ajutor*”, spuse George.

Fragment dintr-o lucrare mai amplă, o poveste în mare parte adevărată despre o familie din județul Arad. Probabil nu va fi publicată niciodată în întregime.

Mai crezi și acum în oameni?

Constantin BRESCAN
Scriitor, Spania

„Jucător 456, mai crezi și acum în oameni?” Acum, când citez propoziția personajului principal din Jocul calamarului, nu știu finalul filmului și oricum nu vi l-aș fi spus. Cred că răspunsul nostru la asemenea întrebări, după destule experiențe pe care majoritatea le-am considerat pozitive și totuși s-au găsit unii oameni care să critice doar de dragul de a critica, trebuie să fie totuși „Da”!

Am scris textul de mai sus acum două luni, când urmăream serialul de pe Netflix. De atunci am mai trecut prin momente asemănătoare, în care dubiul îți dă târcoale serios: „Constantin, ești sigur că ai încredere în omul acesta? Nu cumva încearcă să fie aproape de tine pentru a obține un avantaj? Nu ți se pare că nu e interesat de ceea ce spui, de ce faci, ci doar își dorește să ratezi experiența, pentru ca mai apoi să-ți râdă în față, să strige cât poate de tare că ai greșit, să te defăimeze chiar?”

V-ați dat seama - e un lucru care se întâmplă des, nu doar la câteva luni după ce am văzut un film în care am observat propoziția respectivă. De ce sunt așa unii oameni? De ce caută cu orice preț orice secundă de neatenție ai avea, orice gram de nesiguranță - lucruri normale în viață, până la urmă. O fi oare din cauza faptului că ești un fel de „persoană publică”, cum i se zice în ziua de azi unui om absolut normal, dar profesionist în tot ceea ce

face, cu drag de locul în care trăiește, apreciat în comunitatea sa?

Sunt convins că și dumneavoastră aveți o părere despre acest subiect, al încrederii în oameni. Cu unii prieteni am discutat, altor oameni le observ postările din mediul online în care își expun părerile. Mi se pare că fiecare are varianta sa, compromisul său, uitarea sau iertarea sa pentru cineva care i-a greșit cu ceva, intenționat poate.

De câte ori vorbesc cu mine și mă întreb dacă am sau nu încredere, îi mai dau o șansă omului! Merg, cred, pe principiul lui Lev Tolstoi: „Să greșești, luându-i pe oamenii răi drept buni, e de o sută de ori mai bine decât să greșești în sens invers.”. Prefer deci să fiu bun eu, să am încredere și apoi să fiu păcălit, în loc să fiu neîncredător, apoi să cer iertare cuiva care nu merita tratamentul negativ la care a fost expus (poate și din cauza neîncrederii mele), iar în final să-mi cer iertare mie pentru decizia greșită.

Mari gânditori care și-au pierdut mințile din cauza propriilor teorii

Roxana ISTUDOR
Jurnalist, București

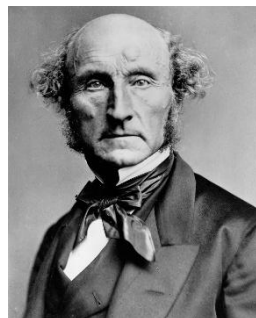
Unii dintre marii gânditori ai istoriei și-au împins mintea prea departe, iar asta i-a costat - ideile lor au modelat viziunile asupra lumii, dar au devastat și mințile care le-au creat. De la obsesii la negarea realității, percepția asupra propriei persoane și a realității din jur s-a distorsionat atât de mult, încât le-a distrus sănătatea mintală multor oameni luminați.

Georg Cantor a revoluționat matematica și filosofia cu munca sa despre infinit - la sfârșitul secolului al XIX-lea, Cantor a dezvoltat teoria mulțimilor și a introdus ideea numerelor transfinite, un concept care a schimbat definitiv înțelegerea cantității. Dar toate aceste descoperiri au stârnit o rezistență furioasă din partea altor matematicieni, care l-au numit pe Cantor „șarlatan” și au căutat să-i blocheze la fiecare pas avansarea în carieră și succesul. În același timp, ideile lui Cantor nu au zguduit doar matematica, ci și psihicul celui care le-a creat: el a devenit din ce în ce mai convins că fusese ales de Dumnezeu pentru a dezvălui natura infinitului, echivalându-și descoperirile cu o revelație divină. Pe măsură ce încrederea sa creștea, se ciocnea cu respingerea elitei academice. Cantor a experimentat

repetate căderi mentale, iar caietele sale dezvăluie invective la adresa „dușmanilor” și speculații teologice complet deplasate. Deși matematica modernă se bazează acum pe fundațiile pe care le-a pus Cantor, creatorul lor a murit izolat într-un spital de boli mintale.

Utilitarismul lui John Stuart Mill urmărea să stabilească un cadru rațional pentru moralitate, bazat pe principiul celui mai mare bine. Educația sa timpurie, însă, a fost una mecanică.

Antrenat încă din copilărie de tatăl său, Mill era instruit zilnic în greacă, latină, logică, istorie și economie. La vârsta de 8 ani, îl citea pe Platon; la 12 ani, studia economia politică. Dar această educație a venit cu prețul dezvoltării emoționale - sentimentele umane erau tratate ca... variabile care trebuiau optimizate sau respinse complet. La vârsta de 20 de ani, Mill a suferit o cădere nervoasă severă. A scris în autobiografia sa că s-a trezit brusc incapabil să găsească bucurie în orice, întrebându-se dacă atingerea fericirii avea vreun sens dacă nu o putea simți el însuși. „Întreaga fundație pe care era construită viața mea s-a prăbușit”, a reflectat el mai târziu. A apelat la... poezie pentru a-și „retrezi” viața emoțională. Deși Mill a reelaborat în cele din urmă utilitarismul pentru a încorpora complexitatea umană, scrierile sale trădează un om marcat pentru totdeauna de o filosofie care prețuia cantitatea în detrimentul calității.

Filosoful austriac Otto Weininger a încercat să explice întreaga umanitate prin arhetipuri rigide de gen - credea că

fiecare persoană conține elemente atât ale principiilor „masculine” (raționale, morale, creative), cât și ale celor „feminine” (emoționale, pasive),

feminitatea fiind inerent inferioară. Opiniile sale erau profund misogine, dar au atras o atenție de-a dreptul explozivă - unii chiar i-au lăudat onestitatea brutală. În loc să se bucure de „faima” sa, Weininger și-a dus teoria la cea mai personală concluzie și, la doar câteva luni după publicarea textului care stârnise asemenea vâlvă, a închiriat o cameră în casa în care murise Beethoven și s-a împușcat. Decenii la rând, textul care îl făcuse pe autor să-și piardă mințile a fost citat de fasciști, naziști și pseudo-intelectuali.

Søren Kierkegaard, adesea considerat părintele existențialismului, și-a petrecut viața

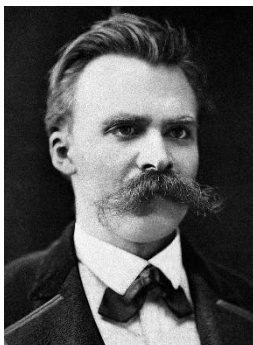

preocupat de modul în care oamenii se raportează la adevăr, libertate și povara copleșitoare a alegerii. El a susținut că oamenii se află într-o stare de tensiune constantă - între

viața plăcerii și cea etică, a responsabilității, între disperare și autenticitate. Kierkegaard credea că singurul adevăr real este subiectiv și că a trăi cinstit necesită o confruntare constantă cu frica, incertitudinea și

contradicțiile interioare. Dar filosoful nu doar elabora teorii, le trăia personal - a rupt logodna cu Regine Olsen, în ciuda faptului că o iubea profund, pentru că simțea că adevărata credință necesită un angajament absolut față de Dumnezeu și de singurătate. În jurnale și scrisori, a vădit schimbări majore de dispoziție, autodispreț și angoasă spirituală. Și-a înstrăinat familia, a intrat în conflict cu presa daneză și a murit singur, după ce s-a prăbușit pe stradă. Însmormântarea sa a fost boicotată de biserică. Teama lui Kierkegaard nu era abstractă - era trăită. Însăși libertatea pe care i-a încurajat pe alții să o îmbrățișeze l-a lăsat dezechilibrat spiritual și complet rătăcit.

Celebru, printre altele, pentru că i-a îndemnat pe oameni să devină

„Übermenschen” (supraoameni), să se ridice deasupra moralității de turmă și să îmbrățișeze viața ca și cum ar fi destinată să se repete pentru totdeauna, Friedrich Nietzsche

expunea idei care la vremea sa erau deopotrivă incitante, periculoase și radical eliberatoare și care necesitau o rezistență psihologică intensă. Toată această presiune constantă a avut un preț masiv: în ultimii ani ai vieții, Nietzsche a devenit din ce în ce mai dezordonat mental și implicit izolat. În 1889, mintea sa a cedat - ulterior acestui moment, omul cu o gândire de cristal a început să scrie scrisori sălbatice, fragmentate, semnate „Răstignitul” și „Dionis”, în care proclama că „a creat lumea”. Nu și-a revenit niciodată, iar ultimii ani din viață i-a petrecut în declin mintal, scrierile sale reflectând adâncimea de

abis a destrămării mintale de care ajunsese să sufere.

Ludwig Boltzmann a fost un fizician ale cărui perspective au zguduit fundamentele științei secolului al XIX-lea. El a propus ideea că ordinea aparentă a universului ar putea fi explicată prin mecanica statistică. În ciuda strălucirii operei sale, Boltzmann s-a confruntat cu o opoziție intensă - mulți oameni de știință au refuzat să creadă în atomi, respingând teoria sa ca fiind nedemonstrabilă și mai degrabă filosofică decât științifică. Aceste critici și-au pus amprenta - Boltzmann era predispus la depresie și se lupta cu singurătatea celui care era înaintea timpului său. Epuizat psihic, în 1906, în timp ce era în vacanță cu familia sa în Italia, s-a spânzurat într-o cameră de hotel.

Simone Weil a fost o gânditoare și activistă franceză a cărei viață a fost definită de o compasiune extremă. Ea credea că suferința nu era doar inevitabilă, ci esențială - o poartă către adevăr și claritate spirituală. Această credință nu era doar teoretică - femeia a trăit-o. Weil s-a lipsit de

confortul de bază, s-a oferit voluntar în munca grea în fabrică pentru a înțelege soarta muncitorilor și chiar a încercat să se alăture Războiului Civil Spaniol, în ciuda faptului că era fragilă fizic și aproape oarbă. Ascetismul filosofic al lui

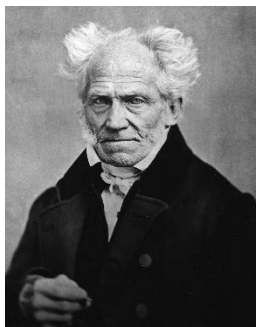
Weil, experimentat pe sine, se învecina cu autodistrugerea. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, femeia a insistat să nu mănânce mai mult decât rațiile zilnice date civililor din Franța ocupată - deja malnutrită și suferind de tuberculoză, s-a prăbușit și a murit în 1943, la vârsta de 34 de ani. Medicul legist a numit-o sinucidere „prin auto-înfometare, în condiții de minte dezechilibrată”. Weil rămâne pentru unii un model de empatie radicală, iar pentru alții, o femeie care și-a dus filosofia prea departe, permițându-i să o consume.

Carlo Michelstaedter, filosof și poet italian, a susținut că majoritatea oamenilor trăiesc vieți neautentice, susținute de dependența de validarea externă, rutină și distragerea atenției. Răspunsul său personal la ceea ce credea a fost o stare de autosuficiență completă, obținută prin acceptarea mortalității, respingerea iluziei și ancorarea în interiorul propriilor valori. Dar claritatea pe care o cerea era completă - Michelstaedter credea că până și speranța era un truc retoric pe care oamenii îl folosesc pentru autoamăgire. Singura lucrare majoră a lui Michelstaedter, „Persuasiune și retorică”, a fost finalizată în 1910 - în aceeași zi, gânditorul a luat un revolver și s-a împușcat. Cercetătorii continuă să dezbată și astăzi dacă sinuciderea sa a fost un act filosofic final sau rezultatul faptului că propriile teorii îl „devoraseră”...

Conceptul lui Jean-Jacques Rousseau despre „voința generală” a fost una dintre cele mai influente idei ale Iluminismului. El a susținut că societatea nu ar trebui guvernată de elite, ci de voința colectivă a poporului, care reprezenta binele comun. Deși

revoluționară, această idee era și periculoasă: dacă „voința generală” cerea conformitate, atunci disidența putea fi încadrată drept trădare. Rousseau credea că adevărata libertate înseamnă ascultare de această voință, chiar dacă asta însemna sacrificarea dorințelor personale. Scrierile sale au inspirat atât idealuri democratice, cât și regimuri autoritare. Dar Rousseau însuși nu s-a descurcat bine în societate - pe măsură ce faima sa creștea, la fel și complexul său. A devenit convins că prieteni precum Diderot și Hume conspirau împotriva sa, orchestrând calomnii și trădări care l-ar fi vizat. A fugit din Paris și a trăit într-o izolare aproape totală, scriind lucrări care se citeau mai mult ca apărări decât ca reflecții. A murit singur și profund paranoic, mintea sa strălucită, dar volatilă, fiind distrusă de conceptul pe care l-a definit.

Faimosul Arthur Schopenhauer și-a construit întreaga filosofie pe o singură premisă sumbră: viața este suferință. El credea că toate ființele sunt conduse de o forță oarbă, insașiabilă, pe care a numit-o „Voința” – un impuls primordial de a exista, a consuma și a se reproduce.

Potrivit lui Schopenhauer, fericirea era doar absența temporară a durerii. Nu este de mirare, cu un astfel de mod de gândire care respingea optimismul ca pe o stare naivă, că viața personală a lui Schopenhauer a fost marcată de amărăciune și izolare. A trăit singur, detestând alți filosofi, a recurs la discursuri misogine și, profund tulburat psihic, a ajuns să împingă pe

scări o femeie în vârstă. Deși a dobândit o recunoaștere târzie, filosoful a rămas până la capăt captiv propriilor convingeri, frustrat și închis în propria închisoare mentală.

Foto: Wikipedia

Ordinul „Steaua României” conferit în 1921 directorului general al Societății Astra (Arad)

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS
Arhivist, București

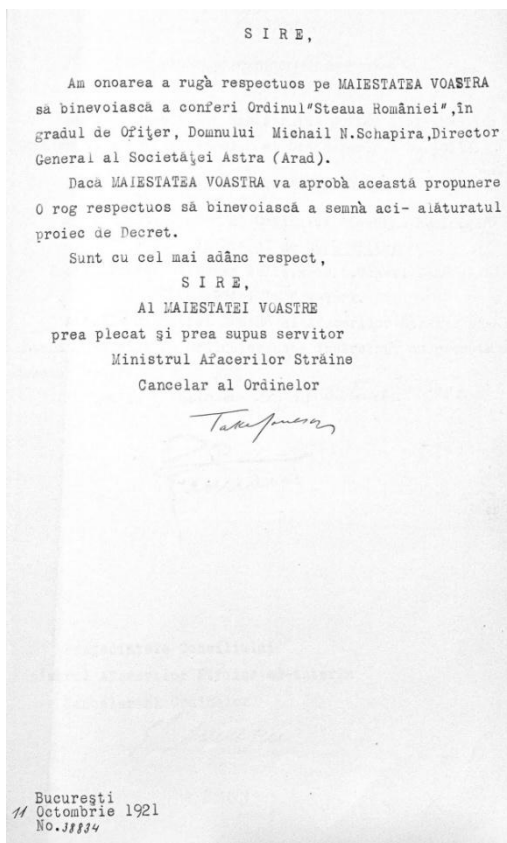
În urma raportului lui Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine, cancelar al Ordinilor, nr. 38.834 din 11 octombrie 1921, regele Ferdinand I a semnat în Sinaia, la 11 octombrie 1921, decretul nr. 3.862, prin care l-a numit membru al Ordinului „Steaua României” în gradul de Ofițer, cu dreptul de a purta însemnele civile, pe Mihail N. Schapira, director general al Societății Astra (Arad). Potrivit adevărului de primire a brevetului de Ofițer al Ordinului „Steaua României”, semnată la București, în 26 octombrie 1921, Mihail N. Schapira s-a născut în Galați, la 25 iulie 1887.

Prezentăm descrierea distincției onorifice, precum și reproducerile grafice care provin de la Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinilor*, dosar nr. 234/1921 (documentele) și de pe site-ul: <https://www.ordersandmedals.ro> (decorația).

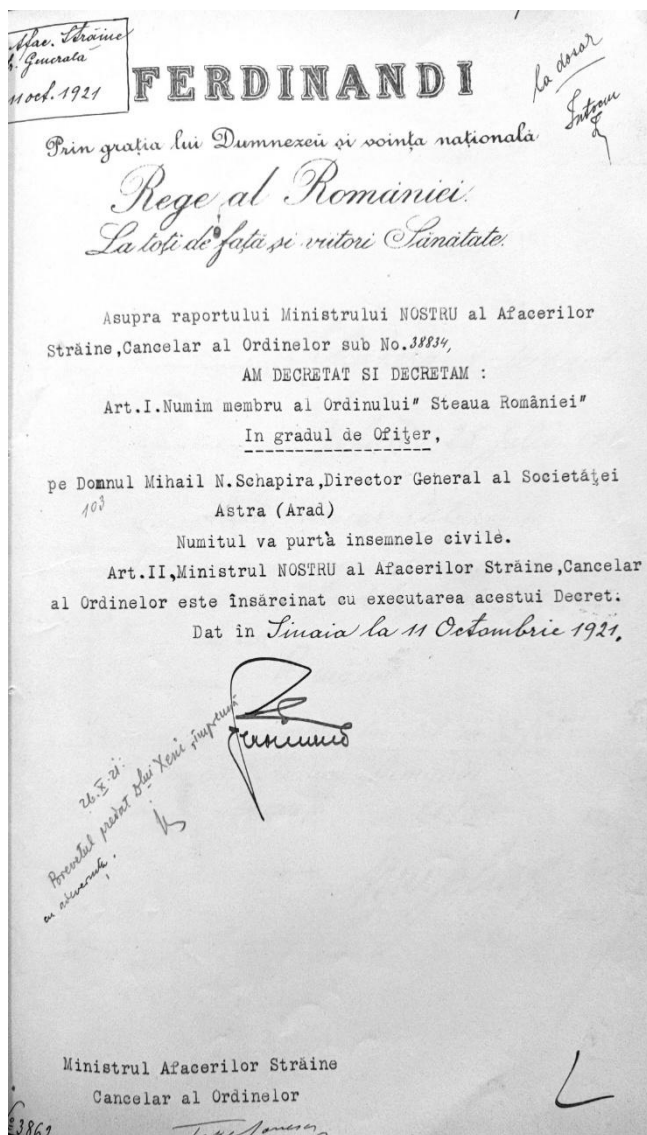
Ordinul „Steaua României” a fost instituit prin Legea nr. 1.108 din 10 mai

1877 (publicată în „Monitorul Oficial” nr. 107 din 12 / 24 mai 1877, pp. 3159-3160) și avea scopul de a recompensa serviciile militare și civile aduse statului român. Conform *Regulamentului pentru punerea în aplicare a legii relativă la instituirea Ordinului „Steaua României”*, sancționat prin Decretul nr. 3.505 din 11 octombrie 1906 (aflat, sub formă de copie, la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinilor, dosar nr. 642): *«Ordinul „Steaua României” este o cruce de smalț albastru-închis, înconjurată de raze, purtând deasupra coroana regală. Centrul Crucii, în formă de medalion, este de smalț roșu, având în față vulturul și în dos coroana și cifra regală. Împrejurul medalionului de smalț roșu, în față, este un cerc de smalț albastru-închis, ca mai sus, pe care stă scrisă deviza „IN FIDE SALUS” (SALVAREA ÎN CREDINȚĂ). Cercul de smalț albastru-închis este înconjurat și el de o ghirlandă de ramuri de stejar verde, care, de asemenea, este și împrejurul medalionului de smalț roșu, în dos. Însemnele Ordinului sunt de argint pentru Cavaleri și de aur pentru celelalte grade. Cavalerii poartă crucea, cu un diametru de 40 mm, atârnată de o panglică moarăată roșie, cu câte două dungi albastru-închis pe fiecare margine, dungile interioare late, fiecare, de 3 mm și cele exterioare (de pe marginea panglicii) de 2 mm. Ofițerii mai poartă o rozetă deasupra acelei*

panglici, la centru și Crucea cu același diametru. Panglica este lată de 35 mm și lungă, în partea aparentă, de 50 mm și se fixează pe piept, în toată lățimea ei, adică fără alte îndoituri decât cele de la extremități, de care, pe de o parte, se atârnă Crucea de panglică, iar pe de altă parte, panglica de piept, căpătâiele panglicii prinzându-se cu copci dedesubt. Rozeta pentru Ofițeri are un diametru de 25 mm».

Raportul lui Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine, cancelar al Ordinilor, nr. 38.834 din 11 octombrie 1921.

Decretul regal nr. 3.862 din 11 octombrie 1921.

Ordinul „Steaua României” în gradul de Ofițer (avers și revers).

CULTIVARE ȘI CREAȚIE

Ioan Slavici – „Fratele de dincolo” din Constelația Românească a Explosiei de genii naționale erorile lui George Călinescu

Anton ILICA,
prof. univ. dr.

„Fratele de dincolo”, așa-i spunea Eminescu lui Slavici, pe când amândoi studențeau la Viena. Alături de Maiorescu, Creangă și Caragiale, au devenit exponenți ai primei explozii de genii din literatura română și în limba românească. Ioan

Slavici s-a născut aici la Șiria, la 30 km de Arad, la poalele Cetății Vilagoș, o localitate înfloritoare, pe atunci locuită de o populație mixtă, ca origine etnică: români, unguri, nemți, sârbi.

17 august 1925 – 17 august 2025. 100 de ani. A fost înmormântat la Schitu Brazi = Crucea de Jos, de lângă Panciu. Acolo, și-oa dus bătrânețea la una din fiicele sale. Sufletul i-a fost cuprins de dorul de Acasă, iar acest loc al nașterii i-a rămas ȘIRIA.

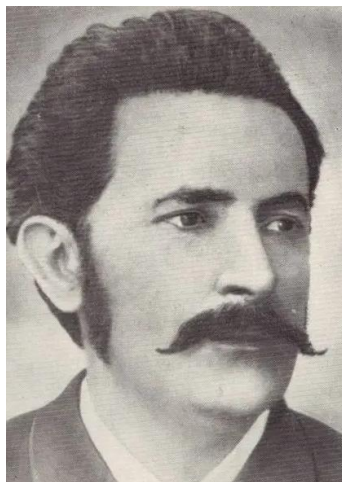
Multă vreme, poate prea multă, Ioan Slavici a vorbit cu familia, vecinii,

prietenii în grai șirienesc, mai cu seamă când evenimentele familiale îi aminteau că s-a născut la poalele cetății Vilagos. Neastâmpărul copilului îl înfățișa ca un mic derbedeu curios, șturluiatic și pornit spre năzdrăvănii. Umbla el prin sat și asmuțea câinii sătenilor, urca în copaci și culegea ouăle ciorilor din cuiburi, spărgea căsuțele din lut ale rândunelelor, crăpa geamurile vecinilor, sărea din vârful pomilor în apa de scăldat și căuta cu săpăliga prin cetatea abandonată comori. Mai urca pe creneluri să ia puii de vulturi, sub amenințarea ciocurilor acestor agresori nobiliari, păzitori ai zidurilor de piatră. Despiedica iepele și le încăleca noapte prin viile oamenilor, ajungând la oieri și ascultând, în preajma focului, poveștile acestora. Avusese Huțu o copilărie „însăimântător de fericită”, iar din când în când în viața adultului se ivesc din memoria limbajului vorbirea șirienească și încălcelile rostirii populare. N-a fost „băiat bun și nici cuminte”. Păcat că i-o luase Creangă înainte cu ***Amintirile din copilărie***. Ale lui ar fi fost la fel de fermecătoare, pentru ardeleni, fiind, firesc, împănate cu germanisme, maghiarisme și șirianisme. Eminescu, după ce s-au cunoscut la studențimea din Viena îi spune, haiducind împreună, „frakie gye gyncolo” (iar în replică Slavici îi zice „Turcule”). Unde-o fi găsit o asemenea poreclă pentru Eminescu, nici Călinescu și nici Vatamaniuc n-au descoperit.

Multe alte amintiri despre Tata Bătrănu deapănă **Cristina Struțeanu**¹², nepoata lui, pe care le publică, recent, în

¹² Scriitoare, care debutează în 2021, cu volumul *Ultimele cartoline*.

revista clujeană de cultură *Tribuna* (pe care Slavici a înființat-o în 1884). Dar mai sunt și altele necunoscute sau puțin cunoscute din viața atât de zbuciumată a autorului *Morii cu noroc*. De pildă puținii știu că întâia soție a lui Slavici, Katy Magyarosy, căreia Eminescu îi zicea Slăvicioaia, după divorț, a venit la Lipova și, aflând că are cancer, s-a îmbrăcat în rochie neagră cu dantele, și-a cumpărat un sicriu fălos și s-a spânzurat cu șnurul de la lampa. Katy a refuzat să-i facă copii, era dominantă și posesivă, dar a doua soție, Eleonora Tănăsescu, olteanca din Râmnicu Vâlcea, nu mai puțin strașnică și feroasă decât prima, îi naște șase copii.

Își făcea singur din pană de zburătoare instrument de scris chiar la bătrânețe, iar din camera lui se auzea "scâârț, scââârț". Când familia tăcea se auzea vocea lui: "Da' vorbiți tare, vă rog, nu șopocăiți, că mă siliți să trag cu urechea și chiar că atunci nu mai pot lucra". La un prânz cu majestatea sa, Regele, zice "că puiul se mănâncă cu mâna". Și multe altele, încă aceea că "făcuse de cinci ori închisoare, când de-o parte când de alta". Când la unguri, când la români. Zice Boia, istoricul: "dacă la unii scriitori ...se constată un ușor deficit de caracter, necazurile lui Slavici se trag dintr-un surplus de caracter".

Autorul *Pădurencei* pune în gura frumoasei fetișcane din Zimbru rostirea sa în grai moțesc: "Fac șie fac după cum mă povățuiește inima mee și mă povățuiește gându mneul!". Scrisul său stă la temelia p

literaturii române, așa cum am demonstrat în monografia pe care i-am dedicat-o lui Ioan Slavici (*Timp și spațiu*, Fundația Ioan Slavici, Arad, 2005). Argumentez că doar prozele sale inspirate din spațiul arădean (Șiria, Ineu, Lipova, Curtici, Zimbru) au valoare de referință, așa cum sunt reconstituite în *Moara cu noroc*, *Pădureanca*, *Mara*, *Budulea Taichii*, *Popa Tanda*, basmele culese și prelucrate (*Doi feți cu stea în frunte*, *Florița din codru* etc.). Celelalte povestiri "regătene și urbane" (*Ceas rău*, *Hanul ciorilor*, *Mitocanul*, *Gogu și Gogușor*, *Comoara părăsită*) sunt texte artificioase, fără fior narativ și lipsite de virtuți literare.

Despre Ioan Slavici s-a scris mult, iar activitatea sa multiplă (prozator, publicist, pedagog, reporter, analist politic) a fost interpretată variat în diferite etape ale mentalității generațiilor. În acest eseu, am supus analizei punctul de vedere al criticului George Călinescu, constatând temeinicia unor opinii, deopotrivă cu superficialitatea altora, afectată de prejudecăți. De aceea, o nouă lectură mi-a generat noi puncte de vedere, care confirmă că "lecturile sunt infidele", că fiecare text citit în momente sufletești diferite își dezvăluie noi fațete interpretative și alte înțelesuri.

Am scris o monografie despre Ioan Slavici, din perspectiva profesorului canonic, fixist, amator vizând cititori elevi ori studenți. Cartea nu mi-a adus nicio strălucire și nici măcar vreo satisfacție

orgolioasă. De peste 150 de ani, se scriu multe, vrute și nevrute, bune și rele, despre Slavici și opera sa. S-au consumat multe emoții, unii încercând să identifice geografia și toponimia **morii cu noroc**, a modelului de sămădău din părțile Inelui, ca și cum scriitorul ar fi fost un reporter descriind o crimă pasională ori o hoție la drumul mare, într-un ținut păduros și pustiit de singurătate. Scriitorul valorifică un pretext, dar îl înzestrea cu imaginație, adăugând exagerări spectaculoase, fiind totuși călăuzit de o idee. Așa că locația morii cu (fără) noroc, care a ars, spune autorul, rămânând niște cruci, poate fi la Bocsig, Chier, Iercoșeni, Mocirla, fără relevanță literară și semnificație estetică.

În plus, atâtea monografii, studii, articole – ale unor autori preponderent arădeni – au cam epuizat ceea ce mărturisesc documentele de arhivă, precum și mărturiile proprii ale scriitorului, familiei, cunoscuților, lăsând totuși superficiale datele despre activitatea sa la Măgurele, București, Panciu.

George Călinescu, criticul și istoricul literar, a fost relecturat din perspectiva celui care a scris o monografie slaviciană și provine din ținutul nașterii sale. Călinescu, superficial în graba sa de a publica Istoria literaturii române de la începuturi până în zilele sale, integrează pe Slavici în **"promoția ruralilor. Naturalismul"**¹³, alături de Creangă și Caragiale (?). Țăranii, "mai cu seamă bucovineni și ardeleni", stipendiați de **Junimea**, determină "o nouă stare de spirit". Ardelenii, "de la oier până la

mitropolit" au părinți și rude la sate, care dau, în Iași, peste un oraș aristocratic, cu "descendenți din voievozi", "cu moravuri rafinate", alcătuind o societate coruptă și bizantină.

Ioan Slavici nu a scris o literatură rurală. Ajuns la oraș, fiul cojocarului din Șiria vede mai degrabă putreziciunea societății decât binefacerile boemei literare. Călinescu se entuziasmează de câte vreo idee, așa cum face și cu mutarea "ruralilor" în urbe. De pildă, bunicul lui Slavici, după cum e descris, are noblețe și țăranie șlefuită. A fost "cărbunar din timpul lui Bonaparte, care purta părul lung împletit în coadă, prins în pieptene de бага, avea pălărie înaltă și pantofi cu cataramă", iar nepotul Huțu colinda hai-hui cafenelele Aradului și Timișoarei, împreună cu prietena sa, nemțoaică sau unguroaică. Așa îi apare gustul pentru orașe, optând pentru Viena, unde, prin Eminescu, întâlnește "lucruri românești". Descurcăreț ca orice cosmopolit, nu prețuia (încă) etnia, el însuși fiind "român cu nume de sârb, vorbind ungurește într-un oraș nemțesc". Era recrut și student, apoi ofițer, dar cu gândul la civilie. Se desparte cu dificultate de Viena, dar se încarcă cu sentimente de prețuire față de spirit românesc. Sprijinit financiar de **Junimea**, prin Maiorescu, fără entuziasm, finalizează la Viena examene de drept, deși avea plăceri filosofice și psihologice. Făcând o scurtă împărtașanie românească, colindând prin Iași și București, la Viena, se căsătorește cu Catinca Szöke (Katy Magyarosy), o unguroaică frumoasă, fcoasă și dornică de bărbăție. Ajunge

¹³ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația regală

pentru literatură și artă, București, 1941, p. 419.

prin Veneția și Bologna, el "omul incult" (?), dar "un artist capabil de delir". Revenit în țară, este folosit de politicieni pentru auxiliul național sau naționaliste. Cel care, la *Tribuna* din Sibiu, susține că "pentru toți românii, soarele la București răsare", ajunge să deteste bizantinismul bucureștean și să se lase ademenit de filomaghiarismul femeiesc al unguroaicelor sale. Uită de bursele "românești", ignoră necesitatea recunoștinței și răspunde cu cinism visului unirii românilor într-un singur stat. Românii transilvăneni "își pot asigura dezvoltarea și-n actualul stat maghiar", susține Slavici. E deja victima sângelui amestecat. Face, după cum scrie Călinescu, "o figură jalnică și cu un rictus amar". **Atitudinea politică i-a devenit principiu, dar opera sa și-a păstrat puritatea morală, luminozitatea stilistică și "naturalismul" construcției narrative.** A existat o respectabilă timiditate față de atitudinea politică și națională a lui Slavici, din pricina convingerilor sale privind "oscilația dintre loialismul prohabzburgic și devotamentul național". Arădeanul acad. Ioan Bolovan se încumetă s-o facă și să dea o lucrare pe baza anchetelor la care a fost supus Slavici¹⁴. Am deprins să nu ne mai temem de epitețe. Vorbele grosolane și jignirile publice au ajuns un fel de înjurături barbare, deși preopinentul e tăvălit prin pesmeți și improșcat cu ură, dispreț și vulgaritate. Ioan Slavici a fost deranjat de gălăgia balcanică, limbuția fanariotă și aranjamentele amicale, specifice unui

spirit menit să asigure supraviețuirea într-un stat nesigur, el însuși căutându-și identitatea între trei imperii orgolioase. Așa că judecățile noastre actuale sunt viciate de perspectivă și de aspirația românilor transilvăneni, bucovineni, moldoveni, bănațeni, munteni de a se uni într-un stat unitar, în care doar limba românească aspira la coagularea într-o civilizație culturală. Creangă spunea, în graiul său, povești învățătoarești. Caragiale "balcanic adaptabil numaidecât câmpiei dunărene" mistifică viața târgoveților și îngroașă viciile. Slavici croiește narațiuni din întâmplările ce ajung subiecte comentate cu mirare de "gura satului". Niciunul nu se înalță spre filosofare principială și nici spre simbolistică dostoevskiană ori profunzime kafkiană. Ei sunt "naturaliști", descriu ceea ce știu, povestesc ceea ce aud și comentează vreun comportament.

Nu o să ne îndepărtăm prea mult de opera lui Ioan Slavici, așa cum ne-a parvenit în *Novele din popor, Moara cu noroc, Mara, Corbei* și altele inspirate din toposul zărândan (Curtici, Lipova, Ineu, Șiria, Sărăceni și mai câteva sate). Nu idealizează viața rurală și nu extrage cazuri problematice, putând – cu mai multă grijă – să alcătuiască "o comedie umană a satului", după opinia lui Călinescu: "Oamenii sunt dârji, lacomi, întreprinzători, intriganți ... așa cum trebuie să fie "o lume comună". Comedie umană a satului? E o afirmație vicioasă. De ce? Ne bazăm pe afirmațiile criticului: *Budulea Taichii* e schița unui posibil

¹⁴ Ioan Bolovan, "Lumile" lui Ioan Slavici între loialismul prohabzburgic și devotamentul național cu dosarele integrale

de anchetare a lui Ioan Slavici, 2025, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca.

mare "roman balzacian", iar **Moara cu noroc** e "o nuvelă solidă, cu subiect de roman"¹⁵ Asemuierea cu "grandoarea istoriilor americane cu imense prerii și cete de bizoni" e mai degrabă o comparație pentru întreținerea spectacolului imagistic decât un argument pentru măreția subiectului. Excesul de șiretenie a lui Ghiță în aventura lui duplicitară îl face complice, dar moartea sa survine din gelozie și nicidecum din vinovăție justițiară. Uciderea soției, mărturisindu-i totuși iubirea, e o soluție mai degrabă de autor decât o pornire naturală a unui bărbat familist orgolios. Cele trei cruci rămase după arderea cârciumii marchează mormântul Anei, ucise de Ghiță, al lui Ghiță împușcat în ceafă la ordin și a lui Lică, încolțit spre sinucidere.

"Cea mai bună nuvelă", susține Călinescu, este **Gura satului**, document de arhivă etnografică, prezentat cu o atitudine arhaică, dând "o mare pagină literară", dacă putem să-i dăm dreptate, în dialogul lor despre arături și bunătatea pământurilor moștenite. Greșit. Gura satului pălește pe lângă **Moara cu noroc** și **Pădureanca**.

În fine, am ajuns la **Mara**, romanul podului dintre Lipova și Radna, al familiei și "sufletului țărănesc de peste munți", după același Călinescu. Merita sancționat criticul literar pentru o asemenea afirmație: Mara e precepeață, nu rurală, Trică e ucenic de cojocar, iar Națl măcelar într-un târgușor multiethnic. Căsătorită, Persida, fata frumoasă a Marăi, deschide prăvălie. În fine, Radna nu e chiar un "sat

bănățean", ci un târguleț în câmpia arădeană, cu o imensă și măreață mănăstire de maici și călugărițe catolice. Sancțiunea putea fi îndreptată spre contestarea susținerii dramatismului romanului care-l califică drept "aproape o capodoperă". Mai mult, afirmația că Slavici nu înfrumusețează viața țăranilor în spirit sămănătorist nu rezistă la o analiză din perspectivă contemporană: "Țăranii lui (care țărani, întrebăm noi ?) (...) sunt egoiști, avari, îndărătnici, dușmănoși și totodată iertători și buni, adică au acel amestec de bine și de rău ce se află la oamenii adevărați"¹⁶.

Mara e creionată ca o țărăncă viguroasă, întreprinzătoare și aprigă, iar "proporția de zgârcenie și de afecțiune maternă, de hotărâre bărbătească și de sentiment al slăbiciunii femeiești e făcută cu o artă desăvârșită". Excesul de epitete superlative înlocuiește o analiză psihologică reală: "Muiere mare, spătoasă, greoaie și cu obrajii bătuți de soare, de ploi și de vânt" își iubește copiii și râvnește să-i facă oameni cu stare, respectați în comunitate. Nu este vorba "de o societate rudimentară". Slavici e maestru în analiza dragostei, "fiind un poet și un critic al eroticii rurale"¹⁷ Câteva rânduri mai jos, Criticul se contrazice: "atâta vreme cât descrie latura automată a dragostei, Slavici e ascuțit și dramatic. Când însă năzuiește a da eroilor fineți sufletești de oraș, complicații culturale, tonul apare cu desăvârșire fals și didactic"¹⁸.

Frumusețea scrisului, rânduit între limbajul criticii literare și limbajul

¹⁵ Ibidem, p. 450.

¹⁶ Ibidem, p. 452.

¹⁷ Ibidem, p. 452.

¹⁸ Ibidem, p. 453.

metaforic al romancierului, îi îngăduie să emită asemenea justificări, ce amestecă păreri cu argumente. Te poți îndrăgosti de formulări ce intră ușor în ținerea de mine: *”construcția romanului e sigură, bine rostogolită”*, *”încheierea vine când toate faptele sunt coapte spre a-și da rodul”*. Are dreptate autorul *Enigmei Otiliei* și împărtășește punctul de vedere al lui Slavici privind valoarea romanului *Cel din urmă armaș*: roman *”fără nicio șiră spinală”* și cu *”scheletul epic cu desăvârșire șubred”*.

Referitor la stil, Slavici are, spune Călinescu, *”limba împiedicată, greoaie, didactică”*. Când povestește, pagina e *”plictisitoare”*, iar când vorbesc *”boierii”* pagina *”e stupidă”*, folosind *”un grai de abecedar”*. E un talent primitiv. Greșește criticul și autorul *Enigmei Otiliei*. În primul rând, estetica literară l-a rânduit între *”scriitorii naționali”*. Cultura sa filosofică, publicistica sa despre crezul artistic, capacitatea de organizare a textului în jurul unor principii, alcătuirea de eroi puternici și pătimiși, forma echilibrată în care utilizează limbajul și altele îi confirmă calitatea de scriitor viguros și încărcat cu vehemență.

George Călinescu a fost neinspirat plasând în paginile despre Slavici o litografie despre *Turnurile înclinate din Bologna*, precum și o caricatură ciudată, pe jumătate de pagină, cu *Pornirea armatei năciunarilor*, cu V. A. Urechia călare pe calul de lemn. A fost nedrept cu acest istoric, patriot, om de știință foarte activ în dezvoltarea instituțiilor culturale ale statului român.

Ioan Slavici a rămas scriitorul reprezentativ al Aradului prin nașterea sa

la Șiria și prin inspirarea din realitățile zărândane pentru cele mai valoroase creații ale sale. La Șiria, are o statuie – tip bust – (există speculația că aceasta a purtat cartea de vizită a lui Stalin), Casa memorială *”Ioan Slavici”* din Castelul Bohus, mormântul prozatorului cu pământ adus de la Schitu Brazi, unde, în timpul cutremurului din 1940, oasele mormintelor din cimitir au fost vălurite și amestecate, precum și obiecte de mobilier, cărți, manuscrise, fotografii în vitrinele muzeului. Pe Slavici îl iubim pentru că este Ioan Slavici. Iar Călinescu a dovedit că nu poate fi deopotrivă critic, istoric, eseist literar, scriitor, poet și om politic. Un OM e prea puțin pentru a avea prea multe povești de viață.

Statuia din fața Colegiului Național *”Moise Nicoară”* (fost Ioan Slavici) Arad

Bibliografie

- Bolovan Ioan, *"Lumile" lui Ioan Slavici între loialismul prohabzburgic și devotamentul național cu dosarele integrale de anchetare a lui Ioan Slavici*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2025;

- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația regală pentru literatură și artă, București, (Editura Semne, facsimilare), 1941;

- Ilica, Anton, Monica Nan, *Ioan Slavici - 75*, Fundația culturală "Ioan Slavici", Arad, 2001;

- Marcea, Pompiliu, *Ioan Slavici*, Editura pentru Literatură, București, 1965;

- Mihăilescu, Dumitru (coord.), *Slaviciana. Studii despre Ioan Slavici*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2004;

- Popescu Magdalena, *Ioan Slavici*, Editura Eminescu, București, 1977;

- Struțeanu, Cristina, *Ioan Slavici, dinăuntru* (I), (II), (III), Revista culturală Tribuna, Cluj- Napoca, nr. 547 – 549 (iunie – iulie 2025.)

- Struțeanu, Cristina, *Amintiri de familie: Ioan Slavici. Răzlețul*, în Formula AS,

- Vatamaniuc, Dimitrie, *Ioan Slavici. Opera literară*, Editura Eminescu, București, 1970.

Eminescu, Slavici și Hosan – o prietenie care a influențat evoluția culturii românești

Carina-Anca BABA
Jurnalist, Arad

Arad. Ioan Hosan. Ioan Hosan (Hosanu, Hozan, Husanu) s-a născut la Șoimoș (Lipova, Arad), în 6/18 august 1846. A murit în 3 aprilie 1909, fiind înmormântat la Brașov. Clasele primare le-a urmat în satul natal. Rămas orfan de ambii părinți, este îndrumat pe calea învățăturii de părintele paroh Moise Magdu, urmând cursurile Liceului Maghiar din Arad. Ultimele clase de liceu le face la Beiuș, în limba română. După bacalaureat, pe care l-a trecut cu mențiunea „preclarus et laudabilis”, se reîntoarce la Șoimoș. În casa tutorelui său, discuțiile în legătură cu viitoarea carieră au luat un curs nou.

Părintele Magdu insista cu tot dinadinsul ca fiul său sufletească să urmeze teologia, dar Ioan Hosan era hotărât să urmeze medicina, astfel că la finalizarea studiilor liceale urmează cursurile de medicină la Universitatea din Viena (1865-1873). După absolvirea studiilor de medicină, în baza pregătirii sale de până atunci, a fost numit medic secundar la Spitalul Wieden. După o practică de doi ani, ajunge în anul 1875 asistent, câștigându-și o frumoasă reputație atât printre șefii și colegii săi, cât și în rândurile publicului. La recomandarea doctorului Lindhardt, directorul Spitalului Wieden, Ioan Hosan ajunge asistent la stabilimentul de hidroterapie Brunlbard

din Viena. Pe lângă noua slujbă, la Băile Grafenberg, Ioan Hosan și-a asumat în continuare postul de asistent atât la Wiedner Krankenhaus, cât și la Brunbad. Perspectiva de a crea noi posibilități de afirmare nu numai în hidroterapie, ci și fizioterapie, l-a determinat să accepte preluarea conducerii stabilimentului Grafenberg (1878). În anul 1900 se stabilește la Brașov.

Ioan Hosan a fost căsătorit cu Josephina, fiica unui arhitect austriac, care a avut un impact semnificativ asupra vieții sale personale și profesionale.

Intermezzo. Înainte de perioada vieneză, Eminescu a vizitat Aradul, iar Slavici... Bucovina, dar cei doi nu s-au întâlnit... S-au întâlnit abia la Viena, datorită lui Ioan Hosan.

Cu trei ani înainte de vizita lui Eminescu la Arad, Iosif Vulcan a înființat, la Pesta, revista „Familia”. În 1866, Iosif Vulcan primește un plic de la un elev de gimnaziu, din Cernăuți, un plic în care se afla poezia „De-aș avea”. Iată ce scrie redactorul Iosif Vulcan: „Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre (15 februarie 1866 n.6) acestui june numai de 16 ani” – și pentru care îi răspunde și la Poșta redacției; M. E. din Cernăuți. Asupra acestei prime îndrăzneli și încercări poetice, Iosif Vulcan va preciza peste 20 de ani, tot în „Familia”, decizia de a-i româniza numele în Mihai Eminescu. Poeziei mai sus amintite, îi va urma, tot în „Familia”, o alta: „Speranța”. Totuși, în ianuarie 1866, apărea în broșura „Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziști” poezia „La mormântul lui Aron Pumnul”. Din acest moment, pentru Eminescu nu mai era loc de cale întoarsă, activitatea sa literară atingând, în timp, culmi de neimaginat. Totuși, nu trebuie uitată nici activitatea sa jurnalistică. Ca publicist și

gazetar, Eminescu a militat pentru trezirea conștiinței naționale (și) a macedoromânilor meseriași din Pesta, Trieste și Viena. Astfel, îi va îndemna pe negustori la o înălțare sufletească prin articole cu un astfel de caracter. Debutul publicistic s-a produs tot la Pesta. Astfel, în revista „Albina” (ianuarie, 1870) va publica articolul „O scriere critică”. Va urma un altul, în „Familia” (1870), cu titlul „Repertoriul nostru teatral” (semnată doar cu inițiale).

Primul contact al lui Mihai Eminescu cu Aradul s-a petrecut în vara anului 1868, când s-a aflat în turneu cu Trupa Pascaly. Aici, au fost așteptați la gară și preluați de 12 trăsură, cazați la hotel Coroana (proprietari: Gabriel Milețici și Alexa Muntean). Se pare că la întâlnirea de la Arad, din casa avocatului Ioan Popovici Desseanu (originar din Bichiș, Ungaria), unde se găsea și Iosif Vulcan, (18/19 august 1868), Mihai Eminescu i-ar fi înmănat acestuia poezia „La o artistă”, care a fost publicată în „Familia” (30 august 1868).

Ioan Slavici și Ioan Hosan s-au întâlnit pentru prima dată în octombrie 1857, când Hosan era trimis la Gimnaziul regal din Arad, în clasa I, și locuia la aceeași gazdă ca și Ioan Slavici.

Viena. Întâlnirea dintre Mihai Eminescu, Ioan Slavici și Ioan Hosan.

Ioan Slavici, mărturisește: „Eminescu și eu ne-am împrietenit în iarna anului 1869 la Viena, unde ne urmam studiile universitare (...) Deși trecuseră vreo două luni de când mă aflam la Viena, singurul român de acolo pe care-l știam era Ioan Hosan, care studia medicina. El venea câteodată să mă ia cu dânsul, la masă. Prin el am făcut cunoștință cu Eminescu și cu Ioniță Bumbac, care scria și el versuri, și am luat masa împreună.”

([https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ioan Slavici](https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ioan_Slavici)) Astfel, „în toamna lui 1869, 01.11., medicinistul Ioan Hosan i l-a prezentat pe Mihai Eminescu cu care a legat o frumoasă prietenie.” (<https://www.ioanslavici.eu>).

Atât Eminescu, cât și Slavici urmau cursurile universitare, astfel s-au văzut pentru prima dată la cursul de economie națională al lui Lorenz Stein. Eminescu lucra la acea vreme la traducerea operei lui Kant și va avea o influență marcantă în dezvoltarea viitorului scriitor, recomandându-i acestuia să nu-și piardă vremea cu Kant, Spinoza sau Fichte. Un „copt înainte de vreme”, așa l-a văzut Slavici pe Eminescu care, deși avea doar 20 de ani, trăise până la vârsta studiilor universitare o viață zbuciumată, umblând ani de zile, ca sufleur, cu trupe de teatru și care cunoscuse lipsurile, sărăcia și părțile urâte ale vieții. După ce s-au împrietenit, pentru Slavici, Eminescu a fost un nesecat izvor de știință, de înțelegere și îndrumări bune. Dar nu numai șirianul Ioan Slavici s-a împrietenit la Viena cu Mihai Eminescu, ci și șoimoșanul Ioan Hosan. Biografia lui Ioan Hosan menționează că acesta a ajuns să studieze la Viena ca urmare a unei colecte bănești în favoarea țăranilor alungați de către moșierul din Tofăleni. Colecta s-a făcut și printre studenții din Viena, aceștia având, în general, contribuții de un florin fiecare. Printre ei se afla și Mihai Eminescu. Acest gest de bunătate nu va fi uitat, Ioan Hosan mulțumind tuturor celor care au făcut posibilă rămânerea lui la Viena. Relațiile lui Ioan Hosan cu Eminescu se vor aprofunda, Hosan făcând parte dintre apropiații lui Eminescu. Eminescu era unul dintre cei mai zeloși membri ai societății și secretarul ei. Pe Ioan Hosan, Eminescu îl va coopta la Societatea „România Jună”, iar lui Ioan Slavici îi va

influența categoric destinul literar. Conform lui Dan Demșea, Ioan Hosan „de la bun început s-a gândit să se înscrie într-una din cele două societăți culturale studențești din capitala imperiului (...) În orice caz, era atașat de Aurel Mureșianu atunci când acesta din urmă a fost ales, în anul 1868, președinte al nou-înființatei societăți «România». Altfel, nu am putea înțelege pe deplin în ce fel Eminescu, Slavici, Aurel Victor Mureșianu și medicinistul Ioan Hosan au contribuit la fuziunea celor două societăți studențești românești din Viena, în anul 1869. Hosan a concurat la funcția de președinte al acesteia, la un moment dat, dar candidatul bucovinean Pamfil Dan (prin 1871 sau 1872) l-a depășit cu un singur vot. Noua societate studențească, numită «România Jună», și-a ales prima comisie literară. Între cei cinci membri se număra și Ioan Hosan”, care îi încânta pe toți cu vocea sa caldă, interpretând, mai ales, doine ardelenesti - Dan Demșea, „Doctorul în medicină Ioan Hosan și brașovenii”, în „Țara Bârsei”, Brașov, 2005.

Intermezzo. În anul 1869, Ioan Hosan îi găzduiește pe Mihai Eminescu și pe Ioan Slavici la Șoimoș, Arad, conform surselor din folclorul local, confirmate de surse maghiare și nemțești, de Enciclopedia Banatului „Banaterra” (<https://archive.ph/xe88f>) și de Dan Demșea, în articolul „Doctorul în drept și tenorul Ionel Hosan (1892-1964)”, în „Brașovul muzical”, articol care a apărut în revista „Țara Bârsei”. serie nouă, Brașov, 2015, anul XIV (XXV), nr. 14. În acest articol, Dan Demșea preia informații din Biografia întocmită lui Ionel Hosan de către fratele lui, Nicolae Hosan, în 1965. De asemenea, Dan Demșea publică în anuarul Muzeului „Casa Mureșenilor”, „Țara Bârsei”, serie nouă, Brașov, 2005,

nr. 4, și un articol închinat chiar lui Ioan Hosan: „Doctorul în medicină Ioan Hosan și brașovenii”, unde, de asemenea, precizează despre aceste aspecte referitoare la prietenia medicului cu Mihai Eminescu și Ioan Slavici și la vizita acestora la poalele Cetății Șoimilor, în apropiere de Biserica Ortodoxă Șoimoș, unde locuia medicul: „Întreprinzând o deplasare la domiciliul lui Ilie Chebeleu („Cronica de la Șoimoș”, Editura David Press Print, Colecția Biblioteca Banatica. Anul apariției, 2020), situat în incinta bisericii, mi-a citit unele paragrafe din cronica sa referitoare la prietenia studenților vienezi Ioan Hosan, Ioan Slavici și Mihai Eminescu, aflați în vizită, în anul 1869, la Șoimoș.” - Demșea, 2015.

Viena. Cercul de prieteni al lui Mihai Eminescu. Eminescu a copilărit la Botoșani și Ipotești, și-a făcut studiile secundare la Cernăuți, Sibiu, Blaj, Beiuș, a petrecut timp la Timișoara, alături de fratele său, dar și la București, cunoscând foarte mulți oameni, dar dintre apropiații săi făceau parte „oameni mai potoliți, ca Vasile Bumbac și Grigorovița din Bucovina, Stamati din Basarabia, T. Nica de la Brașov, dr. Maier, D. Barcianu, I. Bechnitz de la Sibiu, Tancu și Ciocan de la Năsăud, V. Lucaciu din părțile Sătmăruului, N. Oncu din Zărand, I. Hosanu de pe Mureș, I. Neagoie de la Blaj și Caragianii din Macedonia.” Cu toții aveau pentru Eminescu o afecțiune aparte. <https://www.ioanslavici.eu>).

Viena. Influența lui Mihai Eminescu asupra lui Ioan Slavici. Ioan Slavici mărturisește în „Amintiri”, cu referire la prietenia literară cu Mihai Eminescu: „Oricât de multe și de mari ar fi deosebirile dintre noi, erau câteva lucruri care ne legau pentru toată viața”.

De aici și până la consacrarea acestei viitoare prietenii literare, pașii lor s-au intersectat atât pe mreje de Litere, cât și pe cărări de Viață. Și nu este totul. Cizelarea limbii, exprimările duioase în limba ca un fagure, îi vor servi ardeleanului Slavici la modelul viitoarelor sale proze, îndreptate de mai tânărul student vienez bucovinean. Slavici nu și-a dorit niciodată să devină „scriitor popular”, dar a ținut mereu seama de insistențele prin care Eminescu îl îndemna să aștearnă pe hârtie Lumea prin care a trecut, fapt ce va fi recunoscut de Slavici: „În urma stăruințelor lui am început să citesc românește, m-am deprins încetul cu încetul cu rostirea literară a vorbelor”, vorbe specifice graiului din comuna natală, Șiria, Arad. Așa se face că Eminescu va transcrie cu mâna lui comedia „Fata de birău” a lui Slavici și îl va recomanda lui Iacob Negruzzi, care coordona revista „Convorbiri literare” și, astfel, îi va fi publicată. Redactor fiind la „Timpul”, Eminescu a publicat „Novele din popor” (1881) a lui Slavici ca o recunoaștere și încununare a scrisului acestuia, împestrițat cu vorbe și fapte culese din lumea satului ardelean. Sunt aspecte legate de vorbe de duh, de ulițe de sat și de veșminte pe care țărani le-au redat prin vocea lui Slavici, grație prieteniei cu Eminescu. Chiar dacă cei doi scriitori s-au diferențiat prin nivelul de cultură și specificitatea scrierilor, momente de viață întunecate și umbrite de griji i-a unit într-o vreme în care literatura celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea cunoștea o înflorire aparte, pentru că „Nu trece omul luminat prin lume, fără ca să-și reverse lumina!” - Ioan Slavici, „Din bătrâni”.

Prietenia lor era una și în scop cultural și în scop de emancipare a intereselor românilor, astfel Eminescu îl

numea „frachi'e ghi'e gh'incolo”, iar Slavici i se adresa „Turcule”.

Vac. Ioan Slavici și Ioan Hosan. Perioada 1888 -1889 îl găsește pe Ioan Slavici la Vac, un oraș la Dunăre, Ungaria, unde va sta înțemnițat pentru delict de agitațiune și de presă. Aici va afla, la 15 iunie 1889, de moartea lui Eminescu. Tot aici se leagă o frumoasă prietenie cu scriitorul maghiar Herczeg Ferencz. La Vac avea un regim semideschis, împreună cu soția însărcinată și un băiat de doi ani, și avea ocazia să frecventeze o capelă ortodoxă din Biserica sârbă (unde cânta un cor) de vis-a-vis, el aflându-se în relații cordiale cu directorul închisorii (Kovacs). Soția a fost plasată în chirie, în apropiere, și era asistată de un medic. La nașterea fetei, Lavinia, în ianuarie 1889, Slavici primește o învoire de două săptămâni, fetița fiind botezată de prietenul său mai vechi, medicul Ioan Hosan, care a venit tocmai din Stațiunea Gräfenberg, unde deținea funcția de director. Astfel că celelalte două nume de botez ale Laviniei, Ioana-Iozefina, născută la 19 ianuarie 1889, erau primite din partea nașilor Ion și Josefina Hosan. După ce a fost eliberat, Ioan Slavici își va vizita prietenul: „După ce mi-am împlinit anul și cele două săptămâni pe deasupra, am petrecut câteva săptămâni la Gräfenberg, unde bunul meu prieten, Dr. Ioan Hosan a fost timp îndelungat medic al stabilimentului de hidroterapie înființat de Priesnitz, apoi m-am întors la Sibiu și câțva timp în urmă m-am dus la Sinaia, unde am fost oprit la masă.” - Ioan Slavici, „Închisorile mele”.

Viena. Opinii despre Ioan Hosan. Ioan Hosan, „unul dintre cei mai simpatici oameni”

(<https://www.uniuneascrititorilorarad.ro/A/RCA/2019/10-11->

[12 2019/18 restituiri cornelungureanu 10-11-12 2019.html](https://www.dragusanul.ro)), îi încânta pe românii din Viena cu frumoasele sale doine ardelenesti, acompaniat fiind la vioară de un alt medicinist, O. Blasianu. (<https://www.dragusanul.ro>, <https://dulciu.files.wordpress.com>, <http://www.mihai-eminescu.ro>). Ioan Hosan a studiat și a activat în Imperiul Austriac, unde s-a implicat în cercuri intelectuale care promovau cultura și interesele românilor transilvăneni. În perioada petrecută la Viena, Hosan s-a conectat cu figuri marcante ale mișcării naționale, printre care Ioan Slavici și Mihai Eminescu, în cadrul Societății „România Jună.” Această societate a fost un punct de întâlnire pentru studenții români care militau pentru identitatea și drepturile culturale românești în imperiu, organizând evenimente și susținând inițiative educaționale și culturale menite să întărească conștiința națională. Această activitate socială și culturală a fost nu doar o formă de solidaritate românească, ci și un mijloc de a păstra identitatea națională în cadrul unui imperiu multinațional.

Viena. Biserici frecventate de studenții români. Tinerii studenți, printre ei și Eminescu, mergeau împreună la biserică, cu ocazia marilor praznice. În acele timpuri, existau în Viena două biserici ortodoxe, aflate în apropierea Universității: Biserica Sf. Gheorghe, situată pe Strada Grecilor (Griechengasse 5) și Catedrala Sf. Treimi din Piața de Carne (Fleischmarkt). În ziua de Crăciun, de Anul Nou, de Paște sau cu alte ocazii festive, studenții mergeau în corpore la biserica de pe Fleischmarkt, considerată biserică românească, deși pentru mulți vienezi ea era cunoscută drept biserica grecească. În Catedrala Sf. Treime din Viena aveau loc și cununii, cum a fost

aceea a medicului Ioan Hosan cu domnișoara Josefine Theiss, fiica unui arhitect vienez, sau ceremonii ale Societății „România Jună”. O dovadă că studenții iubeau acest lăcaș de cult este faptul că a 25-a aniversare a „României June”, desfășurată sub protecția lui Nicolae Dumba, membru al „Senatului Imperial”, a avut un program festiv impresionant, în care „Biserica din Fleischmarkt” a jucat un rol important.

Viena. Societatea Academică Literară „România Jună”. Societatea Academică Literară „România Jună” a fost una dintre cele mai importante organizații ale studenților români din capitala Austro-Ungariei, înființată pe 20 martie 1871. Aceasta a fost rezultatul contopirii a două societăți preexistente, „România” și „Societatea literară”. Mihai Eminescu și Ioan Slavici au avut un rol esențial în această unificare, Eminescu fiind ales bibliotecar, iar Slavici președinte al societății. Printre membrii de seamă ai „României June” s-au numărat: Titu Maiorescu-critic literar și teoretician; Ciprian Porumbescu -compozitor și dirijor. Această societate a fost un centru important pentru dezvoltarea culturală și literară a românilor din diaspora, contribuind la formarea unei identități naționale mai coezive și mai articulate.

1871 - Sărbătoarea de la Putna. Sărbătoarea de la Putna (patru sute de ani de la zidirea mănăstirii, 1870) a fost organizată de „România Jună”. Desigur, deși viitor medic, și Ioan Hosan era implicat în acest proiect: „Renumele său – legat de Mihai Eminescu, de brașoveanul Nicolae Teclu și de Ioan Slavici în organizarea sărbătoririi voievodului Ștefan cel Mare la Putna, din august 1871 – era mare. Considerăm că și acest fapt a

avut darul de a contribui la obținerea bursei – oferită de Fundația «Emanuil Gojdu» - și la posibilitatea de a continua Facultatea de Medicină (a cărei frecvență era mult mai costisitoare decât a celorlalte).” - Dan Demșea, „Doctorul în medicină Ioan Hosan și brașovenii”, în „Țara Bârsei” Brașov, 2005.

1871 – Revelion. Cartierul Leopoldstadt. În anul 1871, la primul eveniment organizat de „România Jună”, la Hotelul „Zum Weissen Ross” (La Calul Bălan), aflat pe Taborstrasse nr. 8, pentru a celebra ajunul Anului Nou (31 decembrie 1871), au participat peste o sută de studenți. La memorabila petrecere au fost de față: B.G. Popovici, Visarion Roman, dr. G. Silasi, Const. I. Brăteanu, Valentineanu, însoțit de un colonel polonez, proaspăt întorși din Franța, precum și alți invitați. Programul acestei plăcute serbări tinerești a fost următorul: Cuvânt de deschidere - N. Oncu; „Sărbătorile naționale” - discurs rostit de I. Bumbac; Salutul pentru Anul Nou – I. Slavici; piese corale: „Corăbierul”, „Marș”, „La Mulți Ani”; - „Serenadă” - piesă vocală, cu acompaniament de pian, interpretată de studentul Cocinschi; „Rămas bun codrului” – piesă pentru corn, executată de un cvartet; recital de poezie: „Dedicație familiei Hurmuzaki”, poezie de A. Mureșianu, declamată de Leu Mureșianu; un fragment în hexametri din „Eneida”, de Virgiliu, tradus și interpretat de V. Bumbac; „Sentinela română”, poezie de V. Alecsandri, recitată de P. Danu; la toasturile rostite de studenți, cu acest prilej a răspuns dr. G. Silasi: „Domnia-sa, resalutând junimea și mulțumindu-i cu cordialitate pentru rara plăcere, oferită oaspeților, care-și pot paște ochii pre o cunună așa de strălucită de juni de cei mai aleși, din patru unghiuri

române, exemplu de unitate a națiunii române în limbă, datine și aspirații de cultură și progres, și pre acest temei și teren, el exprimă necesitatea armoniei și înțelegerii comune; la aceasta vor ajunge junii, dacă, acum și pururea, vor ține sus standardul unificator al românismului, vor așeza pururea interesul general pre cel privat, și vor lua pururea de model pre străbunii cei cu caracter de fier, vor lucra pururea ca Români, românește, cu voința fermă, ca stânca din Carpați, și cu inimă sinceră, pentru că inimile sincere se întâlnesc.” („Federațiunea”, nr. 10-476, din 27 ian/8 febr.1871). În salonul Hotelului „Metropol” (Franz Josef Kaiserstrasse), aflat peste drum de Taborstrasse, s-a serbat ajunul Anului Nou 1872, cu participarea studenților, organizându-se o strălucită serată, cu un concert și dans, după care a urmat un „banchet festiv” la ora 12 noaptea. Evenimentul a început în seara de 31 Decembrie, 1871, când membrii „României June” au oferit un program artistic, prin executarea unor melodii de către un cvartet studentesc, precum și a unor piese de virtuozitate de către violonistul T. Micheru. Cvartetul vocal al seratei era compus din „domnii Hosan, Vlad, Cocinschi și Blasianu” („Albina”, 1872, nr. 3, 9/21 ianuarie 1872). Serbarea ajunului de An Nou 1872 nu a fost lipsită, așadar, de interpretarea lui Ioan Hosan, care „și acuma ne-a desfătat prin cântecele sale poporali”: „În răstimpul cinei s-a executat, amăsurat programei, Limba românească, de un cvartet vocal sub conducerea dlui drd. med. Ioan Hosan, carele și în anul acesta, cu vocea sa sonoră și plăcută, ne-a delectat mult.” (<https://www.crainou.ro/2023/08/03/scen-e-de-viata-sociala-bucovineana-8/>).

1873. „Cabinetul de lectură”. Cabinetul de lectură al studenților români de la Viena nu este o inițiativă răzleață, cu caracter unicat. Un asemenea proiect a constituit un deziderat principal, cuprins în statutele organizațiilor studentești atât din acest oraș, cât și din Pesta, Cernăuți sau Graz. Cabinetul de lectură a fost inaugurat în al doilea an de existență al „României June”, în 1873, având sediul în Marokkanergasse 8, peste drum de „Tata Wihl”, localul frecventat de Eminescu și prietenii săi. În acel an, președinte al Societății „România Jună” era I. Pop, iar secretar Teodor V. Ștefanu (T. V. Ștefanelli). Această instituție, servind drept Institut Cultural „în nuce”, își propunea să fie un fertil centru de instruire, atât pentru românii din Viena, cât și pentru călătorii care, vizitând acest oraș, ar fi dorit să se vadă cu conaționaliilor lor („Albina”, anul VIII, nr. 28, Pesta, Duminică 15/27 Aprilie 1873). Deoarece în anul 1873 urma să se deschidă „Expoziția Internațională de la Viena” (mai-octombrie), membrii „României June” considerau că acest cabinet de lectură va putea îndeplini rolul unui birou de turism al României în capitala Austro-Ungariei. Într-adevăr, în cele câteva luni, Expoziția a fost văzută de nu mai puțin de 7.255.000 de vizitatori, printre ei și mulți români. Expoziția reprezenta un eveniment de răsunet internațional, la care au participat 35 de state ale lumii, unite sub deviza „Cultură și Educație”. România avea să fie prezentă printr-un comitet format din E. Krețulescu, comisar general al expoziției României, P.S. Aurelian, Cezar Bolliac, C. Atanasiu, C. Stăncescu și G. Sion, membri, precum și un stand separat de acela al Turciei. Acest fapt a reprezentat un succes de imagine notabil, obținut în urma tratatelor purtate de reprezentantul diplomatic al

României la Viena, P.P. Carp. Țara noastră a etalat în pavilionul său produsele celor 1498 de expozanți din domeniul industriilor, dar și produse manufacturate, de uz casnic, artă populară, materii prime, antichități („Tezaurul de la Pietroasa”), precum și picturi semnate de Th. Amman sau obiecte de cult ortodox. Standul românesc a fost vizitat de câteva ori de familia domnitoare a României (Prințul Carol, însoțit de Doamna Elisabeta), în compania Împăratului Franz Josef și a arhiducilor Austro-Ungariei.

Cabinetul de lectură a fost deschis cu banii câștigați în urma organizării de către „România Jună” a două baluri (1872, 1873), ocazie cu care au fost strânși mai mult de 1000 de florini.

„România Jună” s-a străduit ca în sălile acestui Cabinet de lectură cititorii să aibă la dispoziție atât jurnale („foițe”) românești, cât și străine. La Biblioteca Academiei Române există un exemplar din „Regulamentul Cabinetului de lectură al Societății Academice «România Jună»”.

Deschiderea cabinetului a avut loc la data de 3/15 Mai 1873, prilej de a marca în mod solemn și trecerea unui sfert de secol de la „Adunarea Națională de la Blaj”, din 3/15 Mai 1848, inclusiv s-a ținut un parastas pentru „regele Munților - Eroul Iancu”. Studenții au lansat publicului român de la Viena invitația să participe la această importantă izbândă a lor, iar redacțiile erau chemate să trimită, pe adresa Cabinetului de lectură din Marokkanergasse 8, exemplare gratuite din foile ce le tipăreau. Totodată, autorii erau rugați să expedieze câte un exemplar din lucrările lor pentru biblioteca aceluiași Cabinet de lectură. La ceremonia inaugurării acestei biblioteci studențești, idee ce a trezit, câțiva ani mai târziu interesul Împăratului Franz Josef, au

participat membrii „Junimii Române”, iar ca invitat special, venit din țară, Axente Sever, revoluționar pașoptist ardelean, cel mai apropiat tovarăș de luptă al lui Avram Iancu, comandant strălucit al „Legiunii Prima Blasiana”, în timpul crâncenelor înțeleștări din anii 1848-1849. Presa a relatat pe larg acest eveniment: „Junimea Română, cu domnii Axente Sever și B. G. Popoviciu în frunte, făcu o excursiune la Liesing, unde apoi petrecu până seara între cântecele fermecătoare ale bardului junimii din Viena, dl. Ioan Hosan!” („Familia”, nr. 20, 13/25 mai, 1873). Seara, petrecerea a continuat la restaurantul din Viena, gazdă fiind Onoriu V. Tilea, tânăr îndeplinind funcția de vicepreședinte al „României June”, printr-un înflăcărat discurs al acestuia. Au mai luat cuvântul doctorandul în medicină Leon Mureșianu, prof. T. Ceontea, care a recitat poezia proprie „Plângerea Transilvaniei” și Matei Lupu, rostind creația lui A. Mureșianu, „Orfana din munți”. Versuri înflăcărate au mai fost recitate de V. Mihail, student politehnist - „Un răsunet”, de același A. Mureșianu, Cocinschi, Târnoveanu, etc. Dr. Ioan Hosan, „cu vocea sa îngerească, entuziasmează adunarea până la extaz!” („Federațiunea”, nr. 36-839, din 24 mai 1874).

Cabinetul de lectură din Marokkanergasse 8 (Cabinetul de lectură era considerat „ultimul refugiu național-literar al tinerimii române din Viena”, cf. „Federațiunea”, nr. 51-944, din 2/14 August 1875, va fi relocat, începând cu data de 9 februarie 1874, în Neubadgasse 6, acolo unde, de fapt, funcționa sediul „României June” (Körblergasse 3). Un document, purtând în antet această adresă, datat 28 februarie 1874, emis de „România Jună”, consemna o telegramă de condoleanțe, expediată familiei baronului Eudoxiu Hurmuzachi, decedat,

care fusese membru fondator al Societății, precum și o poezie, „Umbrei mărețe a baronului Eudoxiu Hurmuzachi”, scrisă de V. Bumbac).

Grafenberg. Ioan Hosan. În Grafenberg, Ioan Hosan, timp de 20 de ani, a contribuit la îmbunătățirea standardelor de sănătate și la popularizarea stațiunii ca destinație turistică pentru tratamentele de recuperare. În cinstea lui, a fost ridicat un monument, ceea ce subliniază importanța sa în acest domeniu. Monumentul se află în localitatea Grafenberg, lângă izvorul care îi purta numele, Izvorul lui Hosan/Hosanu-Quelle, acum Večerní pramen (Pозиție actuală: (WGS84): E = 17,18005°; N = 50,25158°). Izvorul Hosan a fost redenumit izvorul Večerní (1960), deoarece se afla mai departe și turiștii ajungeau seara la el. „Izvorul de seară” a fost creat în 1846, având o formă semicirculară. În 1901, izvorul a fost renovat a doua oară și, în același timp, redenumit - în cinstea celebrului medic balnear - Hosan-Quelle, care a lucrat la Gräfenberg. Dezvelirea ceremonială a avut loc la 13 iulie 1902, în prezența multor oaspeți ai dr. Ioan Hosan, care la acea vreme locuia deja în Brașov: „«Monumentul-Isvorului», ce s'a terminat deja de timp mai îndelungat și căruia i-s'a dat numele «Hosanu-Quellen monument», se va desveli săptămâna viitoare. Dl dr. Ioan Hosanu a fost peste un pătrar de veac medic balnear în Graefenberg și trăește actualmente în Brașov, în Transilvania.” („Gazeta Transilvaniei”, 1902).

Despre „Monumentul Isvorului” apar informații în presa vremii: „Gazeta Transilvaniei”, nr. 137/1902; Tribuna poporului”, nr. 117/1902, iar „Tribuna”, nr. 145/1890, prezintă decorarea medicului cu origini arădene cu „Coroana

României”, de către Regele Carol, care a petrecut cinci săptămâni din vara anului 1888 în această stațiune, cf. „Familia”, an XXVI/1890.

Brașov. Ioan Hosan. După întoarcerea sa în România, Ioan Hosan a avut o activitate notabilă la Brașov, unde a fost implicat în dezvoltarea sistemului de învățământ și a sănătății publice. A fost un susținător al mișcărilor culturale și sociale, având o influență semnificativă asupra comunității locale. Prin eforturile sale, a reușit să promoveze valori educaționale și culturale în rândul tinerilor din zonă, influențând astfel generații întregi de brașoveni. Astfel, Ioan Hosan a fost membru fondator al mai multor asociații și instituții culturale, ca de pildă: „Asociația pentru literatura română și cultura poporului român”, „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român”, cf. „Gazeta Transilvaniei”, nr.116/1903. De asemenea, Ioan Hosan a susținut financiar în mod constant toate aceste asociații și instituții culturale: „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român”, cf. „Familia”, an XXXIX/1903. „Fundația Gozdu”, cf. „Albina”, an VIII, nr. 74/1873; Muzeul istoric și etnografic din Brașov, cf. „Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, nr. 1/1906; nr. 3/1906; „Balul român din Viena”, cf. „Federațiunea”, an MDCCCLXXV/August 1875.

OMAGIU

Revista Gutenberg- Universul cărții – ediția de toamnă In Memoriam Sorin STANCIU

Florica R. CÂNDEA
Carina A. BABA

Președintelui UZPR, Sorin Stanciu,
omagiul nostru!

Se știe dintotdeauna că o bucurie nu vine niciodată singură (aparent, așa ar trebui să fie!), dar...

La ceasul amiezilor, de după Taina SântăMăriei Mici, între „glasuri” de clopot, am primit forma letrică a ultimei ediții Gutenberg, ediția de toamnă.

Desigur, se poate plânge și de bucurie, dar, de data aceasta, lacrimile au fost aieva: undeva, departe, înspre București, era ultimul Drum pământesc al Președintelui (oaspete drag al lunii mai, la Arad, pentru filiala noastră), Sorin Stanciu.

Știm că îl plâng toate filialele, dar al nostru plâns e altceva: pe Coperta IV a revistei „ne însoțește” Președintele nostru cu semnătura, pe Atestat UZPR (semnat recent, la ceas de vară).

Revista Gutenberg de toamnă are un conținut de 112 pagini și a ajuns la 3505 articole și 3590 semnatori (după 17 ani, cu luna decembrie, intrăm înspre un majorat așteptat). Atestatul și sigla UZPR ne onorează, dar ne și obligă, „ca un joc al apropierii, prin scris, povestea solară a revistei de-acum șaptesprezece ani a

spulberat, în timp, dileme, când de suflet, când de neliniști.” (*Editorial*, p. 3).

Spicuind din panoplia de generice, reținem: *Podium Arad*, *Centenar Slavici*, *100 de ani de înveșnicire*, *Special UZPR* (cu Roxana Istudor și Laurențiu Szemkovics), *Traduceri diaspora*, *Note de lector și idei* (cu Valeriu Ilica, Anton Ilica), *Semnal editorial* (cu Carina A. Baba, Mira Odagiu), *Oaspetele nostru* (cu Liviu Nadiș, Mircea Boran, Constantin Brescan, Renate Done), istoria ține ochiul aproape prin Ioan Tuleu, Augustin Mureșan, Marius Grec sau Mihai Handaric, *Salon mozaic*

Gutenberg-poezie și proză composită și *Salon diaspora* (cu Anișoara Laura Musteșiu, Teodora Smoljan, Ligia Monica Mateiu, Daniela Gumann ș.a.). Desigur, sunt nume și nume, care scriu cu drag, însă patru sunt cele

deodată cu revista: Horia Truță, Lucia Bibarț, Carina A. Baba, Iulia Pinte. Nu vom uita și „tehnicul”, care, acum, invită *La o ceașcă de cafea, duminica*, Loredana Tudorescu, cum nu se pot uita cei zece membri UZPR ai filialei arădene, cu președintele Vasile Filip și vicepreședintele Lavinia Betea alături.

Fiind a doua revistă, în libertatea mozaicului, *Gutenberg* merge mai departe cu o seamă de creatori locali, județeni ori naționali (nume demne de consemnat). *Personală (Miscelanea)* ne îndrumă, spre final de conținut, ca un premonitoriu... ca o „deschidere”, ultima, înspre Președintele nostru, Sorin Stanciu (la Arad, la *Zilele Administrației arădene*), pag. 108.

Un ultim drum și un bun rămas, de la noi, redactori și iubitori de Frumos, exprimat în cuvinte! Sărace acum!...

INTERPRETĂRI

Aradul și Primul Război Mondial în contextul Marii Uniri

Mihai HANDARIC
Teolog, Arad

Introducere

Unul din motivele alegerii acestei teme este apariția numărului jubiliar al revistei Gutenberg, în perioada în care România celebrează evenimentul Marii Uniri de la 1918. La realizarea visului de veacuri de unire a tuturor românilor au contribuit următorii factori: Primul Război Mondial și orașul Arad care a devenit Capitala Marii Uniri.

Deși titlul articolului nostru este pretențios, necesitând un studiu mult mai elaborat, vom încerca să scoatem în evidență faptul că o dramă de asemenea proporții mondiale, cum a fost Primul Război Mondial, numit de contemporani și Marele Război, s-a declanșat într-un context neașteptat, când lumea occidentală se afla de aproximativ 30 de ani la finalul așa numitei perioade: „La Bell Epoque” din vremea celei de a Treia Republici Franceze, caracterizată de pace regională, optimism și prosperitate economică („A fost odată ca niciodată: La Belle Époque,” în *Historia*, <https://historia.ro> › General).

Vom arăta că deși tragedia acestui război mondial a lăsat în urmă zeci de milioane de morți și distrugerea multor orașe și așezări umane, totuși el a creat contextul corespunzător nevisat până atunci în configurația politică internațională, pentru realizarea Marii Uniri a românilor. În anul 1918, la Regatul României s-au alăturat regiuni de mari

proporții ca: Transilvania, Basarabia și Bucovina, formând România Mare. România aproape își triplase populația, crescând de la 7.900.000 de locuitori ai Regatului României, la 19.933.800 de locuitori ai României Mari. De asemenea România și-a dublat teritoriul, de la 137.903 mii de km², la 295 mii de km². În prezent teritoriul României are 238.297 km².

Aradul - cetate cu rol providențial

Vom vedea că Aradul a jucat un rol providențial, între orașele Transilvaniei, la realizarea acestei răsturnări de situații. Aici s-au creat instituțiile ce au făcut posibilă unirea românilor din regiunile amintite mai sus. Aradul ca parte din Transilvania, a intrat în război încă de la începuturile sale, în 1914 alături de Imperiul Austro-Ungar și Germania.

Vom arăta că și Aradul a suportat consecințele nefaste ale războiului, iar apoi vom face referire la rolul pe care Aradul l-a jucat în pregătirea terenului în vederea realizării visului de veacuri al românilor de a se uni într-o singură țară.

Ca națiune creștină, românii au experimentat pe acest segment din istoria lor relevanța învățaturii Scripturii referitoare la fragilitatea păcii dintre oameni și națiuni. Hristos afirma în Ioan 14:27 „Vă las pacea, vă dau pacea Mea. Nu v'o dau cum o dă lumea. Să nu vi se tulbure inima, nici să nu se înspăimânte.”

Cercetătorii au spus că „în aceea epocă nimeni nu a perceput acest eveniment, pe care îl putem denumi un accident nefericit al istoriei. Războiul nu a lăsat în urma lui numai glorie, au fost și momente pline de suferință și de un tragism rar întâlnit” (Alexandru Dumnici, *Istoria Medicinii Evreiești în Arad*, 2017, p. 7).

Românii au experimentat promisiunea biblică referitoare la capacitatea Creatorului de transforma răul

în bine. Cu toate că Primul Război Mondial a dus la pierderi de zeci de milioane de vieți și enorme daune morale și pagube materiale, totuși el a creat contextul pentru o nouă ordine politică internațională, care a favorizat Marea Unire a românilor de la 1918.

Iosif unul din patriarhii lui Israel, formula acest principiu, după ce a fost vândut de frații lui ca rob în Egipt. „Voi, negreșit, v'ați gândit să-mi faceți rău: dar Dumnezeu a schimbat răul în bine, ca să împlinescă ceea ce se vede azi, și anume să scape viața unui popor în mare număr.” Națiunea lui Israel a fost salvată de la foamete, deoarece Iosif a ajuns providențial prim ministru al Imperiului Egiptean și i-a adăpostit pe evrei în perioada de criză. Românii au fost uniți într-o singură țară în contextul dezastrului cauzat de acest război. Iar un rol providențial în realizarea unirii l-a avut Aradul.

Aradul înainte de Primul Război Mondial

La începutul Primului Război Mondial Aradul se bucura de o viață liniștită și relativ împlinită. Aici existau întreprinderi industriale încă de la finalul secolului al XIX-lea. Aradul era recunoscut pentru producția de cereale și vinuri din podgorie (Corneliu Pădurean, *Populația Aradului în contextul primului Război Mondial* în *Analele Aradului*, anul 1, nr.1, 2015. p. 443).

Nicolae Iorga numea Aradul „Mica Viena.” El a fost graniță între imperii (Habsburgic și Otoman) și țări (Ungaria și Principatul Transivaniei) (Prezentarea Judetului Arad, <https://www.cjarad.ro> > prezentarea-judetului-arad. Accesat 8 sept 2025). În Arad se află cea mai veche mănăstire ortodoxă din România, Hodoș Bodrog, care datează din 1177. În anul 1913 se construiește Palatul Cultural,

considerat unic în Estul Europei, având cea mai bună sală acustică din România. S-a construit și Palatul Administrativ.

În anul 1910, autoritățile maghiare au realizat un recensământ, care a înregistrat „60.969 de civili și 2197 militari, adică un total de 63.166 de locuitori care ocupau o suprafață de 112 kmp” (Corneliu Pădurean, *Populația Aradului în contextul primului Război Mondial*, în *Analele Aradului*, 2015, p. 443-4). Comparând populația Aradului cu cea a Oradei și a Timișoarei, vom observa că Oradea avea un număr aproximativ egal de locuitori. Oradea număra 61.034 de locuitori. În Timișoara numărul populației nu era semnificativ mai mare, având 68.471 de locuitori. În anii 20 ai secolului XX, foarte mulți arădeni au emigrat în America.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, Aradul devine centrul luptelor politice, istorice și culturale pentru unirea principatelor române.

Contextul declanșării războiului

Sursele istorice susțin că „Primul Război Mondial a fost un eveniment de neașteptat, o dramă prin care au trecut milioane de oameni. La începutul secolului XX mulți credeau că Belle Epoque (*Epoca cea Frumoasă*) a început și nu are sfârșit. În opinia multor oameni de cultură ale acelor timpuri această epocă trebuia să dureze o veșnicie. O perioadă de pace și liniște, o perioadă în care oamenii nu credeau că războiul va mai fi o prezență în viața lor.” (Alexandru Dumnici, *Istoria Medicinii Evreiești în Arad*, p. 7).

Motivul declanșării războiului a fost asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, prințul moștenitor al tronului Imperiului Habsburgic, pe data de 28 iunie 1914, în timp ce se afla într-o vizită oficială la Sarajevo, capitala Bosniei (Vyvyen

Brendon, *Primul Război Mondial: 1914-1918*, 2018, p. 3).

În acea vreme, Aradul era parte din Imperiul Austro-Ungar împărtaşind soarta acestora. O legendă urbană susține că la Arad a fost întemnițat studentul Gavrio Princip care l-a ucis la Sarajevo, pe 28 iulie 1914, pe prințul moștenitor al tronului Imperiului Austro-Ungar, Franz Ferdinand. Acest incident a declanșat războiul. După acest eveniment, austriecii au ucis 4317 prizonieri sârbi și bosniaci (Prezentarea Judetului Arad, <https://www.cjarad.ro>).

Pentru că studentul care l-a ucis pe arhiduce era sârb, membru al unei organizații naționaliste din Serbia, împăratul Franz Joseph a decis să ia măsuri severe împotriva Serbiei. S-a unit cu Wilhelm al II-lea al Germaniei și pe 28 iulie a declarat război Serbiei, bombard Belgradul.

Franța, într-un context ciudat, în timp ce președintele Franței Poincare și prim ministrul se aflau într-o vizită la Sankt Petersburg, generalul Joffre comandantul forțelor armate Franceze își asumă responsabilitatea, promițând susținere deplină pentru Rusia.

Țarul Rusiei Nicolae al II-lea decretează mobilizare generală, concentrând trupele rusești la granița de est a Germaniei. Pe 3 august 1914 Germania declară război Franței. Marea Britanie la început a fost nesigură, însă după decizia armatei germane de a invada Belgia, pe data de 4 august a declarat război Germaniei. Imperiul Austro-Ungar concentrat pe conflictul cu Serbia, a declarat război Rusiei doar pe 6 august.

Alianțele militare

Majoritatea țărilor care au intrat în război au susținut că au decis acest lucru pentru ca să își respecte angajamentul față de alianțele militare de care aparțineau.

Tripla Alianță (Puterile Centrale)

Tripla Alianță a fost înființată de fostul cancelar german Otto von Bismarck, care a încheiat tratate: cu Austria în anul 1879 și cu Italia în 1882. Prin formarea acestui bloc militar, Franța a rămas fără aliați. Tripla Alianță era împotriva Rusiei, deoarece Austria era în conflict cu Rusia. Tensiunile internaționale pe termen lung au contribuit la declanșarea acestui război.

În Transilvania, sașii au dovedit loialitate puternică față de împăratul de la Viena, ținând cont și de filiația națională și de convingerea că Imperiul German este invincibil. Din acest motiv s-au înrolat în număr mare în armată și au acordat sprijin material și financiar. Ei credeau că Puterile Centrale vor experimenta o victorie rapidă, ceea ce s-a dovedit a fi fals (Ioan Bolovan, coord., *Primul Război Mondial: perspectivă istorică și istoriografică*, 2015, p. 85).

Aradul ca oraș din Imperiu Austro-Ungar aparținea de blocul Triplei Alianțe. Istoria Aradului se identifică cu istoria intrării în război a acestei alianțe.

Puterile Antantei și intrarea Regatului României în război

Blocul militar al Antantei sau Alianții a fost format din Franța, Rusia, Marea Britanie, Italia și Statele Unite ale Americii. Odată cu declanșarea Primului Război Mondial, în anul 1914, Franța, Rusia și Anglia au intrat în război împotriva Triplei Alianțe. Ulterior la blocul militar al Antantei au aderat și alte țări.

Există încă neclarități în ce privește motivele care au determinat marile puteri să intre în război. Situația s-a complicat din acest punct de vedere și datorită felului cum s-a încheiat pacea din 1919, dictată de țările învingătoare în defavoarea celor înfrânte.

După doi ani de la declanșarea războiului, Regatul României a semnat la

București pe 17 august 1916 un tratat de alianță cu Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia, angajându-se să intre în război de partea Antantei (Vyvyen Brendon, *Primul Război Mondial: 1914-1918*, 2018, p. 5-8).

Aradul în timpul Primului Război Mondial

Liniștea locuitorilor Aradului a fost brusc întreruptă de vestea asasinării prințului moștenitor al habsburgilor. Ziarele din Arad alocuau mari spații evenimentului asasinării și potențialului război – numit de contemporani Marele Război, fără să prevadă că va urma un război și mai mare după aproximativ 25 de ani – Al Doilea Război Mondial. În acest context „populația Aradului, urma să cunoască schimbări pe care nici nu le bănuia” (Corneliu Pădulean, *Populația Aradului în contextul primului Război Mondial*, în *Analele Aradului*, anul 1, 2015, p. 445). A apărut o criză alimentară și de combustibil, datorită necesității alimentării armatei.

La finalul anului 1914 a apărut o nouă clasă în societate: vădulele și orfanii de război. Începând cu anul 1915, autoritățile maghiare au început să distribuie ajutoare pentru orfani. Unii au fost instituționalizați.

Referitor la donațiile oferite de parohii, Vasile Goldiș îi propune protopopului Ioan Lupaș să tipărească listele cu donatorii, pe care intenționa să le publice în revista „Biserica și școala” ce se publica la Arad, „pentru ca să vadă toată lumea pilda bună” (Ioan Bolovan, coord., *Primul Război Mondial: perspectivă istorică și istoriografică*, 2015, p. 540).

Sursele consemnează că Regimentul 33 Infanterie localizat în Cetatea Aradului a fost trimis în anul 1915, în Galiția pe frontul de est cu Rusia. Regimentul fusese înființat încă din 1741 de către împărăteasa Maria Tereza (Florica Faur, *Corespondență de front în Primul Război*

Mondial. Valori etice și morale, în *Trivent Libri*, 2018, <http://trivent-publishing.eu>).

Spre finalul războiului, pe de 16 aprilie 1919, au avut loc lupte grele pe valea Crișului Repede și la Ciucea. În regiunea județelor Arad și Zărand au fost mobilizate: Divizia a XVII-a Ardelenească, Divizia a II-a Vânători și Divizia a I-a Vânători. Pe data de 20 aprilie, după prima ofensivă, au fost eliberate orașele Oradea, Carei, Satu Mare. Unitățile Diviziei I Vânători au ocolit Aradul, în urma înțelegerii cu francezii (Constantin I. Stan, *Acțiuni în sprijinul recunoașterii unirii Banatului cu România la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)*, în *Ziridava*, 1993, p. 345).

Medicii evrei din Arad au avut un rol deosebit. La începutul Primului Război Mondial existau în Arad și în comitat un număr de 10100 de evrei, dintre care 45 erau medici. Unii dintre ei s-au înrolat ca medici în armata austro-ungară. Ei au luptat pentru a preveni răspândirea unor boli. Medicii din armată „au fost eroi adevărați ai Primului Război Mondial” (Alexandru Dumnici, *Istoria Medicinii Evreiești în Arad*, p. 7).

Efectele războiului

Primul Război Mondial a șocat lumea de atunci datorită efectelor dezastruoase în privința pierderilor de vieți umane, a consecințelor economice, politice și sociale. Unele statistici spun că Regatul României a pierdut în jur de 600.000 de vieți omenești, au rămas aproximativ 307.260 orfani de război și 300.000 de văduve. Să nu uităm că în acea vreme populația țării număra 7.900.000 de locuitori.

Cu toate acestea, „această uriașă hecatombă a permis ca marele vis al unității naționale să se împlinească. Dar așa cum menționam, la finalul celor patru ani de război „mai toți românii s-au regăsit în

cadrul aceleiași structuri statale. Unirea Basarabiei, Bucovinei și a Transilvaniei cu România a fost o realizare remarcabilă a națiunii române, a cărei unicitate îndeamnă contemporanii la reflecție pentru a descifra cum a fost posibilă o atare acțiune și pentru a desprinde evenimentele și acțiunile cu valoare educativă din acel efort uriaș al întregii națiuni române” (Ioan Bolovan, coord., *Primul Război Mondial: perspectivă istorică și istoriografică*, 2015, p. 11.).

Aradul spre sfârșitul războiului

Spre sfârșitul războiului, populația Aradului a scăzut. În anul 1918, populația a scăzut în mediul rural cu 5,3%, iar în oraș cu 1,6%, față de anul 1913. „Este de înțeles un asemenea fenomen, în condițiile în care mediul rural a furnizat cei mai mulți soldați chemați sub arme” (Corneliu Pădurean, *Populația Aradului în contextul primului Război Mondial*, în *Analele Aradului*, anul 1, nr.1, 2015, p. 441-459). Pe de altă parte schimbările geopolitice după război, i-a determinat pe unii să părăsească anumite regiuni pentru a se instala pe teritorii care urmau să intre în componența României Mari.

Pe data de 30 octombrie 1918 se înființase la Budapesta Consiliul Național Român Central, care și-a mutat sediul la Arad pe data de 8 noiembrie. Consiliul era condus de politicienii arădeni. La Arad au trăit și activat reprezentanții mișcării pentru drepturile românilor. Este vorba de corifeii Marii Uniri: Vasile Goldiș și Ștefan Cicio Pop, Ioan Suciș și Ioan Flueraș. Aceștia au negociat separarea Transilvaniei de Ungaria și unirea cu Regatul României.

În perioada 13-15 noiembrie 1918 reprezentanții consiliului au primit o delegație maghiară condusă de Oszkar Jasyi pentru a negocia situația Transilvaniei. În final s-a decis separarea Transilvaniei de Ungaria și unirea cu

România (Mircea Timbus, Andrei Caciora, *Orașul și Județul Arad după 1 decembrie 1918*, 2000, p. 13-14).

Tot la Arad reprezentanții Consiliului Național Român au pregătit Adunarea de la Alba Iulia, de pe 1 decembrie 1918, care a proclamat unirea Transilvaniei cu România. Ulterior, la sfârșitul lunii decembrie trupele franceze au ocupat Aradul.

Pe 13 noiembrie 1918 armata sârbă a primit mandatul de a intra în Banat pentru a menține ordinea și aplicarea prevederilor stabilite de Ungaria. Populația românească din Banat a constatat că se află din nou sub autoritatea austro-ungară, fiind controlată și de armata sârbă.

Astfel că românii din comitatele Timiș, Caraș-Severin și Torontal au întocmit un memoriu aliaților, reprezentați de generalul francez Heri Mathias Berthelot, semnalând abuzurile amintite. Generalul a autorizat Comandamentul Armatei Române să depășească limitele impuse prin armistițiul stabilit de Aliați în Convenția politică din 17 august 1916, ceea ce a stârnit reacții din partea superiorilor ierarhici ai lui Berthelot.

Ziarul „Românul” consemna pe 20 decembrie 1918/2 ianuarie 1919 primirea generalului de către arădeni. „Oaspele distins al Românilor, generalul Berthelot, s'a simțit între noi ca între concetățenii săi.... Manifestația țăranilor din Arad și jur cari în șube albe i-au defilat sub falfăirea steagului nostru, simbol al unității naționale, au alergat să întâmpine pe generalul Berthelot, a fost semnul cel mai evident de conștiință vie a clasei noastre de jos despre serviciile ce ni le face Franța. Din cuvintele pe cari generalul Berthelot le-a rostit... 'Nu este departe timpul, — a zis generalul Berthelot, — când pacea ce se va semna să vă satisfacă aspirațiunile legitime'.” (Andrei Ando, *100 de ani de la*

ocuparea Aradului de armata franceză. *Ce au cerut arădenii îngrijorați?!*, în <http://vestic.ro/2017>. Accesat 8 sept 2025. și *Ziarul Românul*, anul VII, nr. 43 din 20 decembrie 1918/2 ianuarie 1919).

Pe data de 16 mai 1919, armata română a intrat în oraș, iar după aproximativ o lună – pe 10 iulie 1919, administrația orașului a fost preluată de statul român.

Concluzii

Încercând să explicăm desfășurarea evenimentelor care au avut loc în Arad și în lume, în această perioadă frământată, am putea găsi explicații în Scriptură. Evoluția evenimentelor în contextul Primului Război Mondial poate fi explicată ținând cont de tensiunea dintre libertatea umană pe de o parte, și suveranitatea divină pe de altă parte.

Biblia susține că omul are libertatea de a alege binele sau răul, fiind responsabil de deciziile luate. Creatorul îl avertiza pe Israel în Deuteronom 30:19: „Iau azi cerul și pământul martori împotriva voastră că ți-am pus înaintea viața și moartea, binecuvântarea și blestemul. Alege viața, ca să trăiești, tu și sămânța ta.”

Pe de o parte, privind la acest fragment din istoria modernă, care vizează și Aradul, înțelegem că națiunile și imperiile implicate în Primul Război Mondial au fost responsabile de deciziile greșite sau corecte luate. Consecințele nu pot fi evitate. Același lucru este valabil și în cazul inițiativelor și deciziilor luate de factorii responsabili ai cetății Aradului, referitoare la actul unirii românilor.

Pe de altă parte, rezultatele deciziilor luate de imperiile, de națiunile sau cetățile

implicate, în cazul nostru cetatea Aradului, depind de împrejurări și situații care depășesc așteptările participanților la evenimente. Se aplică principiul formulat în cartea Proverbe care spune: „Omul face multe planuri în inima lui, dar hotărârea Domnului aceea se împlinește (Prov. 16:20).” În acest fel putem explica cum un eveniment dramatic ca Primul Război Mondial a favorizat unirea tuturor românilor într-o singură țară.

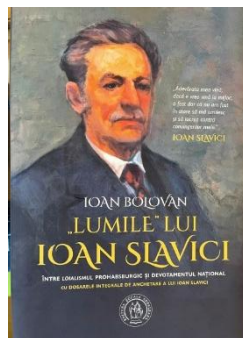
Ioan Bolovan provoacă „lumile” lui Ioan Slavici

Anton ILICA
Critic literar, Arad

Criticii literari¹⁹ care s-au ocupat, prin monografii, studii și eseuri despre activitatea politică a lui Ioan Slavici, au evitat ori au tratat cu grabă/ teamă relația dintre ”Ioalismul prohabsburgic și

devotamentul național al scriitorului”, după cum spune Ioan Bolovan. De ce? Subiectul era sensibil, accesul la informații implica arhive dificil de accesat, iar publicistica sa

a fost menținută în discreție. O asemenea umbră de duplicitate vizând atitudinea politică neclară a lui Slavici a fost interpretată în defavoarea sa, iar

¹⁹ Pompiliu Marcea, Dimitrie Vatamaniuc, Magdalena Popescu, G. Călinescu, Anton Ilica, Perpessicius, O. Boitoș, I. Breazu, M. Zăciu, G. Munteanu, I. Cheie-Pantea, C. Cubleşan, Florin N.

Șinca, Din Petre, Z. Ornea, C. Ungureanu, Eliza Trif, V. Fanache, S. Struțeanu, N. Iorga, Lucian – Vasile Szabo etc.

explicațiile autorului au lăsat o aromă de neîncredere, așa cum rezultă din cele două opere: *Închisorile mele* (1920) și *Lumea prin care am trecut* (1924).

Recent, prof. univ. dr., acad. Ioan Bolovan a publicat și lansat la Arad (cu prilejul aniversării a 100 de ani de la moartea scriitorului) volumul *"Lumile" lui Ioan Slavici, între loialismul prohabzburgic și devotamentul național, cu dosarele integrale de anchetare a lui Ioan Slavici* (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2025)²⁰ Ioan Bolovan include în volumul (apărut în condiții tehnice impecabile și cu o grijă specială din punct de vedere editorial) dosarele de anchetare a lui Ioan Slavici, după Arhivele Naționale București, fondul Direcția Poliției și Siguranței Naționale. E vorba de Dosarul nr. 193/1917 și Dosarul nr. 16 din 1918, care se referă la evenimente istorice, care au stat la baza anchetării și condamnării scriitorului Ioan Slavici de către autorităților statale românești (Se mai scrie de Dosarul de arestare nr. 1138/1916, ceea ce înseamnă că mai există și alte documente referitoare la Ioan Slavici). Publicistul Slavici mai fusese condamnat politic de către oficialitățile austro-ungare, fiind întemnițat la Vács, într-un proces de presă – "delict de agitație", pentru un an. La ziarul în limba română *Tribuna* de la Sibiu (1884), desfășoară o politică în spiritul conservatorului Titu Maiorescu, iar frontispiciul publicației apărea celebra formulă **"Pentru toți românii, soarele la București răsare"**. Se implică în scrierea

Memorandumului și elaborează studii ample despre *Românii din Regatul Ungar și politica maghiară* (1892). Până la mutarea sa ca director de studii la *Institutul academic "Ioan Oteteleșanu" din Măgurele*, nimeni nu i-a contestat sentimentele naționale, fiind un devotat cauzei culturale și sociale a românilor transilvăneni și din Regat. Intră în conflict privind gestionarea institutului de la Măgurele și ajunge în mari dificultăți financiare, având o familie numeroasă, pentru că din a doua căsătorie cu Eleonora Tănăsescu li se nasc șase copii (Titu, Lavinia, Marcel, Fulvia, Elena și Ioana). Începe o campanie agresivă împotriva sa, acum redactor responsabil la ziarul *Ziua* (București), fiind acuzat de filogermanism și trădător al intereselor naționale. Figurează pe lista cu spioni împotriva statului. În continuare, vom folosi documentele publicate de Ioan Bolovan aflate în Dosarul nr. 193 din 1917, care începe cu o notă de delațiune din partea Agentului nr. 107 din 9 octombrie 1914: *cică Doamna Slavici (Eleonora Slavici) ar fi vorbit în trenul spre Sinaia cu cineva din compartiment și s-a plâns că Țara românească a fost foarte ingrată cu soțul ei - "românii l-ar fi lăsat să moară de foame" -*, sărindu-i în sprijin școala evanghelică din capitală care l-a angajat ca profesor. Mai apoi, colegii de presă de la alte publicații condamnă ziarul "maghiaro-nemțesc" *Ziua* (organ editat de o legațiune străină), al cărui director este "regretabilul publicist transilvănean d. Ioan Slavici".

²⁰ Este un omagiu editorial la 100 de ani de la trecerea în eternitate a unei mari personalități a Transilvaniei, Ioan Slavici (n. 18 ianuarie 1848, Șiria, jude. Arad – d. 17 august 1925, Crucea de Jos, loc. Panciu, jud. Vaslui, volum publicat cu

sprijinul financiar al primăriei Municipiului Arad), 320 pagini. Este o reluare a volumului cu același titlu, apărut în 2017, prin Biblioteca Județeană "George Coșbuc", Bistrița.

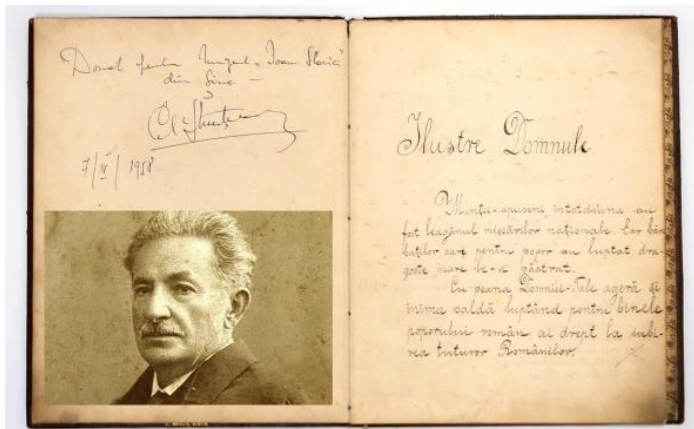
În *Tablouri de spioni și suspecți de spionaj* în serviciul Austro-Ungariei, aflați în București (lucrare executată de impiegatul Iorgu Duma, funcționar în serviciul DPSG), pe lângă Corneliu Diaconovici, director de bancă, fost secretar al ASTRA, figurează IOAN SLAVICI, român, supus austriac, ziarist arestat. Motivul pentru care e socotit spion: "sunt cunoscute sentimentele publicistului Slavici, care încă de la începutul războiului european, prin scris și în cercul cunoscuților săi, a căutat să facă o asiduă propagandă și politică maghiarofilă. Acum scrie articole la ziarul **Ziua**, considerat că servește interesele

austro-germane și e văzut în continuare contact cu persoane cunoscute ca dușmani ai aspirațiilor noastre" (p. 156).

E posibil să mai existe și alte dosare în fondul Direcției Poliției și Siguranței Generale, ori documente referitoare la Slavici, rătăcite altundeva și în alt loc. Alte date despre avatarul ultimilor zece ani de viață ai lui Slavici le aflăm din **Dosarul nr. 16 din 1918**, care începe cu cererea lui Slavici din 6 iulie 1918 de a i se înapoia manuscrisele confiscate (în 1916) și se încheie cu o adresă a Direcției Generale a Poliției către moștenitorii lui Slavici, din 18 nov. 1942 că este "imposibil de a da de urma manuscriselor dispărute". (dosarul acoperă o perioadă de 24 ani (?). Intervențiile scriitorului și ale văduvei acestuia clarifică anumite aspecte legate deopotrivă despre arestarea sa (și motivul pedepsirii) și preluarea manuscriselor, care vor fi pierdute, furate sau distruse.

Manuscrisele confiscate în momentul arestării, adică în noaptea declarației de intrare a României în războiul prim mondial, în noapte de 15 august 1916 au fost: **Sintaxa limbii române** (400 pagini); **Educația intelectuală și profesională** (200 pp), **Musculița**, roman (200 pp), **Fragmente filosofice** (200 pp).

În cererile sale, Slavici acuză pe

insp. Romulus Voinescu, pe atunci Director al Siguranței Naționale, fiind scriitor, autorul gândurilor și amintirilor **În clipe de liniște**, ajuns apoi Mason, vicepreședinte al Societății Scriitorilor etc. Acesta îl poartă cu vorba pe Slavici, deși manuscrisele confiscate erau pe biroul directorului SN, afirmă că au fost duse la Iași, prin refugiarea guvernului, de unde au fost trimise la Moscova. Cu speranța pierdută, Ioan Slavici, aflat într-o mare dificultate financiară, solicită despăgubiri materiale în valoare de 7000 lei. Demersurile familiei au străbătut istoria, fără ca cineva dintre scriitori ori asociație să se implice pentru recuperarea pentru literatura și cultura română, să găsească manuscrisele pierdute, furate, risipite. Un stat civilizat, ar fi demarat un proces ad rem (postmortem) de reabilitare a greșelilor săvârșite de autorități împotriva unui scriitor onest, pentru suspectarea de colaboraționist ori

spion (fără dovezi). N-a părăsit București în timpul ocupației spre a se retrage la Iași din pricina familiei numeroase, iar lipsa mijloacelor de trai l-a determinat să colaboreze la publicații neagreate de autorități și să predea la o școală evanghelică (de limba germană)²¹. Nici un articol din ziarul *Ziua* nu a fost antinațional și nici progerman ori maghiar. Nu a servit prin nimic armata germană care ocupa Capitala, iar vina ce i se aduce e că a avut opinii sociale, culturale, literare și nicidecum politice.

Procesele, inclusiv cel din 1919 (acuzat de trădare, pedepsit la 5 ani închisoare), ”pentru că am fost om cumsecade”, ”statornic în credință”, au ocolit adevărul, i-au umbrat personalitatea, deși opera scriitorului au servit generații întregi și le-au educat prin prezența ei în manualele școlare. Justificându-se în pledarea sa pentru ”neutralitate”, afirmă: ”Mă știi că eu n-am fost niciodată nici germanofil, nici maghiarofil, ba nici chiar românofil: este iubirea de oameni și de pace ...cum am fost totdeauna de părerea că războiul e împotriva firii omenești, o-njosire morală...”. Concluzionează autorul *Pădurencei*: ”Viața mea toată am fost curat, am avut inima curată, obraz curat, gura curată, mâna curată”.

Față de Ioan Slavici, generații de politicieni au greșit, ignorând să-l scoată de sub crusta ”spionului” și a ”trădării naționale”, deși alte au fost resorturile

activității sale din perioada 1914 – 1919. Protecția numeroasei sale familii, aflate în dificultăți financiare, a fost principala responsabilitate a bărbatului, fără a face concesii și fără a blama, prin scrisul său, poporul român în vreun fel. Credem că avem nevoie de construirea unui alt portret al omului: a fost devotat națiunii române, iar trădarea și spionajul sunt neadevăruri alcătuite cu patimă de clasa politică și de siguranța națională a timpului războinic. Volumul *”Lumile” lui Ioan Slavici...*, a lui Ioan Bolovan, provoacă din nou cultura și istoria românească, pentru a rânduie pe autorul *Morii cu noroc* între personalitățile fără pată din literatura și publicistica națională. Istoricul Ioan Bolovan a elaborat o carte provocatoare, care-l omagiază pe Slavici la centenarul comemorării și, în plus, îndeamnă la restituirea portretului acestuia în spiritul adevărului și al dreptății, pentru fidelizarea sa prin scoaterea de sub pătimășele suspiciuni de colaboraționism și spionaj antinațional.

²¹ Despre aspectele prezentate în articolul prezent, au mai scris – pe lângă reproducerea celor două Dosare – Florin N. Șinca, *Dosarul dispariției manuscriselor lui Ioan Slavici*, <https://historia.ro/sectiune/general/dosarul-disparitiei-manuscriselor-lui-ioan-slavici-569385.html>, M. Iancu, *Patimile lui Ioan Slavici, scriitorul acuzat de trădare și spionaj: a fost*

scuipat de Nicolae Iorga pe stradă, iar Siguranța i-a furat manuscrisul unui roman, în *Adevărul.ro* din 17 august 2025; C. Cubleşan, *Portret în oglinda timpului: Ioan Slavici*, în *Tribuna*, Cluj-Napoca, nr. 551, 16 - 31 aug. 2026, Aurel Rogojanu, *Dosarul Ioan Slavici. Controversa Națională care a schimbat radical istoria României*, în *Evz.ro*, 30 nov. 2018 etc. etc.

Ce mai citim? alchimistul, de Paolo Coelho

Mira ODAGIU
Eseist, Arad

Am auzit deseori vorbindu-se despre „Alchimistul” de Paolo Coelho ca despre

un „must read” al timpurilor noastre sau al cititorilor cu pretenții de inițiați într-ale literaturii de calibru, dar coincidențe nefaste sau simple tentații literare mai frivole ori mai

comerciale m-au îndepărtat de realizarea acestui deziderat literar...

Și am greșit amarnic refuzându-mi acest privilegiu!!! Pentru că... DA! ... „Alchimistul” de Paolo Coelho este un privilegiu literar!!! Este o carte pe care toți, dar mai ales tinerii TREBUIE să o citească! Din mai multe motive...dar mai ales pentru că e o carte care schimbă destine...de aici și regretul meu...

Paulo Coelho (n. 24 august 1947, Rio de Janeiro) este un scriitor brazilian. Cărțile lui au fost traduse în 67 de limbi și publicate în peste 150 de țări. În societatea contemporană operele lui sunt socotite clasice. Ideile de bază sunt drama și psihologia.

Alchimistul, scrisă în 1988, este cea mai populară carte a lui Paulo Coelho fiind cea de-a doua carte a sa publicată. A fost în topul listelor de best-seller în mai mult de 74 de țări, are peste 65 de milioane de exemplare vândute și este una dintre cele mai bine vândute cărți din lume.

Nu vreau să discut acum și aici valoarea literară incontestabilă a cărților lui

Coelho...pentru care a curs multă cerneală din partea avizaților, și nu vreau să plictisesc sau să descurajez cititorul, ci vreau să vorbesc despre profunzimea și firescul lecțiilor profund umane pe care această carte le transmite.

Povestea este simplă: Santiago, un păstor andaluz care de mic și-a dorit să călătorească are un vis care se repetă de două ori și care îl împinge spre aventura descoperirii „legendei personale” ce-l poartă prin deșertul Sahara din Maroc până la piramidele egiptene. Cei care-l ajută să-și urmeze visul dându-i indicii sunt o țigancă, un rege și un alchimist.

Valoarea cărții însă e incontestabil una motivațională pentru că oferă adolescenților adevărate lecții de viață cu valoare universal-umană despre destin, idealuri, fericire, eșec, viață.

Fragmentele de mai jos ar trebui afișate la vedere în camera oricărui tânăr aflat în căutarea „legendei personale”:

„Toți oamenii la adolescență știu care este legenda lor personală. În acest moment al vieții, totul este limpede, totul este posibil și oamenii nu se tem să viseze și să dorească ce le-ar plăcea să facă. Cu toate acestea, pe măsură ce timpul trece, o forță misterioasă încearcă încet, încet să dovedească faptul că legenda personală este imposibil de realizat.” sau ”Când îți dorești ceva cu adevărat, tot Universul conspiră pentru îndeplinirea visului tău”.

„Totul în viață este numai semne. Universul este creat într-o singură limbă pe care toată lumea o înțelege, dar acum a uitat-o.” O carte esențială!!!

Promovarea valorilor culturale și a marilor autori contemporani

Concursul:

Cunoașteți opera lui Ștefan Aug. Doinaș?

Ediția a IX-a

Elena Camelia
GRAB
Eseist, Sântana

Cu o tradiție de nouă ani, concursul „Cunoașteți opera lui Ștefan Aug. Doinaș?” s-a desfășurat și anul acesta, tot la Sântana, reunind de data aceasta un număr record de participanți, 90 la număr, elevi ai școlilor: Liceul Tehnologic „Ștefan Hell”, Colegiul Național „Moise Nicoară”, Colegiul Național „Dimitrie Țichindeal”, Școala Gimnazială Sântana, Școala Gimnazială „Ștefan aug. Doinaș” din Caporal Alexa, Liceul Tehnologic „Ion Creangă” Curtici, Clubul Copiilor Sântana, Liceul Tehnologic „Moga Voievod” Hălmațiu, Liceul „Ioan Buteanu” Gurahonț și Școala Gimnazială Fântânele.

Este un concurs foarte iubit de elevi, deoarece, pe lângă faptul că au ocazia de a-și exprima în cuvinte talentul, acela de a recita, în fiecare an descoperă noi semnificații ale operei poetice a celui care a fost poet, critic literar, eseist, dramaturg, respectiv Ștefan Aug. Doinaș.

Concursul s-a desfășurat sub egida CNR UNESCO, fiind realizat de Fundația Culturală **Secolul 21** București, sufletul activității fiind doamna Alina Ledeanu, directorul

fundației și al revistei cu același nume, adresându-se atât elevilor din ciclul gimnazial și liceal, cât și cadrelor didactice coordonatoare, iar majoritatea premiilor au fost în bani, principalul sponsor fiind Primăria Orașului Sântana.

Având ca temă poezia și matematica, pornind de la importanța relației profesionale dintre poet și matematicianul Solomon Marcus, obiectivele fundamentale ale concursului au fost atinse și anul acesta: creșterea interesului elevilor, al cadrelor didactice și a comunității pentru patrimoniul cultural local, ca parte a patrimoniului național și mondial; dezvoltarea creativității, a gustului estetic, a spiritului critic, îmbunătățirea performanțelor artistice ale elevilor prin recitare/dramatizare; cunoașterea operei poetului Ștefan Aug. Doinaș; afirmarea și punerea în valoare a personalității creatoare a elevilor, evidențierea talentului elevilor și a capacității lor de a-și expune și dezvolta ideile în produse de creație personală, ducând la motivarea lor prin actul de creație; conștientizarea importanței promovării valorilor culturale, a marilor autori contemporani.

Ca de obicei, concursul s-a desfășurat sub trei categorii, cea mai frumoasă recitare, cel mai bun eseu, pornind de la opera poetului Doinaș și cel mai interesant document de arhivă cules din zona natală a poetului, cei mai mulți elevi fiind înscriși la categoria recitare. La categoria recitare – liceu, premiul festivalului a fost câștigat de eleva Ionela Andreea Corbei, din clasa a X-a B, iar un eseu aparte, foarte apreciat, l-a avut ca autor pe elevul Silviu Cotu, din aceeași clasă.

Florica R. Cîndea,
„Bucătura, ca bagaj local”,
Editura Gutenberg Univers,
Arad, 2025, 200 p.

Ioana NISTOR
Bibliotecar, Arad

După primul volum, „**Cuvântul, ca bagaj local**”, care explorează reliefurile afectiv și identitar al limbajului comunitar, Florica R. Cîndea revine cu un al doilea volum, o continuare firească în aceeași direcție conceptuală: „**Bucătura, ca bagaj local**”. Ambele volume sunt unite de o idee fundamentală – aceea că tradițiile, vorbirea, hrana, gesturile și poveștile sunt forme esențiale de patrimoniu imaterial care merită recuperate nu doar în sens muzeal, ci și viu, în relație cu prezentul.

În volumul „**Bucătura, ca bagaj local**”, autoarea propune o analiză amplă și nuanțată a ceea ce am putea numi memorie comunitară sedimentată în gesturi, arome, spații și povești. Combinând elemente de antropologie culturală, etnografie și studii gastronomice, cartea este în egală măsură eseu, cercetare și evocare afectivă a unui mod de viață.

Titlul, aparent simplu, ascunde un concept-cheie: **bagajul local** ca formă de patrimoniu viu, respectiv totalitatea acelor practici, obiecte, rețete, obiceiuri și structuri simbolice care definesc o comunitate rurală în relație cu mediul său, cu ceilalți și cu trecutul. Așa

Coperta volumului – o ramură de copac sugerând un pom al cunoașterii – anunță cu subtilitate perspectiva autoarei: hrana nu este doar nutriție, ci vehicul de cultură, memorie și înțelepciune

transmisă. Așa cum cuvântul era în primul volum un „bagaj” al devenirii umane, aici bucătura devine un act de cunoaștere și conservare a lumii, cu rădăcini adânci în pământul comunitar și ramificații spre identitate, apartenență, relație și ritual.

Gastro-cultura și identitatea colectivă

Secțiunea despre bucătura (începând cu pagina 59) este, de fapt, o mini-monografie a culturii culinare tradiționale, în care alimentul nu este doar hrană, ci vehicul de sens, memorie și apartenență. Autoarea recuperează din arhiva orală și gestuală o întreagă simbolică a hranei: de la „bucatele pe apucate”, pregătite în grabă dar încărcate de semnificație, la ritualurile legate de „pusul pe iarnă” și la mâncărurile „de margine” – plăcinte, pișcoți, pogăcițe, turtele – care marchează timpul, sărbătoarea, ritualul vieții.

Gastro-cultura, așa cum o conturează autoarea, nu este o simplă etalare de rețete, ci o modalitate de organizare a lumii și de comunicare simbolică, unde gestul de a găti este inseparabil de spațiu, sezon, rost și rânduială. De aici derivă și valoarea formativă a hranei: copiii „cresc cu povești”, dar și cu bucate transmise prin viu grai, prin imitație, prin taina lăsată în mâinile bunicilor. Bucătăria nu este doar un spațiu fizic, ci un loc al legăturilor, al învățării al devenirii.

Autorarea reface un **peisaj afectiv și social al alimentației**: bucătăria nu este doar un spațiu fizic, ci un loc al legăturilor. Femeile din satul tradițional transmit cunoștințele prin gest și prin repetiție; copiii învață rețetele nu din caiete, ci din **timpul petrecut în jurul cuptorului**. Aici, **gătitul este**

pedagogie, iar hrana – **transmisiune culturală**.

Arheologia culinară: recuperarea trecutului prin gust

Dimensiunea de arheologie culinară este una dintre cele mai valoroase contribuții ale cărții. Autoarea caută în straturile profunde ale practicilor alimentare semnele unei lumi dispărute, dar nu moarte. Așa cum un arheolog descoperă un vas din lut spart și îl reconstruiește pentru a înțelege o civilizație, ea recompune chipul unei comunități din cioburi de povești, amintiri, obiceiuri alimentare și expresii dialectale.

Volumul aduce în discuție și relațiile interculturale dintre români, maghiari, șvabi și romi, prin prisma gastronomiei locale. Bucătăria devine astfel spațiu de interferență și hibridizare culturală, unde fiecare popor a contribuit cu „ceva” la bucătura locului. Termeni precum „îmbrucătura”, „cohălitul”, „pusu’ pe iarnă” devin repere lexicale ale unei culturi a adaptării, a conservării și a ritualizării hranei. În plus, abordarea interculturală este deosebit de valoroasă: volumele de bucătărie etnică sunt rare în spațiul românesc, iar includerea bucătărilor romilor, maghiarilor și germanilor alături de cea românească adaugă un strat de pluralism și dialog cultural cărții.

Textura narativă și valoarea documentară

Stilul autoarei este poetic, dar și documentar. Scrie cu afecțiune, fără să alunece în nostalgismul steril. Glosarul, bibliografia și organizarea tematică

riguroasă conferă volumului valoare științifică, dar lectura rămâne accesibilă și emoțională grație tonului cald și ritmului narativ bine dozat. Celelalte capitole – despre castel, pădure, prag, leac, mână – îmbogățesc viziunea autoarei despre bagajul local ca univers întreg: un fel de cosmos domestic, în care totul are locul, rostul și ritmul său.

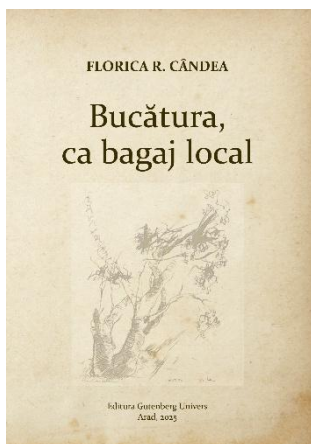
Limbajul este cald, colocvial pe alocuri, dar fără a pierde rigoarea cercetării. Cuvintele sunt atent alese, textele sunt structurate cu claritate, iar fiecare capitol construiește un itinerar tematic coerent. De altfel, prezența unui glosar și a listei de abrevieri, alături de bibliografia de la final, atestă caracterul documentar și educativ al lucrării.

Capitolele despre castel, pădure, pragul sau leacul completează imaginea unui sat în care natura, memoria, rânduiala și povestea sunt țesute în jurul hranei — un univers în care fiecare ingredient este o amintire, iar fiecare fel de mâncare, un act de păstrare a lumii.

„Bucătura, ca bagaj

local” este o lucrare remarcabilă care se înscrie în eforturile recente de revalorizare a patrimoniului imaterial rural. Cu finețe etnografică și sensibilitate narativă, Florica R. Căndea reușește să pună în valoare ceea ce adesea dispare fără urmă: gestul simplu, bucata de pâine, rânduiala din ogradă, gustul care nu se mai găsește.

Această carte nu este doar o lectură, ci o întoarcere la sine – o invitație de a ne regăsi în aromele copilăriei, în tăcerea sobei și în povestea spusă la gura cuptorului.

DIALOGURI LA TÂRG DE CARTE

Dialog neconvențional La ceasul florilor de tei în floare-Florica R. Cîndea și Carina A. Baba

Carina Anca BABA

Bun găsit! Vă adresăm câteva întrebări, sub forma unui dialog neconvențional, comun, care vor fi publicate în edițiile 64 și 65 - Gutenberg de toamnă și iarnă.

Vă rugăm să vă prezentați (pe scurt).

Mă numesc Carina Baba și atât. *Umblu pe străzi cu cerul descheiat la gât. Dau de lucru sentimentelor să cunoască dragostea și țara... aceasta ar fi o prezentare inspirată de Damian Ureche, dar nu am putut să mă decid între aceasta și între cea inspirată de Adrian Păunescu: Eu sunt din țara lui Foaie-Verde,/ Eu sunt din neamul lui Făt-Frumos,/ Urmele mele nu se pot pierde,/ C-am străbătut veșnicia pe jos.*

Cum vedeți sau ce știți de Salonul literar Al. T. Stamatiad la CENTENARUL revistei arădene de pe strada Calvin, nr. 4)?

Salon Stamatiad - Al. T. Stamatiad, epigon al lui Macedonski, a lăsat o pagină scrisă în istoria culturală a Aradului, deoarece a înființat Salonul Literar (1925-1926), în urmă cu 100 de ani. Salonul Literar a avut 12 ediții și un suflu modernist. Promotor al

Modernismului, Al. T. Stamatiad a reușit să adune în paginile publicației „Salonul literar”, 26 de numere, nume consacrate ale literaturii vremii: Eugen Lovinescu, Tudor Vianu, Elena Văcărescu, Aron Cotruș, Ion Minulescu, Al. Macedonski, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Perpessicius etc.

De fapt, Stamatiad și Salonul Literar reprezintă o sursă de inspirație pentru noi, Salonul Gutenberg.

Dacă scrieți, dețineți sau dacă ați citit recent un jurnal (de orice formă ar fi), cum vi se pare acest gen (sau dacă preferați proza scurtă compozită) și de ce?

Nu am scris un jurnal... niciodată. Există un risc al dezvăluirii, al împărtășirii sufletului pe care nu am curajul să mi-l asum. Dar citesc des jurnale și îi admir pe cei care decid să împărtășească lumii câte ceva din delicatețea inimii lor. Ultimul jurnal citit – Jurnalul de călătorie al doamnei Florica R. Cîndea. M-a tulburat frumos și m-am bucurat mult să aflu că sunt și eu pe acolo... o fărâmă de lumină...

Ați fost / sunteți invitat la o discuție/ un interviu / dialog / dialog neconvențional? Ce ați prefera și de ce?

Da, cândva... De vreo două-trei ori... Îmi plac dialogurile... un clasic care mi-a rămas în minte a fost acela dintre Liiceanu și Pleșu. Dar și dialogurile mai scurte și mai personale pot să cuprindă enorm de multe învățăminte... numai bune pentru o școală ideală în care nu se predă nimic altceva decât stări...

Fiecare dintre noi culege, colecționează sau admiră anumite

artefacte, locașuri de la țară, vorbește, când are ocazia, în limbaj local, admiră bucate și ar dori să se integreze în lumea de odinioară, așadar, antropologic vorbind, ce ați prefera și de ce?

Două sate mi-au rămas în suflet. Distanța dintre ele e un gând. Nănești, locul în care s-a născut mama, și Bata, locul în care s-a născut tata. Acolo se află mormintele bunicilor și străbunicilor mei, acolo trăiesc încă mătuși, unchi și verișori, acolo mă simt „ca acasă”. Oamenii acestor locuri nu seamănă nici la vorbă, nici la port, dar au totuși în comun ceva: bucuria traiului simplu, bucuria autenticității și, cel mai important, bucuria revederii, fiindcă ne primesc cu brațele deschise pe noi, cei plecați de atât amar de vreme, atunci când mai trecem pe acasă...

Intenționați să scrieți despre istoria localității de unde proveniți?

Există câteva cărți despre istoria Lipovei... Foarte interesante! Ce aș mai putea să aduc eu nou?!

Care este felul de mâncare preferat, activitatea de la țară la care ați luat parte și ce vă amintiți din copilărie?

Orice mâncare pregătită cu suflet... totuși, plăcinta rămâne în topul preferințelor, fie că e cu mac, cu mere, dovleac sau brânză... e un deliciu!

Curtea bunicilor, imensă, plină cu flori de mușețel... e o imagine pe care o păstrez cu sfințenie în minte.

Ce are special, de luat aminte, localitatea dv. natală?

Cetatea Șoimilor (Șoimoș=Solymos, în maghiară)...

Numiți 10 lucruri, datini, rânduiești ș.a. din zona de unde veniți.

Și pentru că vremea nu a mai avut răbdare cu oamenii... Șoimoșul nici măcar nu mai e considerat sat, ci cartier al orașelului Lipova. Și pentru că... nu m-am născut la vremea potrivită, nu am avut șansa de a fi martoră la datini și rânduiești specifice zonei.

De cine/ de ce vă este dor?

De tatăl meu. De fratele meu.

Florica R. CÂNDEA

1. Născută în satul celor trei biserici, dispuse în triunghi, ca „un trinitas al câmpiei de pustă” (pe o uliță cu rugi și șanțuri), Macea. Cu hotare ca niște ochi de femeie și cu pășuni de siti, peste care adumbrește cioara călătoare, vestind că Pădurea e parte de sat și holumb. Cu cele două vii, Cînepiști și Domnii (unde grofița se plimba înspre Pădurea Cioaiela de la Takacs), dând locului senzația și esența unui tărâm de unde a pornit, cu batistuța, fluturând, a despărțire, un dascăl de astăzi.

2. „Salonul Stamatiad” e parte a orașului, cu o stradă „Vârful cu Dor” (Calvin). Aici se adunau cărturari de neam și obște, și semnav în revista „Salon literar” (1925-1926), nume de prim raft al acelor vremuri: Al. T. Stamatiad, Perpessicius, Paul Constantinescu (dascăli ai Liceului de Băieți, proaspăt înființat, 1919). Salonul de atunci (1925) este pecetea noastră de azi (la 100 de ani de „sens unic” și idiomul unui alt sens, talentul), care ne-a fost muză și călăuză pentru „Salonul mozaic Gutenberg” de astăzi.

3. Da! Dețin jurnale! Și chiar multe! Unele, de peste 20 de ani (ascunse în proze scurte composite, ascunse în Scrisori imagine neexpediate decât în pagini de carte). Jurnalele mi-au fost și sunt adevărate confesiuni, mascate fiind doar personajele. Ele sunt dispuse pe ani și se călătoresc cu mine, ca și martor mărturisitor (fie că e decor, fie că e iscoditor, fie că e iubit, ori amant, fie că e cu păr de arginți sau cu ochi și buze de prună coaptă, din care mușcam felii glazurate, de o altfel de viață). Jurnalele, scrisorile, proza romanțată compun sute de „pagini trăite”, clipe „(re)trăite”, „clipe din pagini-pagini din clipe” (o altfel de proză, cu un ton liric și declarativ). Jurnalele, sunt parte a volumelor „InOut/OutIn”, au o componentă absolutamente biografic-existențială și pot fi lecturate „la o cană de viață”, și prin Gutenberg.

4. Da! Am răspuns timid la foarte multe întrebări care purtau, mă rog, mă girau înspre un aparte absolut. Am și inițiat în preajmă-mi așa zilele Dialoguri neconvenționale, acum vom depăși suta... dimpreună cu Carina A. Baba. Spre a sparge bariera interviului consacrat (astfel voi pomeni aici câteva nume: Anton Ilica, Livia Ciupav, Carina A. Baba, Ioana Nistor, Constantin Avădanei ș.a., dar, fără modestie, diaspora, adică românii din Serbia, 'pav. Voivodina, mi-au deschis „granița” exprimărilor fluide, încă de când se mergea „cu viză” și am răspuns, în pagini, „Săptămânalului Libertatea”, prin Teodora Smoljan și Mariana Stratulat, la un altfel de răspuns, fără echivoc). De fapt de ce neconvențional? Pentru că pentru o clipă las aleanul să mă fure și îmi deschid inima înspre ceea ce ar părea ascuns și nu ar trebui să se știe! Ba da!

5. Această formulare de întrebare doare și o iau ca pe o injecție în vena celei de-a cincea cămăruțe a inimii. Da! Îmi doresc de toate și nimic! Nimicul însemnând Veronica Micle și catrenul ei memorabil: „Nimicul te reține/ Nimicul te reia/ nimic din tine, însă/ nu va mai rămânea” (o sentință dată nouă, care devenim „un nimic”, praf în ochi spurcat de alți „nimici”, botezați la kilă, prin mărinișii adresate). Ce aș prefera și ce aș alege? A venit vremea să spunem de ce acest Dialog la Târg? Spre a face într-o înspre o dublă lansare de carte și o degustare de bucate la ceas floral de mai, adică cei mulți invitați să nu (re)simtă decât atmosferă de târg și apoi carte ca o (îm)bucătură și tocană', ca un „haida iute”. Da! Am ales neconvenționalul să se îngâne cu tradiționalul și a ieșit și un aparte „limbaj”, cu peste patruzeci de „porții”... a la carte. Se prea poate să fi răspuns, într-un fel anume, să aduc talant și celui „emisar trandafiriu”, cu o „aură” în nume „Aurelic”... și acelor primi sosiți, să vadă că noi nu refuzăm oferte de „bun gust”. Recent am fost căutată de doi noi prieteni care se oferă să care „bagajele mele locale” la scara valorilor imateriale! Mulțumesc, dar nu ofer „scursuri”! Și chiar vă aștept!

6. O altă întrebare care lovește „fileul” unei vieți supuse unui sat. Am scris! (vezi biografia și bibliografia, vezi site-uri și cronici, vezi biblioteci rurale, vezi volume și cutume, dar să nu vezi ce doare). Păcat că vin din urmă ipochimeni cu praștia și „pușcă”, pocind, vremelnicia.

7. Feluri de mâncare sunt multe: cât adună cărțile semnate și rețetele propuse, cât încap în talger de viață, cu făină cât cuprinde, ori după ochi, ar fi: zama de fătan, cu sos de hirean, carne ruptă de pe ciont... desigur, e un răspuns evaziv (am

o colecție de zece mii de rețete moștenite) și vă poftesc la taște cu brânză în zamă ghi morari, la cocoroadă cu prai și rață înghesată... metafore îmbietoare, zic numa'... Dacă am alte amintiri? Copilăria a fost scăldată în citit la șanț la uliță și săpat „porții” („odată roata”) la cucuruz, la tăiat cap de gurgune, la surechi, la sfărâmat cucuruz, „cocian la cocian”, la păzit oile la siti, la muls capra, la mers cu demâncare la zăuași ș.a.

8. Localitatea mea de baștină are multe de ținut seamă, dar, mai presus de toate, încă mă mai cheamă clopoțelul de care încă se mai trage! Mă trage maica și taica, moșu și maicăbună, buna și bunu... și podu 'cășii. Are desigur ce nu au alte sate: aleea de castani, veche, are istorie scrisă și orală are har tămâiat cu dar, are „chepeneag” să poată să își ducă anii 645 de la atestare; are „dulcețuri” de pădure, are morminți de eroi și are pace! Atât declar aici (restul „arde” în Înscrișuri oferite)!

9. Doare rău, doare (ne)ortăcia cuvintelor fără fair play. Ce să aleg din sute de măistorii și rânduiele meșteșugite și aproape 3 mii de localisme (fără încadrare în dialect ori grai)? Poate aș alege boxălitul, uitatul în cocotoare, vânturatul, ciupelitul, rânitul, bonțolitul, păcurăritul, moșcolitul, motovitul, suduitul, ciufulitul, cufuritul (toate acestea să fie atunci când se întâmpină „cinstitul”, în sensuri denotative și conotative).

10. De cine îmi este dor? De multe și mărunte: de ch'ină, de bină, de scaunul din biserică, de bâta cârnă, de capra care mușca din cămașa de noapte, de mărul puhab, de smochin și tufa de călăpăr, de jebul cu bani mânântăi, de pita cu clop și cafea de cursură, de tei, de tei... Și mi-este dor de mine! Cea făcută de părinți, nu cea „(pre)făcută” de „muștele din zama de

oaie”, îmi este dor de morminți și sărutul chipurilor icoane (tăceri îngândurate), îmi este dor de prunc crescut la oboda n emțească, îmi este dor de nuc și stog! Alte fapte, scrie-n carte...

Celus CIOBANU

Bun găsit! Vă adresăm câteva întrebări, sub forma unui dialog neconvențional, comun, care vor fi publicate în edițiile 64 și 65 - Gutenberg de toamnă și iarnă.

Vă rugăm să vă prezentați (pe scurt).

Medic chirurg, artist plastic (sculptor), scriitor

Cum vedeți sau ce știți de Salonul literar Al. T. Stamatiad la CENTENARUL revistei arădene de pe strada Calvin, nr. 4

Nu cunosc!

Dacă scrieți, dețineți sau dacă ați citit recent un jurnal (de orice formă ar fi), cum vi se pare acest gen (sau dacă preferați proza scurtă compozită) și de ce?

Prefer proza, scurtă, lungă, orice gen.

Ați fost/ sunteți invitat la o discuție/ un interviu/ dialog/ dialog neconvențional? Ce ați prefera și de ce?

Pe vremuri, la TV Arad. Politică.

Fiecare dintre noi culege, colecționează sau admiră anumite artefacte, locașuri de la țară, vorbește, când are ocazia, în limbaj local, admiră bucate și ar dori să se integreze în lumea de odinioară, așadar, antropologic vorbind, ce ați prefera și de ce?

Apreciez ceea ce descopăr personal.

Sunt arheolog amator.

1. Intenționați să scrieți despre istoria localității de unde proveniți?

Există pasaje în cărțile mele.

Care este felul de mâncare preferat, activitatea de la țară la care ați luat parte și ce vă amintiți din copilărie?

Orice mâncare pregătită cu suflet. Episoade la pescuit, cu tata.

Ce are special, de luat aminte, localitatea dv. natală?

Arhitectura baroc.

Numiți 10 lucruri, datini, rânduieli ș.a. din zona de unde veniți.

Provin dintr-un oraș mare: Timișoara. Recunosc, nu am reținut datini din viața citadină de atunci. În schimb, pot să afirm cu tărie că acea viață a fost ceva total diferit de ceea ce ni se oferă azi. Mă consider privilegiat să fi trăit acele vremuri.

De cine/ de ce vă este dor?

De părinți. De dascălii mei.

Livia CIUPAV

Vă rugăm să vă prezentați (pe scurt).

L.C. M-am născut la Arad, unde locuiesc și în prezent, însă o parte semnificativă a copilăriei mi-am petrecut-o într-un sat din județul Timiș – un loc care mi-a lăsat amintiri adânc înrădăcinate.

Am absolvit Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Fizică și Facultatea de Informatică.

De-a lungul timpului, scrierile mele au fost publicate în reviste literare, antologii și volume colective.

Am debutat editorial în 2007 cu volumul *Obsesii* (Ed. Lumen, Iași), carte care a primit Premiul revistei *Cafeneaua*

literară pentru cel mai bun debut în poezie. Au urmat apoi: *Calendar de ceapă/ Onion Calendar* (Ed. Remus, Cluj-Napoca, 2010), un volum de haiku apărut în urma unui concurs; *Hainele de moarte*, un scenariu publicat pe platforma de ebook-uri a Bibliotecii Județene Arad (2018); cărțile pentru adolescenți *Mai mult ca Perfectul* (Ed. Paralela 45, 2018) și *#good vibes with... Mai mult ca Perfectul* (Ed. Paralela 45, 2019); precum și volumul de haiku *când pe-o frunză, când pe alta* (Ed. PIM, Iași, 2020), apărut în colecția *Prispa cu greieri*.

Cum vedeți sau ce știți despre Salonul literar „Al. T. Stamatiad” la centenarul revistei arădene (de pe strada Calvin, nr. 4)?

L.C. Știu doar că Al. T. Stamatiad este fondatorul revistei *Salonul literar* – o inițiativă culturală valoroasă, care a reunit voci literare importante.

Dacă scrieți, dețineți sau ați citit recent un jurnal (de orice formă ar fi), cum vi se pare acest gen (sau dacă preferați proza scurtă compozită) și de ce?

L.C. Jurnalul are un farmec aparte – este direct, sincer, uneori crud, alteori tandru, dar întotdeauna autentic. Seria *Mai mult ca Perfectul* poate fi considerată o formă de jurnal: protagonistul, un elev de gimnaziu, își notează trăirile, micile victorii, dar și confuziile, temerile și întrebările care-l frământă. Acest tip de scriitură apropie autorul de cititor, eliminând convențiile și lăsând loc vulnerabilității.

Ați fost / sunteți invitat(ă) la o discuție / interviu / dialog / dialog neconvențional? Ce ați prefera și de ce?

L.C. Am participat de-a lungul timpului la mai multe interviuri, dar prefer întotdeauna dialogul. Un dialog

este mai mult o conversație între prieteni decât un exercițiu formal – și asta îl face, pentru mine, mult mai valoros.

Fiecare dintre noi culege, colecționează sau admiră anumite artefacte, lăcașuri de la țară, vorbește – când are ocazia – în limbaj local, admiră bucate și ar dori să se integreze în lumea de odinioară. Așadar, antropologic vorbind, ce ați prefera din lumea de odinioară și de ce?

L.C. Mă atrage simplitatea lumii de odinioară – modul în care oamenii trăiau în comuniune cu natura. Admir tradițiile, obiceiurile, poveștile spuse la gura sobei. În puținul timp liber, încerc să recuperez acea liniște și rânduială prin grădinarit și prin reamenajarea unei case vechi de la țară.

Intenționați să scrieți despre istoria localității de unde proveniți?

L.C. Da, dar nu în manieră documentaristică. Mă atrage ideea unei cărți pentru copii, inspirată din legendele și poveștile locului, în care istoria se împletește cu imaginația. Cred că memoria afectivă și povestirile cu miez sunt cele care reușesc cu adevărat să transmită mai departe spiritul unui loc.

Care este felul de mâncare preferat, activitatea de la țară la care ați luat parte și ce vă amintiți din copilărie?

L.C. Pâinea coaptă pe vatră are pentru mine gustul vacanțelor de vară. Apa acră (minerală) adusă cu remorcile de la distanță de câțiva kilometri, mirosul de fân proaspăt cosit și glasul bunicilor chemându-mă la masă – toate acestea nu sunt doar amintiri, ci repere ale unei lumi în care mă simțeam acasă.

Ce are special, de luat aminte, localitatea dvs. natală?

L.C. Pentru mine e locul în care știu că, oricât de departe aș merge, mă pot întoarce întotdeauna.

Numiți 10 lucruri, datini, rânduieli ș.a. din zona de unde veniți.

L.C. Îmi amintesc de Ajunul Crăciunului, când se aduceau paie în casă și se puneau fân sub fața de masă – o reconstituire simbolică a ieslei în care s-a născut Iisus. De Anul Nou, copil fiind eram pusă să aleg între mai multe obiecte (pâine, semințe, bani, pieptene, oglindă) – un joc de ghicit calitățile sau defectele ursitului. În noaptea dintre ani se făcea un „calendar de ceapă”, pentru a afla ce luni vor fi ploioase și care secetoase. Iar de Paște, în apa de spălat pe față bunica îmi puneă întotdeauna un bănuț, pentru belșug.

De cine / de ce vă este dor?

L.C. Mi-e dor de bunici și de răbdarea cu care îmi spuneau aceleași povești. Mi-e dor de copilul care eram – încrezător, curios, fără griji – și de acea lume care, deși simplă, părea întreagă.

Ioana CRIȘAN

Vă rugăm să vă prezentați pe scurt.

Sunt o tânără care își dorește să aline oamenii atât prin cunoștințele sale, cât și prin cuvinte, să schimbe lumea din jurul său în bine atât cât îi stă în puteri. Sunt încăpățânată, perseverentă și pun mult suflet în ceea ce fac, iar asta sper că mă va ajuta să îmi conturez visurile.

Cum vedeți sau ce știți de Salonul literar Al. T. Stamatiaș la CENTERARUL revistei arădene de pe strada Cuvin, nr.4?

Din păcate, nu prea multe. Știu că Salonul Literar a fost înființat în anii 1925-1926, având 12 ediții.

În acestea au publicat mai multe nume importante, precum Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Elena Văcărescu, Al. Macedonski, marcând istoria culturală a Aradului. Cred că a fost o inițiativă îndrăznească, curajoasă și vizionară, ce mă bucur că și-a găsit ecoul în Salonul Gutenberg din prezent.

Dacă scrieți, dețineți sau dacă ați citit recent un jurnal (de orice formă ar fi), cum vi se pare acest gen (sau dacă preferați proza scurtă compozită) și de ce?

În prezent nu țin un jurnal, dar uneori mai scriu despre ceea ce simt, trăiesc și gândesc. Cred că a ține un jurnal e ca și când te-ai confesa unui prieten, iar atunci când recitești ce ai scris poți să privești totul mult mai clar și mai la rece. Cumva, un jurnal îți păstrează secretele și vulnerabilitatea până în clipa când ești pregătit să le accepți și să le înfrunți. Mi se pare că este un gen care oferă multă intimitate și sensibilitate.

Ați fost / sunteți invitat la o discuție / un interviu / dialog / dialog neconvențional? Ce ați prefera și de ce?

Am fost, iar dacă ar fi să iau parte din nou la o astfel de experiență mi-ar plăcea să discut despre firea umană, fricile, aspirațiile și problemele cu care se confruntă societatea de astăzi.

Fiecare dintre noi culege, colecționează sau admiră anumite artefacte, locașuri de la țară, vorbește, când are ocazia, în limbaj local, admiră bucate și ar dori să se integreze în lumea de odinioară, așadar, antropologic vorbind, ce ați prefera și de ce?

Colecționez rațe de cauciuc, pentru că îmi amintesc de rațele pe care le-am avut și le-am crescut când eram mică, iar

mirosul de sandvici cald și cel de gogoși îmi aduc aminte mereu de casă.

Intenționați să scrieți despre istoria localității de unde proveniți?

Nu intenționez, pentru că nu sunt foarte pasionată de istorie. Îmi place să cunosc diverse lucruri istorice, pentru că studiind și înțelegând istoria ajungi să ai o perspectivă mai largă și asupra prezentului, dar nu mă consider suficient de experimentată pentru a expune istoria localității din care provin în modul în care merită să fie scrisă.

Care este felul de mâncare preferat, activitatea de la țară la care ați luat parte și ce vă amintiți din copilărie?

Felul preferat de mâncare este unul clasic și nemuritor: șnițel cu cartofi prăjiți sau piure. Activitățile de la țară la care am luat parte au fost culesul fructelor și îngrijirea animalelor, iar acestea cred că m-au ajutat să mă apropiu de natură. Sunt multe lucruri care îmi vin în minte când mă gândesc la copilărie, dar ce îmi amintesc sigur este că am fost fericită, curioasă și plină de energie.

Ce are special, de luat aminte, localitatea dv. natală?

Localitatea mea natală are un aer elegant, deși e un oraș mic.

Deși unele locuri s-au schimbat de când m-am mutat, mereu când revin în orașul natal îl simt la fel, rămânând autentic și liniștit.

Numiți 10 lucruri, datini, rânduieli ș.a. din zona de unde veniți.

Ignatul porcului, colindatul în Ajunul Crăciunului, mersul cu Sorcova și Plugușorul de Anul Nou, Jocul Călușarilor de Rusalii, Balurile de Lăsatul Secului, culesul florilor de către fete de Sânziene, masa dată în cinstea copilului după botez, vopsitul în roșu al

*ouălor fierte sau încondeierea lor în Joia
sau Vinerea Marei, înconjurul bisericii
în noaptea de Paști, oferirea de
mărțișoare de 1 Martie, prezența
colacilor, a prosoapelor și a lumânărilor
din cadrul slujbei de înmormântare,
ridicarea mesei din cadrul slujbei de
priveghi.*

De cine/ de ce vă este dor?

*Mi-e dor de bunicii mei și de cum
lucrurile erau mai simple când eram
copil, precum și de inocența de atunci.
Vedeam lumea mai roz decât este de fapt.*

TRADUCERI

Renate DONE
Scriitor, Germania

Carina A. IENĂȘEL

Gând 7...

Totul e poezie,
doar că e scrisă
într-o infinitate de sisteme de scriere,
ca să nu fie discriminare
între oameni și vulturi,
între vulturi și lupi,
între lupi și arbori,
între arbori și flori...
mai ales, între arbori și flori...

Gedanke 7...

Alles ist Poesie,
nur dass es geschrieben ist
in unendlichen Schriftsystemen,
damit es keine Diskriminierung gibt
zwischen Menschen und Adlern,

zwischen Adlern und Wölfen,
zwischen Wölfen und Bäumen,
zwischen Bäumen und Blumen...
besonders zwischen Bäumen und
Blumen...

Florica R. CÂNDEA

poem

m-am născut
într-o seară de mai
cu flori de salcâm
în poala mamei
caldă
și fața-i surâzând

gedicht

geboren wurde ich
an einem Abend im Mai
voller Akazienblüten
im warmen Schoß
meiner Mutter
und ihrem lächelndem Gesicht

SALON MOZAIC-LOGOS- FERESTRE ALE SCRISULUI- DIASPORA

CREZ

Marius BALO

Teolog, Cluj

Dragii mei,
După credința în Dumnezeu, onestitatea este cel mai mare dar al poporului român. Mama îmi spunea mereu "Marius, trebuie să fii corect!" Însă nu am ascultat. Am căutat mereu să ciupesc de ici de colo, să fraieresc, să șmecheresc pe unu' sau pe altul. Așa am ajuns în temniță.

Credința și onestitatea nu se trâmbițează. Nu se spun. Se fac. Uneori, ținând ochii și sufletul deschis, putem să le observăm, practicate discret, cu mult bun simț, de cei din jurul nostru. Sunt ocazii rare, mult mai rare decât cele în care suntem martori la golănii și la mizerii.

Acest lucru este însă doar o impresie. Nu sunt mai rare, din contră sunt mult mai numeroase, însă pentru că nu sunt trâmbițate sau vestite în gura mare, ele nu devin cunoscute. Așa este normal să fie. Un om onest și de bun simț este păzit mereu de înțelepciunea care vine din smerenie.

Puterea acestor gesturi este însă imensă. Unele rămân o viață întreagă, întipărite adânc, în sufletele și în memoria celor care le-au fost martori fără voie. Altele devin legende. Dragii mei, un om adevărat nu caută să conducă. El este chemat și în iubirea de patrie pe care o simte, răspunde.

În aceste vremuri de mare încercare, în care suntem chemați să dăm cel mai important examen al generației noastre de după 1989, doresc să vă relatez o întâmplare la care am fost martor fără voie și care sunt convins că ne va ajuta să mergem înainte cu gândul cel bun.

Ea a avut loc în urmă cu mai mulți ani, acasă la Cluj. Stăteam la rând într-o după-masă de duminică să-mi cumpăr bilet de intrare la Expo Transilvania, înțesat în acele zile cu standurile a zeci de mărci auto. În fața mea la rând, un tată cu un băiețel. Apropiindu-mă de casa de bilete, observ un anunț lipit pe geam care ne informa că "până la vârsta de 3 ani, intrarea este liberă".

Domnul din fața mea ajunge la casierie, întinde o bancnotă și cere două bilete. Casierul se uită la bărbat, apoi la băiețel și întreabă: "Câți ani are băiatul?". "Patru", vine prompt răspunsul. În timp ce îi întinde biletele și restul, casierul – un tânăr cu bărbăță la Del Piero – i se adresează cu un aer zeflemitor: "Bine, dom'le, puteai să-mi spui că are 3 ani și să intri cu el gratis că oricum nu aș fi avut de unde să știi!" Fără să trădeze nici o emoție, tatăl băiețelului i-a răspuns: "Da, într-adevăr așa este, n-ai fi avut de unde să știi... dar copilul ar fi știut."

Datorită faptului că oamenii cinstiți urăsc minciuna, se simt tot timpul la adăpost și chiar mândri de faptul că nu au contribuit cu nimic la confuzia generală a acestei lumi. Dimpotrivă, au fost mereu surse de lumină și de înțeles. Acești oameni sunt veșnic liberi să facă ce vor ei. Nu trebuie să poarte povara nevoii de a se ascunde la

fiecare pas sau de a se camufla zilnic printre umbre. Nici nu trebuie să inventeze minciunițe noi pentru a le ascunde pe cele vechi. Nu trebuie să-și consume energiile acoperindu-și urmele sau reîmprospătându-și deghizările. Iar după o vreme sunt bucuroși să descopere că efortul necesar pentru a menține auto-disciplina corectitudinii este incomparabil mai mic decât efortul necesar eternei tăinuiri.

Odată clădită această reputație a onoarei, simpla prezență a unui astfel de om va avea mereu un efect calmant și liniștitor pentru cei din jur, simpla sa prezență îi va umple de energie, de inspirație și le va îmbunătăți stima de sine; impactul puterii adevărului îi va atinge atât de profund încât să vrea să-și schimbe imediat și radical întreaga concepție de viață. Simplă sa prezență, bazată pe legea iubirii, le va da celor din jurul său posibilitatea de a sesiza cu ușurință un fenomen aproape inexplicabil – existența unui scop al vieții lor. Atunci, propriul său scop, acela de a-i sluji pe semenii săi și implicit pe Dumnezeu, se va fi împlinit.

Fiecare dintre noi avem datoria să fim acel om! Fiecare dintre noi avem puterea să fim acel om! Să nu uităm ce a însemnat comunismul și să prețuim drepturile câștigate cu sânge în 1989! Să ne asigurăm că vom lăsa moștenire copiilor noștri o țară mai bună decât cum am găsit-o: cu și mai mulți oameni corecți, onești și credincioși!

Bunul Dumnezeu să ne binecuvânteze!
Bunul Dumnezeu să binecuvânteze
România! Să dăinui în veci, popor blând și bun!

22 iunie

Grațiana IENĂȘEL
Student, Arad

totul a început în iunie,
când fără să vreau m-am îndrăgostit de tine.

magia iubirii s-a înfiripat sub vraja
oxitocinei,
sufletele noastre s-au împletit
ca într-un miraculos răsărit plin de
eternitate,
iar viața a prins contur,
legând culorile veșniciei.

încetul cu încetul,
ai devenit scânteia
ce trezește în mine dopamina ca un foc viu.

te cunosc și în întuneric,
când freamătul nopții mă încearcă,
când întunericul mă privește cu
îndrăzneală,
neștiind că eu te cunosc prin felul în
care respiri,
prin felul în care mă privești
când negrul nopții ne fură
vulnerabilitatea iubirii fără de sfârșit.

alături de tine înfloresc pe zi ce trece,
descopăr rozul lumii
și florile iubirii care ne învață să trăim
ceea ce simțim.
asfintitul vieții ne privește cu mândrie
și blândețe,
vestind că am reușit.

Transplant de suflet...

Nicolae NICOARĂ-HORIA
Poet, Arad

Cu gândul omul să se-mpace,
Oricâtă știință-n el asudă,
Transplant de suflet nu se face,
Zadarnică-i această trudă!

Zadarnic îl chemăm 'napoi,
Chemarea noastră-i prea săracă,
Nu știe nimeni dintre noi
Când vine pe pământ, ori pleacă.

Nici bisturiu nu-i pe măsură
Să taie doctorul din el-
Transplant de dragoste și ură
Se poate face-n orice fel...

Miraj

Emil MUREȘAN
Poet, Cluj

Ooo, pasăre de foc,
cum știi tu să-mi dai fericirea...
Cu perlele tale,
cu albul tău,
cu negrul tău...
Cu ochii, cu zâmbetul
și toate cele ascunse
ce-mi sunt străvezii...
Ooo, cum voi vedea
cele văzute de tine,
ooo, cum voi atinge
cele atinse de tine...

Aida VOIVODICIAN
Poet, Timișoara

Mesteacănul,
reazem frunții împodobite de gânduri...
argintatul scoarței sale
e sclipirea senină, cathartică patină a
tâmpelor.

Fine riduri pe chip...
trunchiul dantelat, imprimat
pe catifeaua obrazului
curățat în rugul mocnit
pe zăgazul răbdării.

Brațele...
oblăduitoare brățară,
deschisă mandală cu dor
de-mbrățișare,
remodelate,
-a mare rugare-
în ramuri împreunate.

Fragment din cartea „Între Sărut și Durere”, de Anișoara Laura Mustețiu

JOCURILE SORTII

Anișoara Laura MUSTEȚIU
Scriitor, Australia

„Sunt uneori amintiri care, după un timp, se leapădă de anumite amănunte. De obicei, cele neplăcute. Rămâne doar ce-i frumos. Dar acele detalii, cu toate că se topesc în materia nepătrunsă de ochii minții, rămân în subconștient, trăiesc și respiră acolo, până în ultima zi din viață. Nu pot să le văd, dar uneori le simt. Le simt că sunt acolo, undeva în adâncimea ființei. Uneori le simt tristețea. Durerea.”

Ana oftă. O nouă dimineață își întinse aripile pe tărâmul australian. Era primăvară, dar încă rece. Mugurii din grădină se pregăteau să-și divulge splendoarea. Un grup de furnici alunecă în convoi printre venele ce decorau marmura albă a terasei.

Privirile i se odihnesc pe noianul de flori de Bougainvillea. Ramurile buclate, colorate în rozalii-roșiatic, s-au cățarat în dezmierdări lungi pe coloanele terasei. Le-a plantat în ghivece mari și albe de ceramică, decorate în stil roman. Îi amintesc de Europa și de o cultură atât de diferită de cea din Australia. Asemenea mugurilor de trandafiri, ce se leagănă sub privirile ei și care îi aduc aminte de Orașul de pe Bega... Orașul Florilor, unde a trăit odată.

Începu să-și răscolească trecutul, încercând să înțeleagă când i-a început acea traumă, pe care încă, după atâta timp, o mai simte în interior. O traumă care, atunci când apare la suprafață, o doboară cu putere la pământ, făcându-i pieptul să

răcească în durere. Atunci, își îmbrățișează cu duioșie ființa. Îi spune că o iubește. Își spune cuvinte de încurajare. Își amintește de nenumăratele încercări prin care au trecut cu bine împreună. Îndură. Până când îi revin puterile. Până când îi revine claritatea. Până când își alină frica ce-i paralizează corpul. Îi amintește de momentele de victorie. Și chiar își smulge și un zâmbet din adâncul ființei. Îl pune pe buze, să-i lumineze calea.

Apoi îi întinde mâna să se ridice...

„Haide, copilă, mergem înainte, împreună! Eu sunt puternică și o să am întotdeauna grijă de tine!”

După un timp se liniștește. Când trauma dispare din nou în adâncurile ființei, rămâne gânditoare, căutând disperată, în cer și pe pământ, un balsam, o minune, o cale de vindecare.

Se gândi că poate trauma ei a început atunci, când s-a născut și când mama ei, Măriuca, a fost nevoită să o îndepărteze de la pieptul ei, pentru a o pune în brațele unui om străin. Un om cu o inimă blândă, care aveau condiții mai bune să o crească.

În acele timpuri, inima Măriucăi era împietrită de durere. Și... poate că vedea în ea doar chipul celui care o părăsise. Era încă o copilă, avea nouăsprezece ani. Nu știa să fie mamă. Și vedea condamnările părinților, rușinea de a da naștere unui copil din flori. Un copil născut din iubire și durere.

Însă, acel copil era izbânda vieții. Mărturia că legile divine sunt mai presus decât cele omenești.

Dacă ar fi știut să vorbească, Ana iar fi spus... „Mamă, nu pleca, oricât de greu ți-ar fi! Eu sunt fetița ta!” Dar cu glasul ei de bebeluș nu putea decât să gângurească și să plângă. Și a făcut-o mult timp după aceea. Până când lacrimile i s-au secăt. Dar au rămas acele urme...

Și își mai aduse aminte de acea liniște adâncă, în care își asculta propria voce, plânsetele ce i se zbăteau în aerul rece, camera întunecată, patul acoperit cu un țol, de unde își flutura mânuțele în aer... Nu plângea după pieptul mamei. Căci nu îi era cunoscut. Plângea doar de frică.

Dar acea înfrigurată vacuitate în care se născuse, a fost înlocuită cu o caldă bunătate umană, oferită de cel care o adoptase, din iubire și din milă. Cel care devenise tatăl ei pentru un timp prea scurt, dar până în ultima clipă a vieții sale.

Destinul le-a dăruit zece ani fericiți. Zece ani în care, lângă el, ea devenise o rază vie ruptă din soare.

În nopțile clare, el îi arăta cu binoclul stelele și o îmbia să privească farmecul și măreția cerului.

În zilele de lucru, îi făcuse în biroul lui un cort, unde ea își făurise un colțișor de rai, plin cu păpușele, caiete și creioane colorate. Mai târziu, când crescuse mai mare și se ducea la școală, după ore mergea tot la el, la birou. Se ascundea în cort, unde își făcea temele, apoi adormea liniștită până când tatăl ei termina lucrul.

În acele timpuri era încă firavă și plăpândă. Dar lângă el se simțea altfel. Lipsită de frică. Era înalt, puternic și o proteja de orice pericol. Și tot prin el a înțeles că e valoroasă. Căci era iubită.

Dar mai târziu, a înțeles că acel sentiment, oricât de frumos a fost, era și o iluzie.... era o greșeală să creadă că e valoroasă doar când este iubită de cineva. Dumnezeu îi dăduse o incontestabilă valoare - viața... și toate calitățile pe care ființa ei le purta în ea. Erau acolo și așteptau să fie descoperite, în primul rând de ea.

În zilele libere, sub zori încununați cu lumină și speranțe de bine, tatăl ei se așeza la masă și scria versuri. În scriitură își găsise tămăduire de vitregiile prin care

trecuse și el în tinerețe. Apoi îi recita poezii. Și Ana îi asculta cu atenție cuvintele. Nu le înțelegea pe deplin. Dar pentru ea aveau o noimă proprie. Erau calde. Frumoase. Binefăcătoare. Odată, îi zămislise și ei câteva poezii. Ana le-a împăturit frumos și le-a ascuns în cuibarul inimii.

După câțiva ani, când s-a îmbolnăvit dădaca ei, tatăl ei a căutat disperat o altă dădacă. Dar nu a găsit. Însă, a găsit o femeie mult mai tânără decât el, cu care s-a căsătorit după un timp, pentru a-i oferi Anei o familie. Dar ea nu-i spunea mamă. O considera o prietenă. Și viața începuse să curgă, în valuri line, uniforme, aducând cu ea pace și armonie.

Odată, când a venit de la școală, tatăl ei a chemat-o în sufragerie... Avea câteva cărți puse de-o parte pe masă...

-Uite, aici pentru tine... să-ți faci timp să le citești... O colecție prețioasă de Jules Vernes.

Ana strigă de bucurie și se aruncă în brațele lui. Iar inima lui se topi în fericire.

-Cândva, ai să zbori cu inima spre soare și ai să scrii, draga mea fetiță!

Ana se uită la el cu ochiișorii ei ciocolatii, dilatați de mirare.

-Mmm. Oare voi putea scrie așa frumos cum scrii tu, tată?

-Da, vei putea. Simt asta...

-Cum se face că ai așa încredere în mine?

-Văd prin modul cum citești... Și cum încerci să înțelegi cuvintele. Se pare că te fascinează, că le adori...

-Le ador pentru că le rostești tu, tată!

-Ce frumos vorbești, copilă! Se emoționează

din nou... Apoi îi zburli buclele maronii, în care se ascunseseră câteva raze de soare.

-Tu ai imaginație, dragă Ana! Într-o zi ai să scrii... Îmi promiți?

-Poate... Ana dădu din cap în semn de aprobare, doar pentru a-l face să zâmbească. Îi plăcea zâmbetul lui. Și privirea lui caldă și plăcută.

Și tatăl ei a avut dreptate. Mai târziu, își făcuseră obiceiul de a sta la măsuța din bucătărie, unde povesteau și pictau împreună noi versuri. Erau timpuri înmiresmate cu iubire de copil... cu iubire de părinte.

În serile înstelate, îngerii coborâseră până la fereastra lor... să-i privească duios, să-i binecuvânteze cu iubire divină.

Melodia Vieții

Lucian GEVELEGIAN

Cantautor, Ungaria

În inima tăcerii, un ecou se naște,
O notă timidă, ce-n suflet crește.
Și devine acord, și ritm, și cânt,
Lumea o transformă într-un fermecat
pământ.

Muzica e valul ce spală orice rană,
O ploaie de sunete, o dulce mană.
Când vioara plânge, și pianul șoptește,
O poveste veche, uitată, se trezește.

Din corzi de chitară, un foc se înalță,
Bătăi de tobe, o armonie-n viață.
E șoapta iubirii și strigătul de dor,
Un cântec etern, un nemuritor zbor.

E melodia care-ți alungă tristețea,
O simfonie ce-ți aduce blândețea.
Muzica e timpul ce-n inimi se-adună,
O stea călătoare pe bolta de lună.

Toma ENACHE

Poet, Constanța

Dacă pleci,
va fi o toamnă fără frunze,
iarnă fără zăpadă,
primăvară fără flori, iar vară fără soare.
Voi trăi doar în anotimpul
Singurătății,
în care nici moartea nu va veni la
întâlnire.
La tine ce anotimp mai e? La mine
toamnă
Și frunzele te cheamă înapoi!

Text preluat din volumul „Infecțați de
iubire”, Belcini Art & Print, 2022

POIZÎIA

On sestet scris în grai

Marius BRAȘAI

Poizîia-i on mesaj
Al poietului limbaj.
Pîn iè-ți esprimi sentimence,
Poți fașe și complimente.
Gi vrèu unii, gi nu vrèu,
Io o scriu în graiu' mneu.

(Pătru-Marius Brașai

Pruncu lu' Pătru lu' Bubi, gi la Coșioba)

LA O CEAȘCĂ DE CAFEA, DUMINICA

O carte despre Nădlacul de acum 60 de ani

Gabriela Adina MARCO
Muzeograf, Arad

Volumul semnat de Andrei Viiciuc și intitulat „*Despre mine, despre tine, despre Nădlac*”, apărut recent (iulie 2025), este la o a doua ediție, prima fiind scrisă în limba slovacă (*O MŇE, O ĽEBE, O NADLAKU*), iar acum a văzut tiparul și varianta în limba română.

Autorul începe, cum era și firesc, cu amintiri despre propria familie, mai ales că face parte dint-una mai deosebită, cu tatăl provenind din Ucraina, iar mama fiind originară dintr-o familie slovacă din Nădlac.

Continuă cu descrierea propriei case, care era, de fapt, una care poate fi definită drept tradițională de la Nădlac.

Volumul este valoros cel puțin din trei puncte de vedere.

În primul rând, este util pentru a completa istoriografia Nădlacului, în principal partea etnografică. Aici mă refer la capitolele care descriu obiceiurile păstrate la nunți, la înmormântări, la Paști, la Crăciun, la tăiatul porcului etc. unele obiceiuri se mai păstrează, iar alte „rânduieli” s-au transformat sau chiar au fost abandonate (de exemplu: „*Sus, în turnul bisericii, pe balcon, mergeau să cânte un grup de oameni, dar nu se auzea*

prea bine de jos” (p. 64), capitolul „*Despre cinema și distracții*” sau capitolul „*Despre nunți*” – toate obiceiuri abandonate).

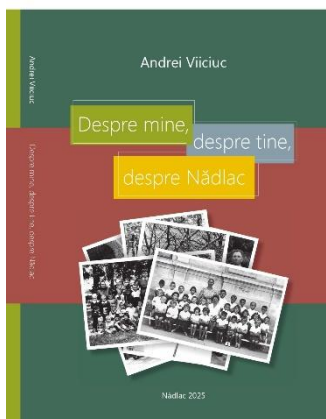
De asemenea, volumul este util pentru că cei mai tineri dintre noi pot să documenteze „năzbâtiile” copilăriei și află despre „rețeaua de socializare” de pe marginea șanțului, care, din păcate, acum, în era tehnologiei, este pe cale de dispariție: „*În fața casei lui Mișo [Uram – n.n.], până aproape de abator, era o pajiște mare, pe care pășteau găște și rațe, fiindcă erau multe canale cu apă. Pe acolo ne păfugam cu alți copii și ne ascundeam după tufiguri. Odată am găsit*

un cuib cu ouă de gâscă, am spart câteva, dar erau stricate, așa că am început să le aruncăm unii spre alții. Unde cădeau ouăle se răspândea un miros ca de bombă chimică din Primul Război Mondial. N-am rezistat mult în putoarea aia, dar oricum trebuia s-o ștergem de acolo, fiindcă am fost atacați de o babă cu un

par în mână, care își revendica dreptul de proprietate asupra cuibului cu ouă, care cică erau puse la clocit de gâsca ei. De unde să știm noi că erau ale ei, că nu scria nicăieri «ATENȚIE! NU SPARGEȚI OUĂ!»” (p. 129).

Volumul este interesant pentru cei de o anumită vârstă, care își aduc aminte cu nostalgie, cu plăcere și poate cu lacrimi în ochi sau cu un zâmbet în colțul gurii de vremurile propriei lor copilării. Își aduc aminte de propriile năzbâtii, de propriile prietenii.

Este un volum valoros, din care cei mai tineri au de învățat despre viața

cotidiană de la Nădlac de acum aproximativ 50-60-70 de ani, despre „uliți”, despre „oameni”, despre „magazine” etc. Este o carte care își aduce aportul la păstrarea memoriei despre anumite locuri, anumite persoane, care prin paginile scrise nu vor fi date uitării. De exemplu, eu, care am copilărit în anii ‘80, nu am prins vremurile acelea când era un singur televizor pe stradă, când drumurile nu erau asfaltate, dar am mai prins „corso” de la Păduriță până în centru și „filmul”, unde mergeam aproape în fiecare săptămână. Eram destul de mică când s-a desființat „restaurantul vechi”, dar îmi aduc și eu cu plăcere aminte de înghețata dulce, rece și care se topea și ne murdăream până la cot, vândută la ghereta de la colț de lângă fosta librărie, acum magazin de electrocasnice.

Cartea este scrisă uneori în registrul serios, alteori în registrul comic (umor fin, de bună calitate): „*Odată [Menți – frizerul – n.n.] m-a văzut pe stradă și strigă: - No, serbus pretine! Ai auzit ce a fost ieri la Arad? / Io zic: - Nu știu. / La care Menți zice: - Joi. / Mare figură!*” (p. 95).

Cartea este scrisă într-o combinație de grai nădlăcan cu limbajul literar, cititorului fiindu-i de un real folos *Glosarul* inserat la finalul cărții.

La final, autorul a introdus și o interesantă arhivă vizuală, care vine să completeze din punct de vedere imagistic ceea ce este descris în scris.

Concluzia se desprinde din ultima frază a cărții – regretul că timpul trece impasibil și imparabil: „*Așa a trecut vară după vară, an după an, iar praful timpului a acoperit încet copilăria mea, care s-a pierdut în zările vieții, ca un tren nemilos care aleargă cu viteză, înainte și înainte, fără întoarcere...*” (p. 171).

În încheiere, îmi exprim speranța că lectura acestei lucrări vă va aduce aceeași încântare și bucurie pe care mi-a oferit-o mie, constituind totodată o experiență valoroasă atât prin conținut, cât și prin perspectivele pe care le deschide.

Nostalgia Iadului pierdut

Vasile ZĂRĂNDAN
Prozator, Arad

Imediat după mineriadele de la începutul anilor 90 și până la începutul anului 2003 am trăit, cu acte în regulă, în fosta Germanie Federală, mai precis în Landul Saxonia Inferioară.

Tot în acea perioadă, din întreaga Europa de Est, unde tocmai se prăbușise comunismul, s-a năpustit un mare val migrator asupra orașelor nemțești.

Și, întrucât eu locuiam legal acolo, am ajutat mulți români, care „stăteau și lucrau la negru” pe la fermele și pe la firmele din ținutul unde soarta hotărâse să mă stabilesc și eu.

Erau compatrioți ce aveau nevoie să meargă la doctor, deoarece își fracturaseră o mână sau un picior pe șantierele de construcții, sau cărora, datorită stresului în care trăiau și lucrau (sub pericolul permanent de a fi prinși de poliție și expediați înapoi în România!), li se deschideau rănilor unor mai vechi ulcere, sau, pur și simplu, trebuiau să își scoată o măsea cariată, ce îi scotea noaptea din minți.

Mergeam mereu cu ei la un medic arab cunoscut de mine, sau la un italian de pe strada mea, sau chiar la un tânăr doctor neamț și contra unei sticle de wisky, sau a unei bancnote de 100 de

mărci, strecurată discret în buzunarul halatului, bolnavii erau tratați.

Nu se mai putea face nimic doar atunci când se punea problema internării într-un spital, căci nimeni nu ar fi riscat să opereze un străin ce nu numai că nu avea asigurare, dar nu avea nici un fel de acte. Așa că, în acele cazuri, traseul era invariabil: Poliție, închisoare, avion, România!

Dar astfel de cazuri erau destul de rare și majoritatea românilor locuiau și munceau clandestin fără probleme și trimiteau acasă bani frumoși, haine de firmă și aparatură occidentală, cu autocarele și microbuzele ce soseau în zonă cu regularitate.

La începutul anului 2003 eu m-am întors însă în România și m-am îngrozit când am constatat că, în acel moment, în Arad, era un singur supermarket, Billa, numit și acela cu indulgență astfel.

Trotuarele municipiului erau pline de gropi, șoselele așijderea, clădirile de pe bulevard aveau culorile acelea obosite de 45 de ani de „societate socialistă multilateral dezvoltată”, iar în puzderia de buticuri de pe centru sau în Piața Pompierilor vânzătorii te întâmpinau agresiv, urlându-ți neconținut în urechi: - Pofțiți, pofțiți!!!

Însă, încet, încet, după 2007, adică odată cu intrarea României în Uniunea Europeană, fața Aradului a început să se emancipeze pe nesimțite, supermarketurile au răsărit în toate cartierele orașului și vedeai tot mai multă lume ieșind cu coșurile și cărucioarele încărcate din ele.

Iar construcția autostrăzii, cu patru intrări – ieșiri în oraș a impulsionat tot mai mulți investitori străini să-și deschidă firme în Zona Industrială. Așa că azi, în Arad, numai cine nu dorește să muncească, nu își găsește de lucru.

Iar prietenii mei, cei care rămăseseră „la negru” în Germania și cu care eu am ținut mereu legătura, după intrarea României în UE au avut posibilitatea să lucreze acolo cu carte de muncă și să-și închirieze locuințe pe bază de contract.

Desigur, majoritatea dintre ei sunt angajați și acum acolo, pe la ferme agricole sau la serviciile de salubritate sau la îngrijire de bătrâni și câștigă bani frumoși și și-au construit niște adevărate vile în România și și-au înscris copiii în universități de renume din București, Cluj sau Timișoara.

Numai că, după 20 de ani, în care au muncit pe brânci de dimineța până seara, fără să-și permită vacanțe în paradisuri tropicale, cum vedeau ei pe Facebook sau Instagram că procedează mulți nemți sau chiar și unii politicieni români și, mai ales, fără să se integreze decât foarte superficial în civilizația (și cultura) germană, prietenii și cunoscuții mei români stabiliți în landul Saxonia Inferioară au acumulat în ei o imensă cantitate de invidie, de ranchiună și de frustrare!

Căci constatară zi de zi și ceas de ceas, direct pe pielea lor, că diferența standardului de viață dintre noi, est-europenii, „gastarbeiterii” (muncitorii oaspeți) Occidentului și cetățenii de baștină ale țărilor vestice din UE este încă pustiitor de mare.

Și degeaba, în nesfârșite convorbiri telefonice, am încercat eu să le explic că noi, bulgarii, ungurii, polonezii, cehii, albanezii, etc., adică toți cei care am trăit vreme de 45 de ani în bezna închisorii comuniste, suntem asemenea acelei „oi negre a familiei”, a pușcăriașului pe care comunitatea (europeană) binevoitoare, îl reprimește bucuros acasă, îi dă bani de haine, îi dă subvenții să învețe o meserie,

îl împrumută să studieze și să-și facă, astfel, un rost nou în viață. Însă fostul pușcăriaș se dezbară greu de obiceiurile deprinse în închisoare, de tovărășiile dubioase și îl bântuie de multe ori nostalgia Iadului pierdut.

Căci, dacă România Suveranistă va ieși din Uniunea Europeană, amicii mei vor fi din nou nevoiți să lucreze și să locuiască „la negru” în Germania, iar eu voi fi din nou nevoit să mă mut în landul Saxonia Inferioară și să le rezolv lor consultațiile la medici ortopezi sau stomatologi.

Destine frânte

Liviu NADIȘ
Scriitor, Pecica

Ce s-a putut întâmpla la Mănăstirea Hodoș- Bodrog în anii 1950, ce uneltiri contra ordinii sociale au avut loc acolo încă nu știm, dar am aflat că domnul Volănescu Ioan, născut în Căndești-Buzău, la 12 aprilie 1903, contabil la Mănăstirea Hodoș-Bodrog a fost condamnat „la 15 ani muncă silnică, 10 ani de degradare civică și confiscarea averii în întregime pentru crimă de uneltire contra ordinii sociale prin Hotărârea penală nr. 523 din 22 octombrie 1959 a Tribunalului Timișoara, iar în 7 decembrie 1959 Tribunalul Militar al regiunii 3 Cluj i-a respins recursul ca neântemeiat, sentința a rămas definitivă.

Prin bunăvoința sfinției sale, Nestor Iovan, stareț al Mănăstirii Hodoș- Bodrog, din registrul călugărilor, registru condus încă din anul 1857, am aflat mai multe

despre Volănescu Ioan, călugărit sub numele de IOV.

S-a născut în comuna Căndești Buzău, din părinți ortodocși, Nistor și Elisabeta, nepotul lui Ioan Volănescu, distins învățător, cantor și primar în comună, între anii 1868-1916, mare iubitor de mănăstiri, care a gustat din viața monahicească.

Văduv prin divorț, a fost functionar în cooperatie, la diferite bănci și la Camera agricolă Prahoveană, având studii- Școala de contabili cooperatori, Școala de inspectori de comerț, Academia de cooperatie, școala și centrul de pregătire profesională și administrativă din București. Ucenicia călugărească ș-a făcut-o la Mănăstirea Ciolanu și Căzănești din Eparhia Buzăului.

„Soborul nostru mănăstiresc din 1 și 11 iulie 1948, sub arhieriasca îndrumare și binecuvântare a Prea Sfințitului Episcop Andrei, a hotărât tunderea în monah a lui Ioan Volănescu. S-a săvârșit acest nou botez în biserica Sfintei Mănăstiri în ziua de 18 iulie 1948, de către însuși Prea Sfinția Sa, naș fiind Prea Cuvinciosul Protosin cel Ilarion Sava, dându-i lui Ioan, numele de IOV.

Ceremonia s-a săvârșit în fața unui mare număr de credincioși cu un sobor de preoți din mănăstire și din satele vecine, răspunsurile liturgice fiind date de corul Căminului Școalei de copii orfani și săraci- întreținuți de mănăstire și de cântăreți ai parohiilor vecine. La sfârșitul ceremoniei Prea Sfințitul a ținut o emoționantă cuvântare despre sensul și frumusețea vieții monahale, evidențiind nașterea din nou, transformarea sufletească și săvârșirea până la chipul îngeresc, ce se realizează prin această

înalță școală ascetică, care este și un izvor nesecat de înprospătare a vieții creștine. Starețul Mănăstirii Hodoș- Bodrog în acea vreme era ProtosinCEL Alipie Bender.”

Nimeni din cei de azi nu știu ce s-a întâmplat atunci, era o prigoană împotriva preoților, o luptă de desființare a mănăstirilor, averile lor fiind confiscate în anii următori. Iov a fost arestat, a făcut pușcărie s-a eliberat, a trăit o vreme la căminul de bătrâni de pe lângă Mănăstirea Dealul, a decedat la sfârșitul anilor 1960.

Un alt caz găsit în Registrul condamnaților- Vidolman Ioan din Pecica. S-a născut în Pecica la 3 noiembrie 1930, fiul lui Nicolae și al Lucreției, funcționar român, necăsătorit, a fost condamnat prin Sentința No 2 a Tribunalului Militar București, Secția i , din 1951, la 20 de ani muncă silnică, 3 ani de degradare civică și confiscarea averii, pentru tentativă de crimă de înaltă trădare, conform art.96 cod penal.

Domnul Kiss Ludovic, născut în 26 februarie 1886, fiul lui Ludovic și al Ecaterinei, agricultor cu 22,68 ha de pământ, maghiar, căsătorit cu Hegyeș Ecaterina, fără copii, a fost condamnat la o lună de închisoare și 30.000 lei amendă pentru că nu a însămânțat pământul, dosar nr 2210/1951 Curtea de Apel Timișoara.

Au fost vremuri grele, vremuri tulburi, multe destine s-au frânt, dictatura a făcut în multe familii drame grele, s-a mers pe marginea prăpastiei.

Sursa

Arhiva Orașului Pecica 1956

Dosar Evidența condamnaților 1956

Mănăstirea Hodoș-Bodrog

Registrul călugărilor 1857

Nostalgie

Liviu NADIȘ

Scriitor, Pecica

Călimări pline de întuneric
revărsate-n lungă noapte
trec încet în șir numeric
înlănțuind pierdute șoapte.

Îngeri legănați în vise
netezesc a feței pernă
zugrăvind în culori aprinse
peste câmpii pacea eternă.

Când apare luna nouă
ridicând în coarne norii
melci flămânzi poftesc la rouă
legănați de apa morii.

Tot tabloul strălucește
în parfum de modă veche
în care se zugrăvește
o lume fără de pereche.

Alvin Toffler, Consumatorii de cultură

Daniela GUMANN
Scriitor, ASRA

Tocmai am terminat de citit cartea lui Alvin Toffler *Consumatorii de cultură* și senzația mea este că am străbătut un vast laborator al lumii moderne, în care arta, societatea și economia au fost puse sub microscop, pentru a înțelege cum „explozia culturală” de după Al Doilea Război Mondial a remodelat conștiința americană și, prin ricoșeu, întreaga civilizație occidentală.

Cartea se citește ca o radiografie lucidă a felului în care cultura a trecut de la un apanaj al elitelor la un bun de consum colectiv. Toffler aduce argumente solide împotriva „elitiștilor culturii”, acei critici care susțineau că odată ce masele participă la artă, standardele estetice se degradează inevitabil: „Creșterea consumului de cultură – altfel spus, ascensiunea interesului public față de artă – amenință să înece elita, dacă nu a și făcut-o”. Dar autorul contrazice această idee, demonstrând cu date statistice și observații sociologice că democratizarea accesului la artă nu înseamnă neapărat uniformizare, ci deschidere spre diversitate.

Ca stil, Toffler este deopotrivă analitic și narativ. El povestește, de pildă, cum după război, muzeele, odinioară pustii, au devenit pline de vizitatori, iar „discipolii artei s-au înmulțit, de la o mână de oameni singuratici, la o armată”. Exemplele sunt vii: de la gospodine care modelează lut în centre de artă comunitare, până la ingineri care cântă la violoncel în cvartete amatoare. Acest tip

de descriere aduce cărții un parfum aproape etnografic, transformând cifrele reci în scene recunoscutibile.

Din punct de vedere sociologic, Toffler subliniază că nu doar banii investiți în artă contează, ci și energia, timpul și pasiunea colectivă. Așa se explică faptul că „în 1960, americanii au cheltuit aproape trei miliarde de dolari pe cultură – cu 70% mai mult decât cu un deceniu înainte”, dar și că bibliotecile, orchestrele și teatrele comunitare au cunoscut o expansiune fără precedent. Cultura devine astfel un indicator al mutațiilor sociale – semnul trecerii de la o societate pur utilitaristă la una interesată de expresia simbolică și de sens.

Literar vorbind, cartea are farmecul unei pledoarii pentru o „democrație a artei”, unde esteticul nu este sufocat de comercial, ci hrănit de energia participării. Toffler afirmă tranșant: „Trăim într-o epocă stranie și miraculoasă, în care faptul fără precedent a devenit un loc comun”. Această frază poate fi citită ca un motto al întregii sale gândiri: ceea ce altădată părea imposibil – mase educate, public avid de cultură, democratizarea artelor – devine realitate în plină modernitate.

De asemenea, cartea atinge un punct esențial: legătura dintre artă și industrie. Toffler nu ezită să vorbească despre „industria culturii”, despre mecanismele economice care fac posibilă circulația operelor artistice. El arată cum arta nu poate fi desprinsă de realitățile financiare, de piață și de patronaj, iar aici critica lui este subtilă: riscul nu este doar vulgarizarea artei, ci și transformarea ei într-un simplu produs de supermarket.

Publicată pentru prima dată în anii '60, lucrarea lui Alvin Toffler, *Consumatorii de cultură*, rămâne un reper în analiza sociologică a fenomenului cultural modern. Textul, deși ancorat în realitatea americană postbelică, depășește granițele geografice și

temporale, păstrându-și actualitatea prin problematica fundamentală pe care o ridică: democratizarea accesului la cultură și transformarea artei dintr-un privilegiu elitist într-un bun destinat maselor.

Cartea este structurată în patru părți distincte, care urmăresc, în mod gradual, dinamica relației dintre artă, public și economie. În prima secțiune, „*Artă și oameni*”, Toffler introduce figura „consumatorului de cultură”, rezultat al expansiunii educației și al creșterii bunăstării clasei de mijloc. Această nouă categorie de public, numeroasă și diversă, devine elementul catalizator al schimbării, punând sub semnul întrebării modelele tradiționale de receptare artistică.

În partea intitulată „*Tendințe*”, autorul abordează transformările instituționale și universitare care au dus la o „explozie culturală” fără precedent, analizând totodată tensiunile dintre exigențele publicului și rezistența mediilor artistice tradiționale. Secțiunea „*Artă și bani*” aduce în prim-plan paradoxurile economiei culturale: costurile ridicate ale instituțiilor, precaritatea financiară a artiștilor și dependența de patronaj sau subvenții. În final, „*Epilogul*” sintetizează dilema fundamentală: cum se definește calitatea în artă într-un context dominat de cerere crescândă și diversificată?

Meritul esențial al lui Toffler constă în abordarea echilibrată: autorul nu cade nici în capcana elitiștilor care deplâng „diluarea” culturii prin deschiderea către mase, nici în tentația de a idealiza arta de consum. Analiza sa, riguroasă prin utilizarea datelor statistice și a studiilor de caz, este completată de observații cu valoare interpretativă, care invită cititorul la reflecție asupra rolului artei în societatea modernă.

Relevanța lucrării pentru prezent este incontestabilă. În epoca digitalizării și a platformelor globale, discuția despre

statutul artei ca produs de masă, despre tensiunea dintre valoarea estetică și popularitate, se dovedește a fi mai actuală ca oricând. Toffler anticipa cu o luciditate remarcabilă direcții pe care cultura contemporană le-a urmat: festivalizarea, comercializarea și globalizarea experienței artistice.

Consumatorii de cultură nu este doar o radiografie a anilor '60, ci o lucrare fundamentală pentru înțelegerea mecanismelor prin care arta și societatea se modelează reciproc. Este o meditație asupra condiției artei într-o lume dominată de consum, un avertisment că participarea democratică poate fi în același timp șansă și pericol.

Valoarea cărții rămâne actuală: într-o epocă a digitalizării și a social media, unde cultura se consumă la viteza unui click, reflecțiile lui Toffler par profetice. O carte care, prin forța argumentelor și a imaginilor, obligă cititorul să-și pună întrebări incomode despre propria relație cu cultura.

Ioan MARTA

Aforisme

- Decât să dai cuiva care nu merită o replică, este de preferat să creadă că i-ai dat satisfacție.
- Cea mai mare certitudine este presupunerea.
- Umbra ta îți reamintește mereu că trebuie să fii călăuzit de lumină în tot ce faci.
- Fără nuanțe totul ar fi limpede.
- Nu-ți irosi cuvintele. Nu ai nimic mai de preț ca ele.

Baci Ghiuri picat pă gânduri

Ioan Alexandru ARDELEAN
Scriitor, Macea

Ei, oameni buni, ia să mai pun o șoală de vin fert, nu prea îi vremea de vin fert, da, ce să zâc am un rățăpt tare bun și mere și pă cald și pă frig. Hai că vă spun și vouă, într-o oală să golește o litră poatie fi și doauă de vin roșu care să pune la fert pă șpohert, în care să punie puțan țucur, după ce începe să fiarbă să taie câteva felii de măr, apoi să bagă țimet, piper și cuișoare. După tăta treaba asta să ia oala de pe foc și să punie on fedieu păstă ea și să lasă așe, asta pântru ca aminosurile să să împreunie unile cu altile, după care pot vini goștii, eh, domnii mai bagă mnere, noroancă, uă țitroamă.

Cum stam io la masă și mă uitam pă fereastă, mai luam o gură de vin, iară mă uitam pă fereastă și mă socotiam, oare iarna vine cu cal alb sau vine tăt cu cal negru. Și așe gândurile mele mereau diparte, nu păstă mări și țări, ci păstă ani și ani, pă vremea când ieram un pruncuș, să fi avut 8-9 ani...

Pă vremea aceia iarna, iera ianră, niaua avea cam jumătate de metru, pă puțan, iară măcenii să pregătiau să taie porcii, hm, adicate „să facă proaspătă”. În sara de ’năntea tăierii porcului, muierile curățau usturoiu’ pântru cârnaț și celelaltie mânânțalușuri, curățau ceapa pântru spălat mațale de cărdaboș și chișcă...să acuțau cuțătile și multie altie treburi trebuitoare.

Noi pruncii abia așteptam să vină dimineța, să fim și noi în țiu, abia răușau a noști să ne culce. Dimineța, la prima oră, eram sculați și ne pregăteam să ișim în gredină, bătrânii noști junghiau porcu’, apoi cinstiau on păhar de răchie tare și aspră precum ei. Ce să zâc atunci porcii nu

să curentau, să băga cuțātu’ în ei, adicate să înjungheau, așe erau vremurile, amu dacă faci așe capeț gloabă, uă amendă.

După ce bătrânii dădiau pă grumaz unu, doauă păhară sau cât le pica bine, asta, funcție de frigu’ de afară, strâgau pă noi, pruncii, să merem afară și să ațățăm focu’ „cel mic” . Noi, țuști afară, mama săraca strâga luați-vă cheptarile, căciulile și șalurile, săraca mama vinia după noi cu tătie hanile noaște, abia le căra, apoi merea cu ele ’năpoi.

Pruncii, pă vremea mea, aveau grije de focu’ mic, să nu-l lăsăm să să stângă, în vremurile acelea porcu’ era pârjolit cu paie, așe că aiasta iera meseria pruncilor. Tăt la focu’ mic să țâniau și ferăle folsâte la ars porcu’ întră unghii, după ce iera discăltat, adică i să smuljau copitele, drept răsplată pântru ajutoru’ nost căpătam ureche și coadă. Hm, ce bune ierau!

În zăua cu tăiatu’ porcului multie pățanii s-or petrecut, la on vecin, după ce or pus porcu’ jos și henteșii beiau pomana, pă când or aprins paile după porc, aiasta s-o sculat și o fujit, băsama l-o ars tare. Treburi d-aștia or fost mai multie, numa ca la baci Ilie a lu’ Părjol n-o mai fost, adicate, porcu’ cu focu-n spate o fujit la șira de paie, noroc c-or fost mulț oameni și n-o ars numa jumătate de șiră și on pup de tulei. Eh, aștia poveștile noaște și-s faină!

După ce s-o gătat porcu’ de împărtăt, adicate s-or scos șoancile, clisăle, ferturile și bunânțăles că pruncii or tras porcu’ de coadă și aiasta o dat drumu’ la câțiva bani mânânțai.

După ce cârnațu’ o fost frământat, ’năinte de-a fi băgat în maț, trăbuia adusă „ață de cârnaț”, amu o fost rându’ lu Miculaie să fie feștit cu funijine pe la nas și obraz. Henteșu’ l-o trimăs pă Miculaie până la baci Alexa Hornaru după „ață de cârnaț”, vezi bine că numa el avea ață care nu să rupe. Săracu’ Miculaie, o fujit una-

doauă și o vinit tare iute, tăt niegru pă obraz și cu o ață trasă pân funinjinie, noi când l-am văzut am început să râdem.

Povestea cu „ață de cârnaț” îi vechie și poatie îi numa la noi la Macea, nu știu, bătrânii tăț știa care îi treaba, tăț aveau „ață de cârnaț”, haba cârnațu’ nu să leagă, să leagă numa cărdăboșu’, iară chișca să coasă, așe că cel prostit vinia plin de negreală pă obraz. Întâmplarea asta or pățat-o și oameni mai bătrâni care nu ierau din Macea. Ce să faci, așe ni-s noi măcenii!

Amniza nie găsea pă tăț roata după masă mîncînd tocană unsă, unsă așe fel că a doua ză pă tăț nie lovea cufureala, io, știam că unsoarea din tocană trăbă tăietă cu curechi mînîntăl din cadă – m-o spus moșu’ Marcu. Drept îi că nime n-avea bai că-i așe unsă pîntu că cea mai bună tocană îi aceia din zăua în care să taie porcu’.

Pîna când vinia sara tătie ierau rînduite și la locu’ lor: cârnațu’ pus pă rudă la zvîntat, cărdăboșii și maiosii opăriți, chișca opărită și pusă sub doauă-tri tietri la lățat, clisăle și șoancile ierau albe de sare, în dobă sfărîia carnia și cârnațu’ iară pă șpohert oala cu curechi umplut să-nfoia mînioasă. Pă masă, acoperite c-on dosoi de în așteptau la rînd pogăcițale, arătau albe la fața obrazului, pudărite cu țucur prav, cred că ne așteptau pă noi pruncii.

Faină vremuri am apucat, ce să fac, or fost și n-or mai fi, pă vremea mea n-or fost telefoane fără fir, televizoare..., da, am avut „ață de cârnaț”, focu’ mic, ureche și coadă de porc,... și am avut și vrăbii, amu nici vrăbii nu mai iestă. Asta cu vrăbiile îi faină, trăbă să o spun, după ce să așeza tătă lumea la masă, io mă duciam la streșină și

prindiam o vrăbie, mama scotia mîncarea dintr-o găluscă și învălea vrăbia în frunza de curechi după care o lega cu ață subțire, să nu să disfacă. La Macea găluștile să fac mari cât pumnu’, așe că-n blid fiecare căpăta o găluscă, una iera cu vrăbia, alta cu on cocian de cucuruz ori băt de tuleu, apu,

atunci să vezi țăvlituri, când zbură vrăbia și cocianu’ ori tuleu’ ajunja întră dinții unuia care nu vede bine.

După ce tătă lumea mîncă bine, să apucă de băut vin și pă cum să goleau păharăle bătrînii noști vorbeau mai mult, povestău de străgoaie, iosag nărăvaș, nopți cu lună plină când să mărîtă străgoaile. Io ascultam cu gura căscată, ortacii mnei durmeu ostăniți, nu m-aș fi dat dus

dintră povești nici în ruptu’ capului, poatie de aceia știu, amu, așe multe și iacă le spun și io la alții care vreau să mă asculte și să-nveță căte ceva.

Oamini buni, să știți că ce v-am spus aici, nu-s minciuni, lucrurile aștia așe s-or petrecut cândva la Macea și trăbă să mai știți și că:

La Macea tătdiauna or fost oameni diștepti, da, ca amu niciodată!

Măcenisme: șoală-cană, șpohert - sobă de gătit, țucur-zahăr, țimet-scorțîșoară, fedieu-capac, goștii-oaspeții, noroancă - portocală, țitroamă-lămăie, niaua - zăpada, chișcă - stomac, să fim și noi în țiu - să fim în mijlocul acțiunii, grumaz - gât, ațățăm - aprindem, cheptările-cojoacile, șalurile-fularele, henteșii-măcelarii, șoancile- jamboanele, mînîntăi-mărunți, cufureala-diaree, curechi - varză, curechi umplut - sarmale, dosoi - prosop

Colțul mucalitului

Loredana TUDORESCU

Eseist, Arad

„Pot rezista la orice, mai puțin la tentație.”- Oscar Wilde

„Nu renunț niciodată la un obicei prost până nu găsesc unul mai bun.”- George Bernard Shaw

„Să nu amâni pe mâine ceea ce poți lăsa pe poimâine la fel de bine.”- Mark Twain

„Între două rele, de obicei îl aleg pe cel pe care nu l-am încercat încă.”- Mae West

Întâmplări mici despre oameni mari

➤ I. L. Caragiale (13 februarie 1852-9 iunie 1912)

Se spune că I.L. Caragiale, la o berărie, a primit nota de plată și a exclamat:

– Chelner, e o greșeală aici! Chelnerul: – Nu, domnule, nota e corectă!

Caragiale: – Ba nu, că scrie „total”, dar eu nu văd nimic total aici... doar parțial, la mine în buzunar!

➤ Thomas Edison (11 februarie 1847– 18 octombrie 1931)

Edison și becurile furate
După ce a inventat becul electric, Thomas Edison a pus câteva becuri pe coridorul laboratorului său. A doua zi, a observat că dispăruseră. – Extraordinar! – a spus el. – Încă n-

am reușit să le pun în vânzare și deja există cerere!

Cartea de duminică

Alexandra TUDORESCU

Eseist, Arad

Planuri de pensie- Sue Hincenbergs

Planuri de pensie este un roman modern, savuros și plin de viață, ideal pentru cei care caută un thriller lejer, cu personaje realiste și umor bine temperat.

Este o lectură care alternează hohote de râs cu răsturnări neașteptate și un iz de „crimă maritală cu farmec”.

Cartea combină umorul negru cu suspans și o doză sănătoasă de sarcasm. Personajele sunt pline de viață, imperfecte și memorabile – autoarea jonglează abil între comic și dramatic pentru a crea un cocktail literar captivant. Perfect pentru fanii de literatură cu suspans și umor negru.

PERSONALIA

Personalități arădene: Viorel Achim

Adina (Lăpăduș) MATEI
Scriitor, Arad

Doctor în istorie al Academiei Române și cercetător științific gr. I la Institutul de Istorie “Nicolae Iorga” din București

Istoria se petrece exclusiv în timp, și prin tot ce are el mai bun, omul încearcă să se împotrivească timpului. (Mircea Eliade)

Poate că acum, mai mult ca oricând, avem nevoie să ne cunoaștem și prețui istoria, pentru a înțelege lumea actuală, pentru a aprecia diversitatea culturală și pentru a conștientiza drepturile și responsabilitățile noastre ca cetățeni.

Istoriei i s-au dat mai multe definiții: “știința care studiază evoluția societății umane de la apariția omului până în prezent” (Wikipedia); “ecoul a tot ce cade pe drumul neamului omenesc” (Alphonse de Lamartine).

Am reușit pentru o oră să stau de vorbă cu Viorel Achim, originar din Arad, istoric de o viață, dedicat cercetării, analizei și interpretării evenimentelor istorice. Ca specialist în istoria regatului Ungariei și relațiile internaționale în sud-estul Europei în secolele XIII-XIV, el a publicat două cărți – *Banatul în evul mediu. Studii* (2000) și *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii Arpadieni* (2008) – precum și numeroase articole și studii. De la un moment dat, în

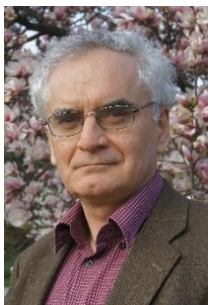
programul său de cercetare au devenit dominante domenii precum: minoritățile etnice în România în perioada 1918-1948, politica de populație în România în anii 1940-1944, Holocaustul din România, istoria romilor. Între monografiile publicate de el, se află *Țiganii în istoria României* (1998), cu ediții în limbile maghiară, bulgară și engleză. A scris extensive despre deportarea romilor în Transnistria în anii 1942-1944, a publicat volumul *Munca forțată în Transnistria*.

“Organizarea muncii” evreilor și romilor, decembrie 1942 – martie 1944 (2015), cu o traducere în limba maghiară, a editat o culegere de documente cu titlul *Documente privind deportare Țiganilor în Transnistria*, 2 vol. (2004), a publicat și alte volume de autor,

a editat editat sau coeditat mai multe volume de studii. (<https://www.iini.ro/ro/dr-viorel-achim>)

A.M. – Așadar, după părerea dumneavoastră, ce este istoria?

Am și eu câteva definiții preferate ale istoriei dintre multele care circulă, dar nu vreau să mă refer la ele căci sunt locuri comune. Aș alege mai degrabă o definiție funcțională, care spune ce face istoria, de ce este studiată de cel puțin 2500 de ani de profesioniști numiți istorici, de ce se învațată în școală și prin alte mijloace și de ce cunoașterea ei este importantă în lumea de azi. Cred că funcția culturală a istoriei este cea mai importantă și ea singură este suficientă pentru a justifica această activitate umană, de reflecție asupra trecutului unei comunități, fie ea locală fie o națiune sau o țară. Ce poate fi mai înălțător și mai inspirațional pentru un tânăr decât discursul lui Leonidas de dinaintea bătăliei de la Termopile sau

viața exemplară a unui mare artist al Renașterii ori biografia unui mare lider democratic care a contribuit la pacea lumii și a influențat în bine destinul a sute de milioane de oameni? Istoricii ne arată că, dincolo de experiențele foarte diferite prin care a trecut omenirea, istoria are totuși un sens, că mai ales în ultimele secole omenirea a progresat din punct de vedere material și spiritual, că libertatea individului s-a extins, că au fost create reguli internaționale menite să asigure pacea și bunele relații între națiuni etc. În momente grele, în care aceste progrese par a fi amenințate, cum se întâmplă în ultimii ani, e bine că ne putem raporta la un trecut în care, cel puțin în aparență, mai totdeauna binele a învins.

Istoria îndeplinește și o funcție comunitară importantă. Trecutul comun sau mai bine spus memoria unui trecut comun ține oamenii laolaltă și stă la baza comunităților umane, iar națiunile moderne s-au construit pe conștiința unui trecut comun, poate real sau poate inventat, dar perceput ca atare.

În secolul XXI, când, în condițiile globalismului, nevoia de identitate este mai mare decât înainte, istoria a devenit din nou importantă pentru guverne, țări, elite și publicul larg, căci identitatea națională, locală, comunitară etc. se exprimă cel mai bine prin istorie și are el mai bun suport în istorie și memorie. Dacă n-ar avea această funcție, care într-un fel este cuantificabilă, statele moderne nu ar investi în cercetarea istorică și în educația istorică a cetățenilor, copii sau adulți.

A.M. – Ați studiat politicile etnice ale statului român în perioada interbelică. Ce elemente v-au surprins cel mai mult?

Nu cred că poate fi vorba de surprize, căci un cercetător în orice

domeniu atunci când inițiază un proiect nou nu pornește de la zero, el cam știe la ce se poate aștepta sau cel puțin are niște ipoteze de lucru și niște așteptări.

Faptul că România Mare nu a fost deloc un paradis pentru minorități, așa cum se spunea mai demult iar uneori se mai spune și astăzi, inclusiv în mediile istoricilor, după cum nu a fost nici țara care și-a tratat cel mai rău minoritățile, era binecunoscut în mediile istoricilor profesioniști. Cred că am reușit să arăt, documentat, care a fost situația reală și care a fost politica pe termen scurt și pe termen lung a statului român față de minoritățile naționale în perioada interbelică și apoi în anii regimului condus de generalul (ulterior mareșalul) Ion Antonescu (1940-1944).

Pentru mine, care știam ce s-a petrecut pe plan european în chestiunea minorităților nu a fost o surpriză că am putut documenta pentru cazul românesc, pentru că România nu s-a putut sustrage unor evoluții ce au avut loc la nivelul continentului.

A.M. – V-ați remarcat prin studii despre istoria minorităților și politicile etnice din România în anii celui de-al doilea război mondial. Povestiți-ne puțin despre activitatea de cercetare în acest domeniu sensibil.

Am scris relative mult despre politica de omogenizare etnică promovată de guvernul condus de generalul (ulterior mareșalul) Ion Antonescu, care a avut un nume special ce poate crea confuzie: s-a numit “politica de populație” a României. Numele a fost dat de marele demograf specializat în demografia etnică și statistician Sabin Manuilă, care a și teoretizat-o începând cu anii 1930. Prin politica de populație se urmărea transformarea României într-o țară

omogenă din punct de vedere etnic, din care minoritățile urmau să dispară. Mijloacele de realizare preconizate erau schimburile de populațiile cu țările vecine, repatrierea românilor din străinătate și repatrierea minorităților în țările-“mamă”, deportarea unor minorități, colonizările de etnici români în zonele minoritare, emigrarea forțată. Au fost elaborate proiecte în domeniu, au fost create organisme care s-au ocupat de punerea la punct a acestui program, au fost luate măsuri în cadrul acestei politici noi, și în consecință în acei ani sute de mii de oameni au fost dislocați din locurile lor în numele omogenității etnice. Deportările de evrei și romi în Transnistria, cu tragediile care s-au petrecut în acest teritoriu sovietic pe care guvernul român l-a folosit ca “groapă de gunoi etnică”, au fost parte a acestui proiect etnopolitic. Este un capitol nu doar interesant, ci esențial pentru înțelegerea a ceea ce s-a petrecut în România în anii 1940-1944, nu doar în ce privește minoritățile.

În studiile mele am explicat geneza acestei politici, am arătat care au fost proiectele în domeniu și ce s-a făcut efectiv în materie de politică de populație în anii 1940-1944. Am arătat și liniile de continuitate ale acestei idei, căci ideea omogenizării etnice nu a dispărut în 1944, ea a fost prezentă în gândirea politică românească și în politica guvernelor românești și după 1944. Paradoxal pentru unii, idealul experților români în politica de populație și ai autorilor proiectul de românizare completă a țării s-a împlinit în timpul regimului comunist.

Evident, am încadrat fenomenul românesc în contextul internațional căruia i-a aparținut, căci România nu a fost un izolat. Omogenizarea etnică era în

anii '30 și '40 ideea predominantă în Europa, nu doar în Germania și țările aliate ori satelite, ci și în țări aflate în cealaltă tabără, fie țări democratice, fie Uniunea Sovietică.

A.M. – Sunt întâlniți doi termeni *romi* și *țigani*. De ce?

Țigan (cu variante în multe alte limbi) este numele pe care străinii l-au dat grupurilor de migranți originari din India care au ajuns în Europa în secolele XIV-XV și descendenților acestora. Este un exonym, diferit de numele și-l dădeau acești oameni, cu un cuvânt din limba lor, *Rom* (la singular) sau *Roma* (la plural), care în limba romani înseamnă “om” sau “oameni” (de-ai noștri). Acesta este un endonym. Din anii 1990, autoritățile române folosesc pentru această minoritate termenul *romi*, nu cel de *țigani*, aceasta la cererea organizațiilor rome, care resping termenul *țigan* pe motiv că este derogativ.

Primele revendicări de acest fel din partea fruntașilor țigani din România au fost în anii 1930, când nimeni nu a fost împotrivă, tuturor li se părea ceva normal, iar autoritățile române și publicul românesc educat au folosit mai mult numele *romi* decât *țigani*. În primii ani postbelici, în timpul guvernului condus de Petru Groza, termenul *romi* a fost chiar oficializat. E adevărat că termenul *rom* avea atunci, pentru romi și pentru ne-romi, o semnificație emancipatoare, iar modernizarea și integrarea acestei minorități era o chestiune importantă pentru toți. După 1989 numele *rom* a devenit din nou oficial. Termenul *țigan* este considerat derogativ, așa cum și este în anumite contexte.

Aceasta nu înseamnă că folosirea termenului *țigan* este ilicită sau ține de rasism, cum spun unii activiști, căci cel puțin în cercetare uneori este obligatoriu

să scriem *ȝigan*, căci cuvântul a avut de-a lungul timpului conotații diferite, iar istoricul trebuie să opereze cu termenii de epocă, evident explicați pentru cititorul de azi. Astăzi se consideră că este dreptul fiecărui popor să fie numit cu numele pe care și-l dă el însuși. În ultimele decenii zeci de țări și-au schimbat numele oficial sau numele în limba engleză cu acest argument. Și alte națiuni și minorități au cerut să modifice numele lor în acele oficiale din țara respective sau la nivelul organizațiilor internaționale: azi, de exemplu, nu mai spune nimeni *laponi* și *eschimoși*, termeni considerați a fi derogative, ci *sami* și *innuit*.

Românii înțeleg mai bine decât alții acest lucru, căci ei s-au luptat multă vreme ca să-și impună în fața străinilor numele lor etnic. În Transilvania (în sensul larg al termenului) o revendicare de bază a mișcării naționale din secolele XVIII și XIX a fost numirea lor ca *români* în loc de *valah* sau *oláh*, termeni pe care ei îi percepeau ca o jignire,

Că numele *rom*, *Roma*, *Romani*, dar și alte forme în diferite limbi, creează confuzie în anumite țări, unde etnicii români sunt confundați cu romii, și aceasta nu doar în mediile needucate și nu neapărat spontan, este din păcate foarte adevărat, dar este treaba statului român să corecteze aceste lucruri, ori guvernul român nu a făcut și nu face nimic în acest sens.

A.M. – Acum 107 ani, România ieșea dintr-un război distrugător pentru civilizație, dar câștiga unitatea națională. Pe 1 Decembrie 1918, se decide în unanimitate Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, dar cu păstrarea unei autonomii locale, pe baze democratice, cu egalitate între naționalități și religii. În ce măsură s-a

reflectat acest aspect în rândul minorităților naționale și religioase în perioada imediat următoare?

Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 a proclamat un set de “principii fundamentale la alcătuirea noului Stat Român” – cum apare în text –, de natură să asigure înfățișarea unui regim cu adevărat democratic în România, cu libertăți democratice largi și cu o legislație socială avansată. Primul principiu menționat aici era “deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare”, adică pentru minoritățile naționale; și erau enumerate drepturi politice și culturale foarte largi de care urmau să beneficieze acestea. Aceste prevederi din Rezoluția de la Alba Iulia, care erau rezultatul unor elaborări destul de anevoiase, exprimau viziunea foarte liberală a celor mai mulți frunzași ardeleni cu privire la organizarea României Mari dar și caracterul democratic și plebiscitar al deciziei de unire adoptată la Alba Iulia.

Se știe că România Mare nu a atins însă nicicând standardele în materie de drepturi pentru minorități care au fost proclamate la Alba Iulia.

Rezoluția de la Alba Iulia este unul dintre actele fundamentale al statului român modern, exprimă o stare de spirit și aspirațiile democratice ale elitei române ardelenice din 1918, dar ea nu este întotdeauna citită de cei care scriu despre ea. De exemplu, în Rezoluție nu se vorbește nicăieri despre autonomie pentru minorități. Rezoluția folosește cuvântul autonomie doar în articolul II, în care se spune că teritoriile unite cu România vor beneficia de “autonomie provizorie” până la întrunirea Constituantei. În același timp, trebuie spus că principiile despre care am vorbit

nu au fost condiții pentru Unire, după cum Rezoluția de la Alba Iulia nu a fost actul care a stat la baza deciziei Conferinței de Pace de la Paris de a da României Transilvania, Banatul și celelalte regiuni românești din fosta Ungarie.

A.M. – În învățământul românesc se studiază într-o oarecare măsură istoria romilor și a altor minorități. V-ați gândit să încercați, pentru disciplina istorie, elaborarea unei programe școlare opționale și a unui manual despre minorități?

Fac parte din grupul de lucru de la Ministerul Educației care lucrează la elaborarea programei școlare pentru disciplina “Istoria, robia și deportarea romilor”, care înseamnă cam 30 de ore, adică un an școlar, și are caracter opțional.

Nu am fost implicat direct în elaborarea altor programe de istorie, am fost doar referent la câteva, și nici nu am contribuit la vreun manual de istorie pentru liceu sau gimnaziu, ci la fel, doar am fost referent la un manual. Acum, după ce am am experiența muncii în grupul de lucru pe care l-am pomenit și am avut ocazia să mă uit peste mai multe programe școlare și manuale de istorie, cred că mi-ar plăcea să scriu un manual de istorie a minorităților etnice din România, căci este domeniul meu de expertiză. Trebuie însă să existe o competiție adevărată pentru aceste manuale, cu o evaluare făcută de istorici calificați și pe baza unei programe corecte și moderne sub toate aspectele.

În condițiile în care programele de istorie a minorităților sunt opționale, iar disciplinei Istorie i se acordă de regulă o oră pe săptămână, nu știu care va fi viitorul istoriei minorităților în școlile din România. Cred că o soluție bună ar fi ca istoria minorităților să fie prezentă mai mult decât până acum în manualele de

Istorie generală de la diferiți ani de studiu, de la clasa IV-a până la clasa a XII-a. Doar așa toți elevii din țară pot învăța ceva despre minorități. Ar putea exista chiar lecții dedicate istoriei minorităților, cum ar fi de exemplu în manualele de istorie modernă și contemporană sau în manualul de Istoria comunismului, când chestiunea minorităților a avut un rol important în politica țării. În orice caz, este o materie dificilă, care trebuie predată de profesorii de istorie care ar trebui să beneficieze și de un training de specialitate.

Sunt convins că cel puțin în regiunilor și localitățile multietnice, cum este Aradul materia Istorie va fi mult mai interesantă și mai atrăgătoare dacă va cuprinde și istoria minorităților, desigur predată într-o manieră modernă, inteligentă și inclusivă, acolo unde este cazul.

A.M. – În ce proiecte sunteți implicat în prezent?

Proiectul de cercetare la care lucrez în acest moment și pe care îl am în minte oriunde aș călători, se referă la mobilitatea transfrontalieră a ȋiganilor (romilor) din România în anii 1850-1950. Este un subiect pe care-l găsesc interesant și sunt sigur că va trezi interesul multora, căci e vorba de reconstituirea în datele lui esențiale a unul proces demografic care a afectat nu doar România ci și multe alte țări de pe continentul european, dar și mai departe în cele două Americi, anume migrarea unui număr relativ mare de țigani nomazi din Țara Românească și Moldova / România în epoca în care s-a produs emanciparea din robie, adică în prima jumătate și la mijlocul secolului XIX. Nemulțumiți de situația în care se aflau și de perspectivele care li se ofereau, aceștia au trecut frontiera și s-au stabilit în țările vecine și de aici cei mai mulți au plecat mai departe spre toate punctele

cardinale. Se știe în lumea istoricilor că România a jucat un rol foarte important în ceea ce se numește „cea de-a doua migrație a țiganilor”. Rezultatul este că de pe la 1900 aproximativ trei sferturi dintre țiganii/romii din Europa și Americi vorbesc astăzi dialecte ale limbii romani care conțin cuvinte românești sau au ca limbă maternă româna. Studiul meu încearcă să descrie și să explice începuturile acestui fenomen demografic, pe baza documentelor de arhivă, ceea ce nu s-a făcut până în acest moment. În acest studiu voi scrie și depre alte chestiuni care privesc migrația sau emigrarea romilor din România întâmplate în prima jumătate a secolului XX și care ar trebui să-i intereseze pe cei care se ocupă de fenomenul contemporan al migrației masive a romilor de după anul 2000.

Lucrez însă în paralel și la alte câteva proiecte mărunte care ar trebui să se finalizeze în niște studii, într-un interval de un an.

Biroul de lucru a unui cercetător este însă mult mai încărcat, căci sunt proiecte care vin din urmă, aflate în diferite stadii de elaborare și la care el lucrează în permanență, în sensul că adună informație, scrie capitole etc. Este o activitate fără deadline-uri precise, la care se lucrează aleator. Desigur că o teză de doctorat bună sau o monografie care merită acest cuvânt poate fi realizată în 3 sau 4 ani cu câte 8 ore de muncă pe zi, dar de regulă cărțile de istorie cele mai grele, care aduc cel mai mare progres în cunoaștere și pe care un istoric le pune primele pe lista lui de lucrări, cumulează munca lui din mult mai mulți ani. Am și eu câteva proiecte la care lucrez de 10+ ani, iar unele au legătură cu istoria Aradului. În planificarea ideală pe care am făcut-o, ar trebui ca în anii următori

aproape în fiecare an să termin o astfel de carte.

A.M. – La ce carte de istorie a Aradului vă referiți?

Va fi o carte despre comitatul Zărand în epoca medievală, de pe la anul 1000 până pe la 1700, incluzând perioada stăpânirii otomane, care a fost decisivă pentru destinul istoric al Zărandului. Nu pot spune în acest moment dacă va fi o monografie sau un studiu de mari dimensiuni, deoarece încă adun materiale, în principal documente de arhivă inedite. Este un subiect dificil, deoarece până acum s-a scris foarte puțin despre comitatul Zărand în epoca menționată, iar sursele istorice nu sunt nici ele foarte bogate. Sunt aici și chestiuni de istorie demografică, etnică și confesională foarte interesante. Fostul comitat se întindea de-a lungul Crișului Alb, de la est de Brad și până la vest de Gyula, și avea o rețea densă de așezări, cu un puternic specific în multe privințe.

Mi-ar plăcea să reușesc să descriu în evoluția lor tot acest complex de probleme cu o dinamică extraordinară și, de ce nu, să-i sensibilizez pe arădenii de astăzi în legătură cu moștenirea Zărandului, căci cei mai mulți dintre ei au descendență zărandeană. Memoria Zărandului, care era încă viguroasă în secolul XIX, s-a păstrat în mediile intelectuale în perioada interbelică, dar astăzi se pare că a cam dispărut.

Cred că dacă Aradul, prins între doi poli de putere regională (economică, demografică și poate mai mult decât atât) – mă refer la Timișoara (Banat) și Oradea (Crișana) – își caută identitatea, care astăzi este o marfă prețioasă, ar trebui să o caute acolo unde trebuie. Aradul nu are nevoie să o creeze în laboratoare, trebuie să o (re)descopere, să o valorifice inteligent și

să o transforme într-un vector de dezvoltare.

Dialogul cu domnul **Viorel Achim** ne demonstrează că istoria poate fi și un teritoriu în care se împletește adevărul cu identitatea, nu doar o succesiune de date și evenimente, iar istoricul, prin munca sa, contribuie la o mai bună înțelegere a prezentului, nu doar la clarificarea unor evenimente din trecut.

Arad, 7 septembrie 2025

Închisă în timp

Ioana CRIȘAN

Poet, Timișoara

Singurătatea în timp
Și timpul în singurătate
Mi-au măcinat
A sufletului carte –
O toamnă aurie
Mă desparte
De-un vis și de libertate.
Poate mă voi regăsi
În frunzele ce foșnesc încet
Și-n lumina nostalgică,
Ce într-o încercare zadarnică
De a întoarce timpul în mine,
Mă urmărește lacomă,
Fără să înțeleagă
Cum e înfripat timpul
Pe oasele mele,
Cum e cuibărit
În mintea mea,
Cum e adâncit
În privirea mea,
Pe care o rotesc spre cineva...
Dar sunt doar eu.

Igiena ca literatură a binelui comun: despre "Igiena țăranului român" (1895) de Dr. Gheorghe Crăiniceanu

Ligia M. MATEIU

Specialist în Genomică

Benelux, Germania

"Fericit este pământul carele ține pe trupul seu omeni buni, lucrători și harnici economi! Fericit este și neamul acela carele are credincioși patrioți și omeni întru științe luminați!" (Lazăr) (p.11)

Scriere tipărită de Academia Română în 1895, "Igiena țăranului român" a Dr. Gheorghe Crăiniceanu este una dintre acele cărți vechi care, odată deschise, te obligă să privești din nou către un prezent pe care îl credeai demult încheiat. Publicată la Lito-tipografia Carol Göbl din "București", cartea este, în același timp, anchetă socială, manual popular de sănătate, mic atlas etnografic și un îndreptar (uneori sever, adesea tandru) pentru a face binele cu minte în satele românești. Sub epigrafe memorabile, într-o limbă arhaică și vie, Crăiniceanu așază, cu răbdare, un program de igienă ca program de cultură, bogat în observații de teren, proverbe, tabele, hărți și un simț al măsurii care nu exclude îndrăzneala.

O parte din farmecul volumului stă în ortografia lui "îndoită", ca o punte peste vremuri, și în lexicul precis: ursoică (horn, comarnic, coș, ernieu), zăbun vătuit (antiriu, anterior, haină lungă), călțuni, peptar, coșare (îngrăditură de nuiiele pentru adăpostirea vitelor), cuhne (bucătării), zgăibi (răni, bube), pănușe, frecăței (aluat nedospit frecat mărunț în

palma sau ras pe răzătoare, care se fierbe în supă), păsture (materie cleioasă, cu bază de rășină, pe care albinele o adună de pe mugurii copacilor și pe care o folosesc pentru a astupa crăpăturile știubeiului) și multe altele. Cartea este un muzeu de cuvinte, un atlas al obiectelor domestice, din care ne putem re-cunoaște, la propriu, căminul românesc.

“Abecedarul igienei” include descrieri amănunțite despre “în-rîuririle din afară asupra omului” (p.11), sol, climă, hidrologie, și ordonează prioritățile practice: apă bună, aer curat, așezarea sănătoasă a satului și casei, plantații, desecări. Autorul își indică sursele (rapoarte medicale, anchete pe teren, proverbe, poezie populară) și pledează pentru un vocabular medical românesc, pentru a evita “rătăcirile terminologiei noastre medicale”. Volumul poate fi citit și ca o extensie a legii sanitare din 1885, dezvoltând și popularizând, prin observații concrete, principiile acesteia în lumea rurală. De altfel, “La noi s’a introdus igiena ca subiect de studiu în învățămîntul primar prin legea Instrucțiunii publice din 1864;” (p. 30).

Prima parte a cărții cuprinde zeci de pagini, ordonate pe capitole, despre locuință, încălțăminte și îmbrăcăminte (p. 37–181). În capitolul despre locuință sunt inventariate tipurile de case (de la locuințele lacustre, “case de lemn și de vălătuțe”, la casele de zid) și detaliile lor constructive pentru fiecare județ din Țara Românească și Moldova. Mare parte din case, ne spune autorul, sunt “o singură celulă” (p. 48), în care trăiesc “5-10 membri ai familiei și încă vre-un vițel, purcel, miel, mînzuleț, etc.” (p. 54). Printre altele, autorul cere interzicerea construirii de case cu tezic (turtă prismatică din baligă amestecată cu paie, folosită ca combustibil sau material de

construcție, cf. dextonline). Recomandă stărpirea bălților, plantări de arbori (salcâm, sălcii), canale de scurgere, alinierea ulițelor, puțuri în locul zăgazurilor de băligar și, treptat, desființarea bordeielor. Acordă atenție ferestrelor, orientării spre soare a caselor, înălțimii tavanului, situației pardoselii și a pereților, dar și detaliilor privind construcția latrinei, adâncimea puțului, distanța dintre cotețe și alte anexe gospodărești.

În capitolul al doilea, autorul reconstituie istoria opincii și a cizmei în spațiul românesc, discutând avantajele și limitele lor din perspectivă igienică. Opinca este “foarte igienică” (se fixează bine pe picior, e stabilă, potrivită terenului accidentat), dar expune la umezeală; cizma protejează la ploi și noroaie, însă devine vătămătoare dacă este strîmtă. Crăiniceanu se oprește asupra obielelor (bucată de pânză sau de postav pentru înfășurarea labei piciorului în loc de ciorap), asupra igienei piciorului (uscarea și schimbarea încălțămintei, evitarea pelei neargășite (netăbăcite) pentru opinci) și asupra unor riscuri practice (bătăture, unghie încarnată, entorse). Textul este presărat cu proverbe și observații etnografice, iar concluziile sunt medicale și precise.

Capitolul al treilea prezintă portul țărănesc: cămașa (de cânepă, borangic, bumbac), ȋtarii, zăbunul, scurteica (haină de stofă, de obicei îmblănită, lungă până la sau până sub genunchi), cojocul, gluga, brăul, broboadele, pălăriile. Autorul recomandă flanela în sezonul rece, protecția gâtului, gluga în viscol, precum și evitarea “învelirii prea strînsă a copiilor și a sugrumării taliei”. Avertizează asupra cojoacelor “unse” (pentru luciu) și insistă pe igiena corpului și a patului (saltea,

cearceaf, aerisire), pe spălatul periodic și pe combaterea paraziților.

În acest capitol sunt menționați Slavici și revista Familia din 1882. "Slavici (op.cit) spune, că catrința, opregul sau fota, sunt negre de alungul Oltului și pe la Sibiiu; bărbații portă cămașă scurtă vîrîtă în pantaloni, mânecarul e de pânză grosă, iar cojocului îi mai zic și bitușă. Nu-și bat capul ca să fie hainele comode, dar preferă a nu mânca, numa să se îmbrace frumos". (p.139). "Slavici scrie, că la Moți se portă de regulă opinci: încolo, precum la serbători, se poartă cisme roșii sau negre, iar spre nord și reserit papuci" (p.116).

Partea a doua a cărții, despre alimentație, este memorabilă (p. 185–333). Crăiniceanu spune lucrurilor pe nume, fără ironie, dar cu o exactitate tăioasă: "baza hranei" este mămăliga; legumele sunt cartofi, curechiu, ceapă, usturoi; "udăturile" sunt carne, brânză, borș etc. "Dresura o fac cu ou și cu grăsime". "În grădini au pomi roditori nealtoiți: cireși, vișeni, perji (varietate de prun, cf. dexonline), agudi (frăgar; dud, cf. dexonline)" (p.196). Vă invit la lectura integrală a acestei cărți <http://dspace.bcuculuj.ro/handle/123456789/145460>

Închei citând din p. 322: "Acum să vedem cum judecă poporul însuși despre beție, după Proverbe de A. Pann și Poesii populare de Bibicescu și de Jarnik-Bârsan, etc. - Vinul e toiaagul bătrâneților și nebunia tineretilor." Tot mai bună este apa de băut, cu precizarea că "După distinsul nostru bacteriolog Dr. Babeș, criteriul cel mai bun pentru judecarea apei de băut este cantitatea și calitatea bacteriilor conținute în această apă, sau mai bine zis absența lor."

"Cea dintâi datorie a unui cetățean este ca să-și cunoască țara." (Aurelian) (p.5)

Atunci când visele vorbesc pentru tine...

Lorena STOICA
Mentor, Timișoara

Atunci când visele vorbesc pentru tine ai un presentiment frumos cum că ceva

anume se va întâmpla. Nu știi exact ce, însă începi să visezi acel lucru, să-l vezi din ce în ce mai des, să-l simți și să ai o stare de bine continuă. Atunci când te simți descurajat de cele ce

te înconjoară, ale tale gânduri se duc într-acolo. Spre acel vis care-ți vorbește.

În fapt, acest vis pe care-l avem este chiar vocea lui Dumnezeu. Ne arată ce are pregătit pentru noi dacă ne punem la treabă. Pe scurt, unde am putea ajunge dacă ne transformăm forța într-una de fier și continuăm cu determinare și perseverență.

Imaginația, creativitatea, visele și energia creativă fac toate parte din acest ciclu divin. Era o vorbă din popor: „Dumnezeu îți dă, dar nu-ți bagă și-n traistă”, ceea ce din punctul meu de vedere definește traiectoria unei persoane. El vine cu aceste semințe de care avem nevoie pentru al nostru vis, însă dacă noi nu venim cu munca, determinarea, consecvența și perseverența efectivă, nu vom reuși să ajungem acolo unde ne-am propus. Acolo unde sufletul nostru ne șoptește că e locul nostru.

Scriu toate acestea după 9 luni în care mi-am ascultat visul. Mi-am dat crezare-n ceea ce am primit, astfel muncind zi de zi

la acest vis am ajuns în punctul unde doar speram să fiu odată.

Am ajuns să îndrum oamenii care vor să-și scrie o carte, să-i ajut indiferent de vârstă și granițe geografice să pună pe foaie cuvintele sufletului și să dea viață acelui vis hărăzit de Dumnezeu. Am ajuns să susțin autorii români independenți întru devenire, să le fiu aproape la debutul literar precum doamna Cândea m-a susținut la propriul debut acum cinci ani de zile. Să dau mâna de bine mai departe și să nu mă las indiferent de obstacole. Pentru că românii scriu bine. Scriitorii contemporani scriu bine, iar vocea lor trebuie auzită mai des. Trebuie recunoscută, iar asemeni unui diamant, lucrările trebuie mai mult sau puțin șlefuite astfel încât în final să avem cărți de calitate. Cărți care nu sunt produse de consum fără suflet, ci sunt cărți scrise cu sufletul, pentru alte suflete. Cărți care se vând datorită acelui sentiment de *acasă* pe care acestea îl oferă încă de la primele file, indiferent de gen.

Metamorfoza care stă la baza unei astfel de cărți este nulitatea regulii de gen literar și vârstă. Anume, indiferent de ceea ce scrii, nu există carte care să nu fie scrisă cu sufletul. Care să nu ofere căldură și calitate, iar mai mult decât atât, vârsta este doar un număr astfel încât **niciodată, dar absolut niciodată** nu este prea devreme sau prea târziu să-ți scrii o carte și să o publici ca autor român independent.

Astfel, atunci când visele-ți vorbesc, dă-le crezare! Dă-le puțin mai mult din timpul tău pentru că ele nu ar fi fost acolo dacă nu trebuia să ajungi acolo unde acestea-ți indică direcția și locul!

*Și nu uita, drag cititor, **dacă scrii**, să scrii cu sufletul!* Să-ți lași inima să-ți dicteze cuvintele pe foaie!

Dă-i sufletului tău condeiul și ai să vezi de ce minuni vei avea parte!

Ediția cu numărul 13 – Folk pe Pâine a încheiat evenimentele culturale pecicane ale lunii august

În perioada 29-30 august 2025, la Pecica s-a desfășurat ediția a XIII-a a Festivalului Național Folk pe Pâine. Evenimentul a avut loc în cea mai nouă locație de cultură pecicană, Teatrul de Vară.

Cele două seri de concerte au reșezat poezia și muzica folk la loc de cinste și au ținut aproape cunoscători ai genului, veniți din mai multe județe ale țării.

Concertele au început la ora 19 și au ținut publicul până după miezul nopții, în fiecare seară.

Vineri au urcat pe scenă tinerii Ștefan Velciev, Dancing Flowers și Ioana Szigeti. Lugojanul Vasile Gondoci a încântat publicul cu propriile compoziții, cu vocea și stilul unic de interpretare. Arădenii Daniel Julean și Maria Nicoleta Brola, cei mai apropiați colaboratori ai pecicanilor, au susținut un recital care a fost lung aplaudat. Revenită și ea la Pecica, Didina Curea din Oțelul Roșu a adus în festival cântece vechi și noi, cucerind, ca și altă dată prin calitățile vocale, atitudine și sensibilitate.

O prezență nouă la noi, Dana Florian din București a fost primită foarte bine de public, a adus cu adevărat, prospețime serii.

A urmat recitalul artistului Dinu Olărașu, cantautor și poet, venit de mai aproape acum, după șapte ani de la anterioara participare. Chiar ne-a fost dor de muzica lui!

Pentru întâia oară la Pecica, precum și în zonă, ne-am bucurat și emoționat de prezența lui Daniel Iancu, venit tocmai din Ovidiu – Constanța. Ne-a descoperit frunțile cu piesele satirice, inteligent compuse și interpretate. I-a fost alături, și pe scenă, soția Florentina.

Între recitaluri au citit din creațiile proprii: Blazena Miroslava Karkus, Nicoleta Suceveanu – Dudaș, Tatiana Moș, Lucian Gevelegian, Ioan Vasile Marcu și subsemnata.

Seara s-a încheiat înălțător cu concertul susținut de Mircea Rusu Band. Sublim, curat, sensibil! Nici nu am simțit că trecuse de miezul nopții, spre ora 1 din noaptea următoare. Artistul a relaționat tot timpul cu publicul și am avut și eu marea bucurie de a urca pe scenă, să cântăm împreună. Mulțumim, Mircea Rusu pentru poezie și muzică dar și pentru cuvintele de apreciere adresate pecicanilor și orașului nostru!

Sâmbăta a fost seara Cenușărilor cu Andrei Păunescu și Magda Puskas, Cristian Buică, Vanghele Gogu, Mădălina Amon, Maria Magirescu, Adriana Păunescu și a Cenușărilor Lucian Emandi cu Monica Mihaela Cojocaru, Lucian Gevelegian, Florian Jianu și Eugenia Ponta Pete.

S-a cântat, s-a trăit, s-a vibrat, artiști și public, toți în aceeași simțire. A fost o seară magică care nu o doream sfârșită. Cântecul vechi din cenușărie a alterat cu cântece noi, fiecare dintre artiști s-au perindat la microfon și au participat împreună la cântecul de grup.

*„O lumină pentru toți
E în noi, veniți, luați,
O lumină pentru toți
Și să fim pe viață frați...”* (Andrei Păunescu)

Ne-au fost alături, atât cât timpul le-a permis: primarul Petru Antal,

viceprimarul Kocsik Imre, președintele Consiliului Județean Iustin Cionca, administratorul public al orașului Miodrag Stanoiov, membrii ai Salon Gutenberg-Arad, prieteni și susținători din Arad, Buziaș, Lugoj și Timișoara.

Sponsori ne-au fost: brutăriile PalMar Vali și Tia Max, Florăria Anna Taics, A.F. Antal, Taverna Pecicană și Fam. Nadiș.

Sonorizarea a fost impecabil realizată de Cosmin Harbei și Lucian Ghârlan, filmări și proiecții, Alexandru Zaharia, Gabi Berș și Beatrice Moțiu.

Logistică: Iasmina Pete și Pavel Sinka.

Fotografii evenimentului: Ștefan Alin Ponta, Mircea Boran, Dan Cârstea.

Organizator al evenimentului, ca de fiecare dată, a fost Cenușăria Lucian Emandi al Casei de Cultură Doru Ioan Petescu, cu sprijinul Primăriei și Consiliului Local Pecica și al Consiliului Județean Arad prin Centrul Cultural Județean.

Partener media Pecica News.

Un mare Mulțumim, tuturor celor care ne-au sprijinit și ne susțin!

Eugenia PONTA PETE
Organizator

Ne-iarnă

Eugenia PONTA PETE

Poet, Pecica

Doar să întind mâna
și mi-o cuprinzi în încleștarea pătimașă
ce dă fiori neadevăratei ierni –
prea caldă
prea blândă
prea verde
să ne-ncremenească trecerea...

din prinsoarea apăsată
doar mâna mea
ce nu se vrea scăpată...

De-ai ști

Ioan Vasile MARCU

Poet, Pecica

O primăvară nouă își lasă bucuria,
de-ai ști, frumoasa mea, ce verde mi-e
câmpia,
n-ai mai pleca odată cu ultima zăpadă,
ci am rămâne veșnic, eu fluier, tu
baladă...

o primăvară blândă își cântă melodia,
de-ai ști, frumoasa mea, ce verde mi-e
câmpia...

un vis frumos ne cheamă, înmugurita
mea,
e-o vreme care cerne cu greieri peste
noi,
sunt nopțile-mpinirii când nu mai poți
uita
e-o vreme a plecării cuvintelor în ploi,
e-un cântec ce sporește lumina cu o stea,
un vis frumos ne cheamă, înmugurita
mea...

Viața mondenă prin ochii unui taximetrist: „Sculptorii cuvintelor și arhitectii tăcerii”

Stelian DEACONU

Prozator, Arad

Există, în fiecare dintre noi, o
bibliotecă mută, o anticameră plină de
ecouri și de întrebări
neformulate. Gândurile,
acești nomazi ai minții,
aleargă neobosiți, se
ciocnesc de pereții
conștiinței și mor, de
cele mai multe ori, în
anonimat. Scrisul, însă,
este mai mult decât o simplă înregistrare
a acestui haos. Este un act de creație
supremă, o alchimie prin care efemerul
devine etern, iar invizibilul capătă formă.
Scrisul este traiectoria gândurilor, o dâră
luminoasă lăsată pe cerul hârtiei de
meteoritul unei idei. El nu este doar o
hartă, ci însăși călătoria, o peregrinare ce

începe în abisul minții și se încheie pe papyrusul imaculat, care zâmbește la mângâierea penei.

Acest zâmbet al hârtiei nu este o metaforă banală, ci esența însăși a procesului creativ. Hârtia este un spațiu sacru, un tablou de bord unde sufletul își trimite semnale, iar mâna devine un medium, o punte între lumea interioară și cea exterioară. Fiecare cuvânt așternut este o ofrandă, o recunoaștere a faptului că o idee merita să existe, să fie văzută și simțită de un alt suflet. Gândurile, odată extrase din negura anonimatului, devin entități de sine stătătoare, locuitori ai unui univers paralel, cel al paginii scrise. Ele prind rădăcini, se ramifică și înfloresc în imagini, în metafore și în concepte care pot influența și modela alte minți. Scrisul transformă gândurile din simple scântei în incendii de conștiință.

Mai mult decât o simplă arhivare a ideilor, scrisul este un balet al trăirilor. Nu este o coregrafie rigidă, predeterminată, ci o mișcare fluidă, organică, a emoțiilor care se eliberează și dansează pe rânduri. Scrisul devine un act de curaj, un mod de a ne expune vulnerabilitatea. Așa cum un dansator își dezvăluie sufletul prin mișcare, scriitorul își lasă amprenta emoțională prin fraze. Bucuria, frica, iubirea, regretul – toate acestea nu sunt doar teme, ci materie brută, cărămizi din care se construiește un edificiu de sens. Prin cuvinte, durerea se transformă în poezie, iar fericirea devine o melodie ce poate fi rezonată de oricine. Este un dans al paradoxurilor, unde cea mai mare putere a cuvântului se naște din cea mai profundă sinceritate a trăirii.

Delicatețea nu este o cerință, ci un compliment

Delicatețea, în scris, nu se referă la o timiditate sterilă sau la o ocolire a

subiectelor spinoase. Nu este vorba despre a masca adevărul, ci despre a-l dezvălui cu o finețe aparte. Delicatețea este acel mod sublim de a exprima o idee puternică fără a o transforma într-o armă contondentă. Este arta de a atinge o rană fără a provoca mai multă durere, de a ridica o întrebare fără a impune un răspuns. Un text delicat este ca o statuie de marmură, ale cărei linii fine ascund o forță colosală. Această delicatețe nu este o obligație, ci o virtute supremă, o dovadă a rafinamentului scriitorului și a respectului său față de cititor. Ea este un cadou neașteptat, un ecou subtil care rămâne cu noi mult timp după ce am închis cartea.

În final, scrisul este o oglindă, dar și o fereastră. Oglindă în care ne vedem pe noi înșine – rănilor noastre, speranțele noastre și nebunia noastră. Fereastră prin care putem vedea lumea cu alți ochi, prin care putem trăi viețile altora, prin care putem accesa inimi și minți. Fiecare literă așternută este o piatră adăugată la o construcție infinită, un legământ între trecut și viitor. Scrisul nu este doar o meserie, ci o chemare, o mărturie a căutării de sens. Este actul suprem de a lăsa o urmă în nisipul timpului, o dâră a conștiinței care, chiar și după ce valurile uitării vin, persistă în memoriile și sufletele celor ce o citesc. Prin scris, devenim nemuritori.

13 septembrie 1848 – DEALUL SPIRII: Eroul Bătăliei de la București

Costel SANFIRA
Istoric, Lipova

La mijlocul lunii septembrie 1848, Revoluția din Țara Românească se apropia de un deznodământ tragic. Trupele otomane chemate să înăbușe mișcarea revoluționară au intrat în București, iar pe Dealul Spirii s-a consumat un act eroic ce avea să rămână în istorie. În centrul acestui episod sângeros s-a aflat sublocotenentul Constantin (Dincă) Bălșan, pompier militar bucureștean, numit de contemporani „eroul bătăliei de la București cu turcii”. Prin curajul și sacrificiul său, Dincă Bălșan a devenit simbolul rezistenței românești din 13 septembrie 1848 – dată celebrată astăzi drept Ziua Pompierilor din România.

Pompierii militari în Revoluția de la 1848

În anii 1840, Compania de pompieri din București era o unitate militară aparte, foarte iubită de bucureșteni datorită devotamentului cu care își risca viața luptând împotriva incendiilor ce mistuiau adesea orașul. În preajma Revoluției de la 1848, această companie de pompieri a devenit și un focar de entuziasm patriotic: majoritatea ofițerilor și subofițerilor, în frunte cu căpitanul Pavel Zăgănescu și apropiați ai liderilor revoluționari (precum locotenentul Ion Deivos, prieten al lui Nicolae Bălcescu), au îmbrățișat ideile pașoptiste. Guvernul provizoriu revoluționar, recunoscând sprijinul pompierilor, îi menționa într-un decret din

12 iulie 1848 drept apărători devotați ai libertății, subliniind că „pompierii de la început și până în cele din urmă fură apărătorii libertății”.

Constantin „Dincă” Bălșan, originar din Caracal, se înrolase voluntar în armata Țării Românești încă din 1836 și ajunsese, la izbucnirea revoluției, feldwebel (sergent major) în Roata de pompieri a capitalei. Impregnat de idealurile înaintate ale epocii sale, Dincă Bălșan s-a alăturat activ cauzei revoluționare. El s-a remarcat în acțiunile militare ce au urmat proclamării revoluției, contribuind la înăbușirea contrarevoluției din iunie 1848 (două comploturi reacționare la 29 iunie/11 iulie și 30 iunie/12 iulie). Drept răsplată, guvernul revoluționar l-a avansat pe Dincă Bălșan la gradul de sublocotenent prin Decretul nr. 193 din 7 iulie 1848. Astfel, la doar 31 de ani, sublocotenentul Bălșan se pregătea să-și servească patria nu doar ca pompier în lupta cu focul, ci și ca ofițer pe câmpul de luptă pentru libertate.

Bătălia din Dealul Spirii (13 septembrie 1848)

Intervenția străină împotriva revoluției s-a concretizat în toamna lui 1848. Un corp expediționar otoman, condus de Kerim Pașa, a trecut Dunărea și a înaintat spre București pentru a restaura ordinea domniei regulamentare în istoria. Deși guvernul revoluționar muntean hotărâse să nu opună rezistență armată invaziei copleșitoare, spiritul patriotic al trupelor din capitală a făcut ca lucrurile să nu decurgă conform planului de predare pașnică a orașului. Garnizoana militară din București, sub comanda colonelului Radu Golescu, primise ordin să salute onorific trupele otomane și să cedeze Cazarma Dealul Spirii (cazarma Regimentului 2 Infanterie) fără luptă.

Astfel, în după-amiaza zilei de 13 septembrie 1848, trei coloane otomane au intrat în București. Două dintre acestea au ocupat poziții fără incidente majore, însă a treia coloană, numărând aproximativ 5.000 de soldați conduși de Kerim Pașa, s-a îndreptat spre Dealul Spirii unde șteptau circa 750 de militari români (infanteriști din Regimentul 2 Linie și pompieri militari) adunați la cazarmă. Compania de pompieri, alcătuită din 165 de ostași (inclusiv ofițerii) conduși de căpitanul Pavel Zăgănescu și avându-l în rândurile sale pe sublocotenentul Dincă Bălșan, a sosit în marș forțat de la Cazarma Agiei pentru a se alătura trupelor din cazarmă. Colonelul Golescu, aflat în fața cazarmii cu un grup de soldați pentru a întâmpina formal trupele otomane, a refuzat somația inițială de predare, declarând cu mândrie că „datoria unui soldat este să moară cu arma în mână decât să se lase dezarmat”.

În acest context tensionat, pompierii lui Zăgănescu au ajuns în fața porții cazarmii exact în momentul când otomanii se retrăgeau temporar spre oraș, încercând o soluție diplomatică. La poalele Dealului Spirii, în apropierea cazarmii, s-a produs însă scânteia care a aprins confruntarea. Mărturiile contemporane atribuie declanșarea luptei unui incident accidental: într-o îmbulzeală creată la poarta îngustă a cazarmii, sublocotenentul Dincă Bălșan s-a ciocnit de un artilerist turc, doborându-l într-un șanț. Văzând asta, un maior otoman a lovit imediat cu latul sabiei peste umăr pe Dincă. Fără să stea pe gânduri, Dincă Bălșan a scos unul dintre pistoalele pe care le purta la centură și l-a împușcat mortal pe maiorul otoman, apoi, cu al doilea pistol, a țintit către însuși Kerim Pașa, reușind să-i doboare calul de sub el. Aceste focuri au fost semnalul care a

transformat adunarea protocolară într-o luptă pe viață și pe moarte.

Confruntarea de pe Dealul Spirii a fost crâncenă și haotică. Pompierii și infanteriștii români, deși mult inferiori numeric, au luptat cu un vitejiiie disperată împotriva celor 5.000 de soldați otomani. Luptele s-au purtat corp la corp, cu focuri de pușcă și la baionetă, în curtea și împrejurimile cazarmii. Unii dintre militarii români au început să se retragă dezordonat spre valea dealului, prin grădinile din apropiere, sub presiunea puhoiului de otomani. Alții – între care grupa condusă de sublt. Dincă Bălșan – au reușit să străpungă coloana inamică și să intre în incinta cazarmii, de unde au continuat lupta, baricadați, revărsând foc necruțător asupra atacatorilor. Un martor ocular, căpitanul Dimitrie Papazoglu, descrie cum pompierii au dat dovadă de o îndrăzneală ieșită din comun: înainte ca otomanii să-și așeze tunurile aduse în grabă, un grup de pompieri a năvălit și a capturat două piese de artilerie chiar din mâinile inamicului, doborând artileriștii și întorcând tunurile împotriva dușmanului. Această izbândă temporară a întărit și mai mult trupele otomane, care au năvălit în număr copleșitor.

Lupta inegală a durat în jur de două ore și jumătate, între aproximativ 16:30 și 19:00. Pierderile au fost grele de ambele părți. Din rândul apărătorilor români s-au înregistrat în jur de 48 de morți și 57 de răniți, între care și un ofițer (sublocotenentul Pantelie Stărotescu a căzut în luptă). De partea otomană, cronicile menționează circa 158 de morți și peste 400–500 de răniți. În cele din urmă, văzând rezistența acerbă a pompierilor baricadați, Kerim Pașa a trimis un emisar cu steag alb să negocieze încetarea focului, oferind în schimb liberă ieșire din cazarmă pentru supraviețuitori.

Căpitanul Zăgănescu a acceptat armistițiul, însă promisiunea turcilor nu a fost pe deplin respectată ulterior – cum adesea se întâmplă în astfel de situații, au urmat dezarmări forțate și arestări. Chiar și așa, faptul era consumat: prima bătălie din istoria modernă a României (după mai bine de un secol de pace impusă) avusese loc, iar eroismul pompierilor înfruntând Imperiul Otoman intra în legendă.

Vitejia sublocotenentului Dincă Bălșan

În centrul atenției publice s-a aflat imediat fapta nebunească și bravura sublocotenentului Dincă Bălșan, cel care aprinsese scânteia luptei. Descrierea lui Dincă în acele clipe, lăsată de un martor ocular, este demnă de un tablou romantic: „Era încălțat cu cizme lungi până la genunchi; mijlocul îi era încins cu un brâu de piele în care erau înfipite două pistoale cu două țevi, încărcate; spada ce o avea în mână era de fabricație germană, foarte lată și lungă, ca a dragonilor; ochii lui înotau în sânge și figura înfățișa ceva sălbatic când ajunsese în fața inamicului”. Această imagine, deși literară, corespunde acțiunilor reale ale lui Dincă Bălșan în bătălie. Cu sânge rece și hotărâre, el a tras primul glonț al confruntării și apoi a luptat neînfricat printre ultimele redute ale rezistenței române.

Faptele sale de arme au devenit curând cunoscute. Ziarele vremii consemnau exemplul său pentru a inspira și pe alții. Gazeta de Transilvania, într-o corespondență din zilele imediat următoare luptei, scria despre „tânărul ofițer Dincă Bălșanu [care] tăie șase soldați și omorî un ofițer turc”, dându-l drept pildă de vitejie pentru oștenii ardeleni ai lui Avram Iancu. În iureșul luptei, Dincă fusese rănit și se zvonise chiar că ar fi căzut mort (relatarea

pomenea că „al optulea căzu el însuși”). Însă, în mod miraculos, Dincă Bălșan a supraviețuit confruntării. Profitând de haosul de la sfârșit, el a reușit, împreună cu un mic grup de soldați, să se strecoare din cazarma încercuită și să scape de capturare.

Numele lui Dincă Bălșan a intrat în legendă încă de pe atunci. **Nicolae Bălcescu, marele revoluționar pașoptist, l-a numit pe bună dreptate „eroul bătăliei de la București”**. Prestigiul câștigat de pompieri în acea zi de 13 septembrie 1848 a fost imens – dovadă că, peste ani, data a devenit simbolică, iar în 1901 s-a ridicat pe Dealul Spirii Monumentul Eroilor Pompieri dedicat celor căzuți acolo. Pe placa frontală a monumentului stă scris: „Luptătorilor de la 13 Septembrie 1848, poporul român recunoscător”. Printre acești luptători omagiați se numără, desigur, și Dincă Bălșan, al cărui nume personal poate nu e gravat pe soclu, dar trăiește în paginile de istorie.

După Dealul Spirii: în tabăra lui Avram Iancu

Pentru Dincă Bălșan și ceilalți supraviețuitori revoluționari, înfrângerea de la București nu a însemnat capitularea idealurilor. Ei s-au retras inițial către tabăra militară organizată de generalul Gheorghe Magheru la Râureni (pe Câmpul lui Traian, în județul Vâlcea) – un loc de adunare a voluntarilor olteni ce se pregăteau să continue rezistența. Dincă a ajuns în tabăra lui Magheru, însă această forță insurgentă s-a dizolvat curând, sub presiunea trupelor otomane și a intervenției Rusiei țariste. În fața înăbușirii revoluției în Țara Românească, mulți revoluționari au ales calea exilului. Dincă Bălșan însă nu a părăsit țara, ci a hotărât să meargă peste munți, în

Transilvania, unde românii încă luptau pentru drepturile lor naționale în contextul revoluției maghiare din 1848-49.

Trecerea lui Dincă Bălșan în Ardeal, alături de alți voluntari munteni, a fost primită cu însuflețire de frații lor transilvăneni. Pe Munții Apuseni, în tabăra legendarului Avram Iancu, românii ridicăți la luptă și-au dat mâna peste Carpați, demonstrând unitatea națională într-un moment de cumpănă. Prezența unor militari experimentați precum Dincă a adus un ajutor prețios moșilor lui Iancu, care duceau dorul ofițerilor de meserie. Istoricul George Barițiu nota că oameni cu pregătire militară erau printre revoluționarii ardeleni „ca corbii albi” (adică foarte rari) și enumeră câteva nume venite din Țara Românească – între care pe Dincă (Bălșan), alături de Ioan Ciureleanu și G. Adrian, menționând că „acești trei au adus câteva servicii esențiale cauzei române” în Ardeal.

Sub comanda tribunilor lui Avram Iancu, Dincă Bălșan a participat la acțiunile militare din Transilvania în anul 1849, distingându-se în numeroase lupte ale legiunilor române conduse de prefecți precum Axente Sever și Simion Prodan. Printre bătăliile la care a luat parte se numără:

Vințu de Sus (ianuarie 1849) – unde trupele române conduse de Axente Sever au înfruntat armata revoluționară maghiară; Dincă Bălșan a contribuit la victoria împotriva detașamentelor conduse de colonelul Hatvany, fapt consemnat ulterior în raportul lui Axente, care i-a recunoscut meritele înfruntării.

Atacul nocturn asupra Blajului (ianuarie 1849) – o încercare îndrăznească a moșilor de a recuceri simbolic cetatea a Blajului, în care Dincă s-a numărat printre ofițerii implicați.

Apărarea Alba Iuliei (martie 1849) – în timpul asediului cetății de către armata maghiară, voluntarii români (inclusiv Dincă) au ținut piept atacurilor, demonstrând tenacitate.

Eliberarea Abrudului (mai 1849) – Dincă Bălșan a luat parte la luptele prin care forțele lui Avram Iancu au respins trupele maghiare din importantul centru aurifer al Abrudului, într-una dintre ultimele victorii ale revoluționarilor români din Apuseni.

În tot acest timp, Dincă Bălșan i-a fost alături și lui Nicolae Bălcescu, care venise și el în Transilvania cu scopul de a media împăcarea dintre revoluționarii români și cei maghiari. Bălcescu purtase negocieri dificile între Avram Iancu și liderii unguri (precum Kossuth), încercând să realizeze o alianță împotriva absolutismului habsburgic. Eforturile sale nu au dat roade în final – neîncrederea reciprocă și interesele divergente au dus la dezbinarea forțelor române și maghiare, ușurând în cele din urmă înăbușirea ambelor revoluții de către imperiile rus și austriac.

Sacrificiul lui Dincă Bălșan pentru Nicolae Bălcescu

După prăbușirea rezistenței din Transilvania (vara anului 1849), lui Dincă Bălșan nu-i mai rămânea decât calea refugiului peste granițe. Atât pentru el, cât și pentru prietenul său Nicolae Bălcescu, exilul devenea inevitabil. Cei doi au pornit împreună spre sud, intenționând să ajungă la Belgrad și de acolo mai departe în Occident. Pentru a trece neobservați prin teritoriul austro-ungar, s-au deghizat în donițari (meșteri dogari care confecționau donițe și butoiașe) și au călătorit incognito alături de câteva căruțe cu provizii. Trei zile norocul le-a surâs, însă la un moment dat un detașament de jandarmi maghiari i-

a interceptat. Suspicioși, jandarmii i-au percheziționat pe călători. Asupra lui Bălcescu au descoperit un document compromițător – un „atestat” care i-ar fi dat de gol identitatea și rolul în revoluție. Era exact genul de probă care ar fi trimis imediat pe Bălcescu în temnițele austro-ungare.

În acea clipă de cumpănă, Dincă Bălșan a luat o hotărâre eroică. Fără să ezite, le-a spus jandarmilor că documentul respectiv îi aparține lui, asumându-și vina în locul lui Bălcescu. Imediat, soldații l-au arestat pe Dincă, în timp ce pe ceilalți i-au lăsat să-și continue drumul. Prin acest gest de suprem devotament, Dincă i-a salvat viața și libertatea lui Nicolae Bălcescu, sacrificându-se pe sine. Bălcescu însuși, profund mișcat, avea să consemneze peste ani întâmplarea într-o scrisoare: „...Dincă spuse că e al lui [atestatul] și îndată îl arestuiră, și nouă ne dete voie a merge înainte. Ne despărțirăm de bietul Dincă fără haine și fără bani... Mi-a părut tare rău de el, căci era un zdravăn băiat și mă îngrijea pe drum”. Așa a fost smuls Dincă Bălșan din mijlocul tovarășilor săi, rămas singur în mâinile autorităților maghiare – un prizonier anonim care tocmai își pusese la bătaie viața pentru prietenul și cauza sa.

Acest sacrificiu nu a rămas necunoscut contemporanilor. Vestea despre cum l-a salvat Dincă Bălșan pe Bălcescu de la arestare a circulat printre exilații români și chiar a ajuns în țară, sporind aura legendară a eroului de la Dealul Spirii. Nicolae Bălcescu îl numea, plin de admirație, „eroul Bătăliei de la București”, consolidându-i reputația de erou național. Din păcate, după această ultimă faptă, urmele lui Dincă Bălșan se pierd în negura istoriei pentru o vreme. Revoluția română din 1848 se încheiase pretutindeni cu un eșec militar, iar

protagoniștii ei fie mureau, fie erau arestați, fie plecau în lungul exil.

De la exil la comandant al armatei: destinul ulterior al eroului

Soarta lui Dincă Bălșan după arestarea sa în toamna lui 1849 nu a fost multă vreme cunoscută. În arhivele epocii nu apare consemnat explicit ce s-a întâmplat cu el imediat după predarea autorităților habsburgice. Totuși, se știe că revoluția maghiară a fost curând înfrântă de intervenția austriacă și rusă, iar amnistii parțiale au urmat pentru combatanți. Se pare că Dincă Bălșan a reușit să scape cu viață din închisorile maghiare sau să evadeze la un moment dat, pentru că îl regăsim, peste câțiva ani, înapoi acasă.

Surprinzător pentru unii, Constantin (Dincă) Bălșan și-a reluat cariera militară după întoarcerea în Țara Românească. În anul 1850 el s-a repatriat, iar meritele sale revoluționare au fost recunoscute de autoritățile vremii. Domnitorul Barbu Știrbei l-a numit în slujba armatei ca organizator al noilor unități de dorobanți. Printr-un decret domnesc din 23 octombrie 1851, „pentru sânguina depusă la formarea dorobanților”, fostul feldwebel Dincă Bălșan a fost ridicat la gradul de praporcic (ofițer inferior) în regimentul de dorobanți al județului Mehedinți. Suflul revoluționar era încă viu: foștii pașoptiști participau la reformarea și modernizarea armatei Principatelor pe măsura posibilităților.

Ulterior, odată cu Unirea Principatelor și reorganizarea armatei sub Alexandru Ioan Cuza, Dincă Bălșan a urcat și mai sus pe scara ierarhică. La 17 decembrie 1860, Cuza Vodă l-a avansat pe Bălșan la gradul de căpitan, numindu-l totodată comandant al escadronului de dorobanți din județul Mehedinți. Cariera sa militară a continuat pe parcursul

întregului deceniu 1860 și în anii 1870. Se remarcă faptul că, în 1877, la izbucnirea Războiului de Independență contra aceluiași Imperiu Otoman, veteranul revoluționar Dincă Bălșan era comandantul garnizoanei din Craiova – semn că experiența și vitejia lui erau prețuite de noua armată română. Practic, Dincă Bălșan a slujit sub drapel aproape 40 de ani (1836–1874), traversând epoci diferite: de la oastea regulamentară a prințului Bibescu, trecând prin focul revoluției de la 1848, și până la armata națională a României moderne.

După o viață plină de bătălii și încercări, Constantin "Dincă" Bălșan s-a stins din viață la data de 8 august 1883, la vârsta de 66 de ani, în orașul natal Caracal. A fost înmormântat în cimitirul din Caracal, însă amintirea sa nu a fost pe măsura faptelor. Din păcate, autoritățile locale din Caracal nu au considerat de cuviință să-i ridice vreo statuie sau măcar un bust comemorativ, astfel că numele său a ajuns să fie aproape uitat de concitadinii săi. Abia în ultimele decenii, odată cu readucerea în lumină a istoriei pașoptiste, personalitatea lui Dincă Bălșan a început să fie cunoscută publicului larg, mai ales în rândul pompierilor militari care îl cinstesc ca pe un înaintaș erou.

Moștenirea „eroului de la București”

Deși Revoluția Română de la 1848–1849 a fost înfrântă de intervenția imperiilor străine, idealurile pentru care au luptat oameni ca Dincă Bălșan nu au murit. Exemplul său de curaj și patriotism a dăinuit, inspirând generațiile următoare de luptători pentru libertate și unitate națională. Așa cum profetiza Generalul Gheorghe Magheru încă din 1848, într-o scrisoare plină de speranță: „*Cred din adâncul sufletului meu că vom ieși*

învingători și, dacă nu noi, urmașii noștri, însuflețiți de luptele noastre, ne vor răzbuna și vor reînvia în Patrie libertatea pentru care am murit”. Peste decenii, aceste cuvinte aveau să se adevărească. România și-a câștigat independența în 1877, apoi și-a desăvârșit unirea în 1918 – împlinind astfel, în cele din urmă, viziunea generației de la 1848.

Figura luminoasă a lui Dincă Bălșan, erou al Dealului Spirii, rămâne înscrisă în istoria națională ca simbol al devotamentului față de patrie. Literatura a preluat-o și ea: scriitorul Camil Petrescu a inclus un personaj inspirat de Dincă (sub numele de *Dină Bălșoiu*) în romanul „*Un om între oameni*” și în piesa „*Bălcescu*”, readucând în atenție faptele sale. Iar în fiecare an, la 13 septembrie, sirenele comemorative ale pompierilor onorează amintirea acelor oameni extraordinari din 1848.

Prin astfel de comemorări, Dincă Bălșan – pompierul care a aprins scânteia bătăliei de la București – primește, postum, recunoștința generațiilor pentru care el și camarazii lui au luptat. Sacrificiul lor nu a fost zadarnic, căci a însuflețit un întreg popor să nu renunțe la visul de libertate și dreptate socială. Eroismul de pe Dealul Spirii rămâne așadar o pagină de cinstă, iar Dincă Bălșan este, pe bună dreptate, un nume de neuitat în panteonul eroilor naționali ai României.

2005 – 2025 Asociația Foto Club Arad și Atelierul Foto Márvány Bekescsaba - 20 de ani de colaborare

Mircea BORAN
Președinte Foto Club Arad

Foto Club Arad a fost înființat în anul 1968 de un grup de fotografi în frunte cu Kelen Ferenc, dar primul club a apărut încă din 1906.

Atelierul Foto Márvány a fost fondat în anul 1997.

Se poate spune că, în cadrul relației care durează de 20 de ani, întâlnirile amicale i-au transformat pe membrii celor două cluburi în adevărați prieteni și, astfel, prin intermediul fotografiei ca verigă de legătură, relațiile umane reale au devenit complete.

De atunci, ne întâlnim la expoziții anuale reciproce și prezentăm fotografii alese liber sau tematice, de obicei din „recolta” anului precedent.

Expozițiile Atelierului Foto Márvány au loc, de obicei, în iulie în Arad, iar expozițiile Asociației Foto Club Arad în septembrie la Casa Comunitară Lencsés din cadrul Centrului Cultural Csabagyöngye.

Pe lângă aceste expoziții am mai participat împreună și la diverse evenimente deosebite: alte vernisaje de fotografie, conferințe în domeniu, slideshow-uri și altele.

Aceste expoziții și activități continuă și în prezent.

În 2009, prima tabără creativă comună a avut loc la Békésszentandrás. Alte tabere de fotografie care au întărit colaborarea și prietenia dintre noi au fost la: Ketegyhaza, Valea Boga, Peștera Meziad, Hațeg,

Danfok, Bekescsaba, Dunăre, Mezohegyes, Roșia Montană, Eger (în 2014 și 2025), Oravița.

Pe lângă aceste tabere ne întâlnim anual în locații din Ungaria și România pentru fotografie comună. Uneori doar în ziua de deschidere a expoziției, alteori ca parte a unei excursii de mai multe zile. Alte locuri în care am fotografiat împreună sunt:

- România: Arad, Deva, Hunedoara, Simeria, Feredeu, Bodrog, Bodrogul Vechi, Gai, Salonta, Pecica, Șiria, Șoimoș, Radna, Zooland, Ghioroc, Turnu, Miniș, Bulci, Sarmizegetusa, Cetatea Colți, Densuș, Sântămăria Orlea, Cheile Rudăriei, Brad, Hălmagiu, Hălmăgel, Târnăvița, Bodești, Avram Iancu, Ineu, Dorobanți, Macea, Anina, Ochiul Beiului, Cheile Nerei, etc.

- Ungaria: Bekescsaba, Medgyes-egyháza, Totkomlos, Korostarcsa, Szabadkydyos, Criș, Gyula, Postelek, Szarvas, etc.

Din anul 2017 fotografi din Bekescsaba participă la Salonul Internațional Ars Fotografica organizat de colegii din Arad.

În anul 2024 patru cluburi (Clubul Foto Székely Aladár Gyula, Asociația Slash Light Oradea, Asociația Foto Club Arad și Atelierul Marvány Bekescsaba) au organizat o serie de expoziții tematice de amploare cu titlul „Foc și Apă”, prezentând fotografii realizate la diverse evenimente de ambele părți ale graniței legate de subiect, care au fost apoi prezentate în expoziții în aer liber la sediile cluburilor participante precum și la Salonta.

Astfel de ședințe foto comune oferă o oportunitate creativă reală de a dezvolta în continuare perspectivele noastre fotografice și de a învăța despre soluții și posibilități tehnice legate de fotografie.

De-a lungul celor anilor am fost sprijiniți activ de mai multe persoane și

instituții din România și Ungaria cărora le mulțumim frumos:

- Takacs Peter, Director Casa Comunitară Lencsés
- Bognar Levente, fost Vice Primar Arad
- Bazsó Imre, fost Președinte Atelier Foto Marvany
- Katona Peter, fost Președinte Atelier Foto Marvany
- Barabas Ferenc, Președinte Atelier Foto Marvany
- Boran O. Mircea, Președinte Asociația Foto Club Arad
- Primăriile din Arad și Bekescsaba
- Consiliile Județene din Arad și Bekes, și alții ...

Pentru a sărbători această aniversare am organizat o expoziție comună vernisată în Bekescsaba, respectiv Arad. Totodată am tipărit un album cu fotografiile expuse.

Expoziția „INSIGNE ALE ASOCIAȚIILOR SĂSEȘTI DIN TRANSILVANIA. EVOLUȚIA INCLUZIUNII SOCIALE DE LA BRESLE LA SOCIAL MEDIA”

Adelina STOENESCU

*Expoziția este un omagiu adus
comunității sașilor transilvăneni și
spiritului asociativ manifestat de
aceasta de-a lungul timpului.*

Complexul Muzeal Arad, în
parteneriat cu Asociația
[PRONUMISMATICA](#) și Asociația

pentru ajutor umanitar și social Arad, organizează expoziția „INSIGNE ALE ASOCIAȚIILOR SĂSEȘTI DIN TRANSILVANIA. EVOLUȚIA INCLUZIUNII SOCIALE DE LA BRESLE LA SOCIAL MEDIA”.

Inaugurarea expoziției a avut loc luni, 20 octombrie 2025, ora 12.00, la Complexul Muzeal Arad (Palatul Cultural - Piața George Enescu 1, intrarea dinspre Piața George Enescu). La deschidere au participat reprezentanții Asociației PRONUMISMATICA și ai Asociației pentru ajutor umanitar și social Arad, conducerea Complexului Muzeal Arad, istorici și colecționari arădeni, la eveniment fiind invitați elevii Liceului Teoretic „Adam Müller Guttenbrunn” Arad.

Expoziția, care reprezintă cel de-al treilea eveniment muzeal din acest an organizat de Complexul Muzeal Arad în parteneriat cu Asociația [PRONUMISMATICA](#), este un omagiu adus comunității sașilor transilvăneni și spiritului asociativ manifestat de aceasta de-a lungul timpului.

Insignele prezentate stau mărturie pentru incluziunea socială manifestată în diverse domenii: muzică, sport, apartenență profesională, apartenență religioasă și nu numai. Nu în ultimul rând, vizitatorul va putea observa o mândrie a locului de baștină, insignele fiind grupate pe localitățile săsești care au comandat aceste insigne în ateliere specializate din Austria și Germania. Fie că sunt simple sau multicolore și emailate, aceste însemne poartă în ele identitate, mândrie și mai ales sentimentul de apartenență într-o comunitate sudată.

LA ÎNCHIDEREA EDITIEI

Dragă Domnule Gutenberg, Scrisoare de felicitare în decembrie

Florica R. CÂNDEA
Publicist, Arad

Nici nu știu cum să încep dar azi, în ultima lună din an, cu gust de șaptesprezece, toate drumurile noastre se duc către tine, domnule... și, ne permitem să te tutuim, pentru că ești, pentru noi, nu numai un nume, ci, mai degrabă, o slovă din nume!

Dragă Doamnă Gutenberg, la o primă cunoștință, colegul nostru, colonelul, Constantin Avădanei, te considera, așa, din curtoazie, o doamnă dintru Departe, înspre Aproape.

Dar, dragă Gutenberg, ești de multă vreme în peisajul economic, editorial, al Aradului (și stai pe o stradă cu nume predestinat, Calea Victoriei).

Istoricul tipografiei Gutenberg, coboară în anul 1948 (3 iulie), când, în biroul dr. Voros Ladislau (str. Aviator Georgescu nr. 9) a intrat Fischer Francisc, care se declara reprezentant de minister (și era însoțit de Puskel Alexandru și Mihai Deutsch) și care îi cerea proprietarului să predea, alături, de tot inventarul, cu toate mașinăriile, arhiva, materialele și valorile mobile, tipografia, la care, mai era arondat, ziarul *Patriotul* (organ de partid).

La scurt timp (6 iulie) Ștefan Fischer (alături de Mihai Deutsch și Ștefan Zaboș), au descins la Întreprinderea tipografică *Lovrov* (proprietar, Ștefan Lovrov, Revoluției nr.

72, sediul Băncii Naționale), în același scop, al exproprierii.

Astfel, până în anul 1950, au fost naționalizate toate instituțiile similare existente în Arad.

De reținut, este faptul, că la adresa de mai sus de pe bulevard, au început să funcționeze, fuzionând, fostele întreprinderi, dr. Voros Ladislau, Lovrov și Diecezana (cu numele de *Tipografia Gutenberg - Institutul de Arte grafice*).

Ca director a fost numit Ștefan Fischer (capitalul fiind de 30.797).

Până în anul 1950, au mai intrat în patrimoniul statului și, implicit, a tipografiei Gutenberg și alte bunuri de la întreprinderi similare cum au fost: *Ateneu* (Republicii, 33), *Barbu Silviu* (Victor Babeș, nr. 1), *Luceafărul* (str. Cloșca nr. 3), *Litto Kallai* (str. Ilarie Chendi, nr. 68), *Ardealul* (str. Cloșca, nr. 15), *Kain* (Piața Turnului nr. 5), *Corvinul* (str. M. Eminescu, nr. 22), *Concordia* (str. V. Goldiș, nr. 6), *Mureșul* (str. I. C. Frimu, nr. 2), *Victoria* (str. General Dragalina nr. 2).

În speță, Tipografia Gutenberg, a fost, până în 1990, singura unitate economică de profil, care a marcat substanțial binefacerile culturii arădene, prin tipărituri și alte profile.

Gutenberg de Arad, se recunoaște, așadar, din 1948, prin fuziunea cu *Aurora* (B-dul Decebal) iar murtarea (1976) în actualul spațiu, a adus importante beneficii. Putem vorbi de excelență în servicii de toate tipurile și de recunoașteri la nivel local și național (precum și de personal calificat și experimentat).

Editura și Tipografia *Gutenberg*, au un loc anume, în industria de profil arădeană.

Numele de Johann Gutenberg (1400-1468) este cunoscut în lumea

literelor ca inventator al tiparului cu litere mobile de metal.

Numele tipografiei arădene, a fost dat ca o evocare a gazetei cu același nume editată de muncitorii tipografi din București (apariție, 1886-1901, apoi, sporadic, până în 1931), o publicație care a apărut din inițiativa muncitorimii socialiste tinere, la acea vreme, în frunte cu Alexandru Ionescu (1862-1929, acesta fiind un remarcabil susținător al cercurilor muncitorești.)

Acum, dă-ne voie să ne tutuim și să îți spunem

Dragă Domnule Gutenberg!

Știi bine că noi avem obiceiul de a trimite scrisori și flori în viața multora!

Noi, dacă ne-am cunoscut?!

Da!

Venim în casa ta, domnule, de mulți ani și Îți scriem să îți spunem că te-am cunoscut și la Viena, am stat la umbra ta, domnule, la statuia ta, la librăria ta și la restaurantul tău cu tapet de imagini! Dar, parcă nicăieri nu e ca acasă!

O revistă, un Salon, o Editură și o Tipografie, care, toate se aseamănă, formează o Constelație anume, luciferică.

Ce mai facem?

Noi? Bine!

Până atunci însă, noi, în Casa Literelor, continuăm să facem un prețios și frumos *Act de cultură* pentru absolut toți acei care știu cum se face o carte, o revistă, un ziar etc.

Noi am trecut cu bine peste molime și năprasnice vremuri iar acum, dragă Domnule Gutenberg, trebuie să mulțumim și să așternem o altă iarnă peste noi!

Ai venit la ediția 65 acum șaptesprezece ani, în preajma Zilei Tipografilor (ca de Miculaș).

În mulțumirile noastre se includ momente de bunătațe și bunăstare sufletească prin aceste rânduri de felicitare unor urmași slujbași demni de veacuri.

Mulțumim că suntem unici prin acest mod de a te slăvi-revista Gutenberg dar mai mulțumim pentru efortul de a fi sprijiniți material conducerii !

Acum, această *Scrisoare de felicitare*, e publică!

S-auzim de bine, până la o nouă întâlnire și în anul care vine!

STIMAȚI CITITORI, COLABORATORI, LUCRĂTORI TIPOGRAFI

În numele revistei Gutenberg, dorim tuturor celor care îmbrățișează litera de tipar și cuvântul scris, liniște sufletească, sănătate și mult bine, în ajun de sărbători.

Fie ca Noul An, să fie rodnic, să așeze cartea și creatorii acesteia, pe un frumos făgaș, Editura și Tipografia Gutenberg să prospere, spre folosul tuturor (oriunde s-ar afla).

La mulți și buni ani!

CUPRINS

EDITORIAL	3
Eseu pentru cinstirea unui „Atestat” Gutenberg prin UZPR-Florica R. CÂNDEA	3
Plânge Maica Sfântă-Elena Voichița SUBA	5
LA DESCHIDEREA EDIȚIEI	6
Elevul cu nume din Sfințenie și sfințenia întru învățătură-Iulia PINTEA	6
Poveste de Crăciun-Daniela Ioana BÂSCĂ	8
PODIUM ARAD	9
Volbură Poiană-Năsturaș-Horia TRUȚĂ	9
Pacea - cea mai frumoasă zeiță-Valeriu ILICA	10
Hramul necunoscut al unei biserici de lemn din satul Buhani, județul Arad, în lumina sigilografiei-Augustin MUREȘAN	14
Simboluri ale Preparatoriei din Arad după 1812-Augustin MUREȘAN	16
Amintiri din Epoca de aur-Sfârșit de epocă-Ioan TULEU	18
Prin toamnă-Adina (Lăpăduș) MATEI	22
Istorie-tracii și rudele lor: geto-dacii-Marius-Ioan GREC	23
SALON MOZAIC	25
Tanrenga*-Livia CIUPAV /Maria TIRENESCU	25
Țucuru-Florea TAMAȘ	26
Mai crezi și acum în oameni?-Constantin BRESCAN	28
PATRIMONIUL SPECIAL UZPR	29
Mari gânditori care și-au pierdut mințile din cauza propriilor teorii-Roxana ISTUDOR	29
Ordinul „Steaua României” conferit în 1921 directorului general al Societății Astra (Arad)-Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS	32
CULTIVARE ȘI CREAȚIE	35
Ioan Slavici – ”Fratele de dincolo” din Constelația Românească a Exploziei de genii naționale-erorile lui George Călinescu-Anton ILICA	35
Eminescu, Slavici și Hosan – o prietenie care a influențat evoluția culturii românești-Carina-Anca BABA	41
OMAGIU	50
Revista <i>Gutenberg-Universul cărții</i> – ediția de toamnă-In Memoriam Sorin STANCIU-Florica R. CÂNDEA	50
INTERPRETĂRI	51
Aradul și Primul Război Mondial în contextul Marii Uniri-Mihai HANDARIC	51
IOAN BOLOVAN PROVOACĂ ”LUMILE” LUI IOAN SLAVICI-Anton ILICA	56
Ce mai citim? Alchimistul, de Paolo Coelho-Mira ODAGIU	60
Promovarea valorilor culturale și a marilor autori contemporani Concursul: <i>Cunoașteți opera lui Ștefan Aug. Doinaș?</i> -Elena Camelia GRAB	61
Florica R. Căndeă „Bucătura, ca bagaj local”, -Editura Gutenberg Univers, Arad, 2025, 200 p.-Ioana NISTOR	62
DIALOGURI LA TÂRG DE CARTE	64
Dialog neconvențional-La ceasul florilor de tei în floare-Florica R. Căndeă și Carina A. Baba	64
Carina Anca BABA	64
Florica R. CÂNDEA	65
Celus CIOBANU	67
Livia CIUPAV	68
Ioana CRIȘAN	69
TRADUCERI	71

Renate DONE.....	71
Carina A. IENĂȘEL-Gând 7.....	71
Florica R. CÂNDEA-poem	71
SALON MOZAIK-LOGOS-FERESTRE ALE SCRISULUI-DIASPORA	72
CREZ-Marius BALO.....	72
22 iunie-Grațiana IENĂȘEL.....	73
Transplant de suflet-Nicolae NICOARĂ-HORIA	74
Miraj-Emil MUREȘAN.....	74
Mesteacănul - Aida VOIVODICIAN.....	74
Jocurile sortii-Anișoara Laura MUSTEȚIU.....	75
Melodia Vieții-Lucian GEVELEGIAN	77
Dacă pleci - Toma ENACHE.....	77
POIZÎIA-Marius BRAȘAI.....	77
LA O CEAȘCĂ DE CAFEĂ, DUMINICA	78
O carte despre Nădlacul de acum 60 de ani-Gabriela Adina MARCO	78
Nostalgia Iadului pierdut-Vasile ZĂRĂNDAN.....	79
Destine frânte-Liviu NADIȘ.....	81
Nostalgie-Liviu NADIȘ.....	82
Alvin Toffler, Consumatorii de cultură-Daniela GUMANN	83
Aforisme - Ioan MARTA.....	84
Baci Ghiuri picat pă gânduri-Ioan Alexandru ARDELEAN.....	85
Colțul mucalitului-Loredana TUDORESCU	87
Cartea de duminică-Alexandra TUDORESCU.....	87
PERSONALIA	88
Personalități arădene: VIOREL ACHIM-Adina (Lăpăduș) MATEI.....	88
Închisă în timp-Ioana CRIȘAN.....	94
Igiena ca literatură a binelui comun: despre “Igiena țăranului român” (1895) de Gheorghe	
Crăiniceanu-Ligia M. MATEIU	94
Atunci când visele vorbesc pentru tine -Lorena STOICA.....	96
Ediția cu numărul 13 - Folk pe Pâine a încheiat evenimentele culturale pecicane ale lunii august-	
Eugenia PONTA PETE	98
Ne-iarnă-Eugenia PONTA PETE	99
De-ai ști-Ioan Vasile MARCU	99
Viața mondenă prin ochii unui taximetrist: „Sculptorii cuvintelor și arhitecții tăcerii”-Stelian	
DEACONU.....	99
13 septembrie 1848 – Dealul Spirii: Eroul Bătăliei de la București-Costel SANFIRA	101
2005 – 2025 Asociația Foto Club Arad și Atelierul Foto Márvány Bekescsaba - 20 de ani de	
colaborare-Mircea BORAN	107
Expoziția, „Insigne ale asociațiilor săsești din Transilvania. Evoluția incluziunii sociale de la bresle la	
social media”-Adelina STOENESCU.....	108
LA ÎNCHIDEREA EDIȚIEI	109
Dragă Domnule Gutenberg, Scrisoare de felicitare în decembrie-Florica R. CÂNDEA	109